

ACADEMICA

REVISTĂ EDITATĂ DE ACADEMIA ROMÂNĂ

DIRECTOR: ACAD. IONEL-VALENTIN VLAD, PREȘEDINTELE ACADEMIEI ROMÂNE

Nr. 12
DECEMBRIE
2017
Anul XXVII
326

DIRECTORI:

Acad. Mihai DRĂGĂNESCU
(director fondator)
octombrie 1990 – ianuarie 1994

Acad. V.N. CONSTANTINESCU
februarie 1994 – ianuarie 1998

Acad. Eugen SIMION
februarie 1998 – aprilie 2006

Acad. Ionel HAIDUC
mai 2006 – aprilie 2014

Acad. Ionel-Valentin VLAD
mai 2014 – decembrie 2017

CONSILIUL EDITORIAL:

Acad. Ionel-Valentin VLAD

Acad. Cristian HERA
Acad. Bogdan C. SIMIONESCU
Acad. Victor SPINEI
Acad. Alexandru SURDU
Acad. Victor VOICU

Acad. Dan BĂLTEANU
Acad. Alexandru BOBOC
Acad. Constantin IONESCU-TÎRGOVIȘTE
Acad. Ioan-Aurel POP
Acad. Eugen SIMION
Acad. Răzvan THEODORESCU
Acad. Maria ZAHARESCU

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef
Dr. Narcis ZĂRNESCU

Redactori I
Mihaela-Dora NECULA
Elena SOLUNCA-MOISE

SECTOR TEHNIC:

Tehnoredactor
Dr. Roland VASILIU

Operatori-corectori
Aurora POPA
Ioneta VLAD

E-mail: academica@acad.ro

revista_academica2006@yahoo.com

Adresa web: http://www.acad.ro/academica2002/pag_academica.htm

Tel. 021 3188106/2712, 2713; Fax: 021 3188106/2711

IONEL-VALENTIN VLAD ~ 1943–2017

Academicianul Ionel-Valentin Vlad – președinte al Academiei Române între anii 2014–2017	5
Cristian Hera, Academicianul Ionel-Valentin Vlad – reprezentant de frunte al Academiei Române	7
Alexandru Surdu, Despărțirea de președintele Academiei Române	8
Mihnea Costoiu, Mesajul Universității „Politehnica” din București	9

TITU MAIORESCU – ÎNTEMEIETOR AL CULTURII ROMÂNE

Alexandru Surdu, Perioada de tinerețe și logica lui Titu Maiorescu	11
Gheorghe Vlăduțescu, Prelegerile de istoria filosofiei	16
Alexandru Boboc, Ideea critică și fundamentarea unei critici a culturii în opera lui Titu Maiorescu	19

SATUL – REPER AL NEAMULUI ROMÂNESC

Victor Voicu, Starea de sănătate în mediul rural – condiție și reper ale responsabilității pentru țăranul român	24
Păun Ion Otiman, Satul, țăranul și învățământul în ruralul românesc	30
Victor Giurgiu, Ovidiu Badea, Ioan Seceleanu, Ecaterina Apostol, Rolul pădurilor în existența satului românesc	41
Cătălin Zamfir, Flavius Mihalache, Satul românesc – starea actuală și perspective	45
Nicolae Florea, Victoria Mocanu, Solul, temelie a dezvoltării durabile a satului	51

GRIGORE ANTIPA 1867–1944

Dumitru Murariu, Grigore Antipa despre problemele evoluției poporului român	57

PREMIILE ACADEMIEI ROMÂNE

Premiile Academiei Române pe anul 2015, decernate în anul 2017	61

IN MEMORIAM

Ioan-Aurel Pop, Alexandru Moșanu (1932–2017) – omul care a scris și a făcut istorie .	67
Regele Mihai I al României (1921–2017)	69
Mircea Petru Cucuianu (1928–2017)	71
Andrei Țugulea (1928–2017)	72

CRONICA VIETII ACADEMICE	73

APARIȚII LA EDITURA ACADEMIEI	75

GHID PENTRU AUTORI	77

Academicianul Ionel-Valentin Vlad – președinte al Academiei Române între anii 2014–2017

Acad. Ionel-Valentin Vlad

Ionel-Valentin Vlad, absolvent al Institutului Politehnic din București, doctor inginer din 1972, cercetător și profesor universitar, a fost ales membru corespondent al Academiei Române în 1991 și membru titular în 2009. Vicepreședinte al Academiei Române între anii 2010–2014 și președinte din 2014, este autor sau coautor a numeroase cercetări în domeniile holografiei, prelucrării optice a informației, opticii neliniare, opticii cuantice, nanofotonicii și instrumentelor de măsurare cu laseri, care au fost expuse în peste 175 de lucrări, cu sute de citări, publicate în reviste sau edituri de prestigiu, și în peste 220 de comunicări la manifestări științifice.

Ionel-Valentin Vlad a deținut trei brevete de invenție, dintre care unul acordat în SUA. A fost

editorul a nouă volume „Proceedings SPIE” publicate în SUA, între 1994–2015. Printre altele, a fost membru al comitetelor editoriale ale revistelor „Journal of the European Optical Society” (UK, din 2006), „Optics Letters” (SUA, 1980–1990) sau „Journal of Optics: A” (UK, 1998–2006). A fost distins cu Premiul „Traian Vuia” al Academiei Române (1978) și a primit, de asemenea, Premiul „Galileo Galilei” (2005), decernat de Comisia Internațională de Optică (ICO, parte a Uniunii Internaționale a Societăților Științifice-ICSU).

Ionel-Valentin Vlad a fost ales *fellow* al Optical Society of America (1978), *fellow* al Institute of Physics (Londra, 1999), *membru senior asociat* al Centrului Internațional de Fizică Teoretică

(Trieste, 2003), membru în Academia Europea (în „Anul Einstein”, la Berlin-Potsdam, 2005), *fellow* al International Society for Optical Engineering (SUA, 2007). Societatea îl citează cu ocazia conferirii acestui grad, pe care îl au maximum 5% dintre membrii ei: „*Vlad is one of the world's leading researchers in dynamic holography, photorefractive crystals and nonlinear optics*” (SPIE News, May 1, 2007).

A fost ales membru de onoare al Academiei de Științe a Republicii Moldova (2016). I-a fost decernat titlul de *doctor honoris causa* de Universitatea „Politehnica” din București, Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad, Universitatea „Vasile Goldiș” din Baia Mare/Arad, Universitatea „1 Decembrie” din Alba Iulia și Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca.

Ionel-Valentin Vlad a fost distins cu Ordinul Național „Steaua României” în grad de Cavaler (2013) și avansat la gradul de Ofițer (1 Decembrie 2015), cu decorația „Coroana României” în grad de Comandor (2014), și cu Ordinul Național „Serviciul Credincios” în grad de Cavaler (2008). A fost, de asemenea, distins, în anul 2013, cu medalia „Dimitrie Cantemir” – cea mai înaltă distincție a Academiei de Științe a Moldovei –, iar în anul 2016 cu Medalia „Alexandru Șafran”, decernată de FCER. I s-au acordat Ordinul „Sfânta Treime”, Crucea Voievozilor Maramureșeni, Crucea Șaguniană, Crucea „Sfântul Iosif”.

A fost ales cetățean de onoare al municipiului Sebeș, al municipiului Baia Mare (Decretul nr. 4 și declarat fiu al Maramureșului), al orașului Săliște de Sus, Maramureș.

Ca vicepreședinte al Academiei Române, Ionel-Valentin Vlad a înființat Școala de Studii Avansate a Academiei (SCOSAR), cu o organizare și o structură compatibile cu școlile doctorale europene, a coordonat evaluarea institutelor de cercetare ale Academiei (având și experiența unor consultări cu Academia de Științe din Paris); a coordonat elaborarea Strategiei pentru cercetare a Academiei și corelarea ei cu Strategia națională pentru cercetare-dezvoltare-inovare și Programul Uniunii Europene „Horizon 2020”.

Alături de academicianul Ionel Haiduc, a prezentat în Parlamentul României poziția Academiei privind exploatarea cu cianuri de la Roșia Montană (2013).

În calitate de președinte al Academiei Române, a coordonat evenimentele legate de aniversarea a 150 de ani de existență a Academiei Române (2016), a inițiat, a coordonat și a finalizat Strategia de Dezvoltare a României pentru următorii 20 de ani, a făcut parte din colectivul care a elaborat noua Lege a Academiei Române și a coordonat, în colaborare cu alte instituții publice, programul de evenimente legate de Centenarul Marii Uniri.

Academicianul Ionel-Valentin Vlad – reprezentant de frunte al Academiei Române

Acad. Cristian Hera

Vicepreședinte al Academiei Române

Academia Română a aflat cu deosebită întristare vestea stingerii din viață, în ajunul mării sărbători a Nașterii Domnului, a președintelui ei, Academicianul Ionel-Valentin Vlad.

Peste măsură de dureroasă este despărțirea noastră, a tuturor, de Academicianul Ionel-Valentin Vlad, personalitate de marcă a fizicii românești, ale cărui lucrări și realizări în domeniile holografiei, prelucrării optice a informației, a opticii neliniare și a instrumentelor de măsurare cu laser sunt apreciate de cei mai de seamă specialiști din țară și din străinătate. Mai presus de toate însă, Academicianul Ionel-Valentin Vlad a fost un reprezentant de frunte al Academiei Române.

Din 1991, când a fost chemat mai întâi ca membru corespondent, iar din 2009 ca membru titular, Academicianul Ionel-Valentin Vlad și-a contopit întreaga sa existență cu aceea a instituției noastre. Ca simplu membru, mai apoi, între 2010 și 2014, ca vicepreședinte, iar din 2014 ca președinte al înaltului for, Academicianul Ionel-Valentin Vlad a depus toate eforturile pentru bunul mers al Academiei Române, pentru afirmarea ei pe plan intern și internațional. Și-a propus un program îndrăzneț, ca dimensiuni și ca importanță, a cărui realizare a urmărit-o permanent. Fie că a fost vorba de realizarea Strategiei de Dezvoltare a României pe următorii 20 de ani sau de încheierea unor acorduri de lungă durată cu instituții similare din străinătate, de elaborarea unei noi legi a Academiei Române sau de marcarea împlinirii a 150 de ani de la înființarea Academiei Române, în toate Academicianul Ionel-Valentin Vlad s-a implicat cu întreaga sa știință și forță. A fost pentru noi toți un exemplu de tenacitate, de putere, de dragoste pentru instituția în fruntea

căreia se afla. Cu credința adâncă în Dumnezeu, cu sprijinul familiei și al colaboratorilor apropiați, a încercat să nu se lase copleșit de greutate, de boala ce avansa și pe care încerca să și-o ascundă numai și numai pentru a-și continua activitățile, tot mai numeroase și mai dificile. Până în ultima clipă, gândul său s-a îndreptat spre Academie, iar ultimele sale acte publice au fost legate tot de instituția noastră: în noiembrie a condus delegația Academiei în vizita efectuată la Vatican, la Sanctitatea Sa Papa Francisc, iar în decembrie, deși foarte bolnav, a ținut să aducă un omagiu, la Peleş, la catafalcul Majestății Sale Regelui Mihai I.

Academicianul Ionel-Valentin Vlad ne-a lăsat înaintea de a termina tot ceea ce-și propusese, pentru că mai avea multe de spus și de făcut spre binele Academiei Române. Prin plecarea sa dintre noi, Academicianul Ionel-Valentin Vlad lasă un gol imens, care cu greu va putea fi înlocuit. Asemenea altor înaintași ai săi, George Barițiu, Dimitrie Onciul, Theodor Burghele și Gheorghe Mihoc, Academicianul Ionel-Valentin Vlad se stinge în calitatea sa de președinte al înaltului for. Și tot asemenea lor, lasă în urma sa exemplul unei vieți dăruite din plin științei românești și mai cu seamă Academiei Române, pentru că ceea ce a caracterizat întreaga viață a Academicianului Ionel-Valentin Vlad a fost pasiunea pentru știință și iubirea pentru Academia Română.

În aceste clipe de mare durere, asigurăm familia sa îndoliată de întreg sprijinul nostru sufletesc.

Rugăm pe bunul Dumnezeu să așeze sufletul Academicianului Ionel-Valentin Vlad în lumina și pacea Sa eternă.

Dumnezeu să-l odihnească în pacea Sa veșnică!

Despărțirea de președintele Academiei Române

Acad. Alexandru Surdu

Vicepreședinte al Academiei Române

Întristată familie,
Înaltpreasfințiile Voastre,
Stimați membri ai Academiei Române,
Cunoscuți și prieteni,

A sosit clipa despărțirii noastre de cel care a fost Președintele Academiei Române, după o grea suferință pe care a îndurat-o cu mare demnitate până în ultima zi.

Academicianul Ionel-Valentin Vlad, recunoscut în țară și în străinătate ca specialist de înaltă clasă și onorat cu titluri și distincții științifice, a fost și un bun organizator al activităților desfășurate la nivelul Academiei Române, fiind ales Vicepreședinte, între anii 2010 și 2014, și Președinte din 8 aprilie 2014.

Academicianul Ionel-Valentin Vlad a înființat Școala de Studii avansate a Academiei Române și a coordonat evaluarea institutelor de cercetare ale Academiei.

A inițiat și a elaborat Strategia de cercetare a Academiei Române și corelarea ei cu Strategia Națională pentru cercetare dezvoltare și inovare în cadrul Programului „Orizont 2020”.

A inițiat și a coordonat Strategia de dezvoltare a României pentru următorii 20 de ani, antrenând la această activitate toate institutele de cercetări și toate secțiile Academiei Române. Rezultatul a fost elaborarea unei lucrări monumentale, apreciate de către conducerea statului român și de toate partidele politice.

A organizat aniversarea împlinirii a 150 de ani de la înființarea Academiei în Aula Magna, la Ate-neul Român, la Catedrala din Blaj, la Mitropolia Ardealului, la Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, ASTRA, de la Sibiu, la Asociația Bogdan Dragoș a Urmașilor Nobilimii Maramureșene, la Baia Mare și la Sighetu Marmăției, la Universitatea „1 Decembrie” din Alba Iulia și la Universitatea „Petru Maior” din Târgu Mureș. Chiar în ultima vreme a organizat o vizită la Roma cu membrii Biroului Pre-

zidiului Academiei Române, unde s-a întâlnit cu Sanctitatea Sa Papa Francisc, perfectând alegerea Sa ca membru de onoare al Academiei Române.

A fost un bun creștin și un mare patriot, care a participat la toate manifestările naționale de Suflet Românesc și la toate marile sărbători creștine.

În dreptul Inimii Sale, care a bătut întotdeauna pentru Nația Română, au stat Crucea voievodală maramureșeană și Crucea șaguniană, acordată de către dr. Laurențiu Streza, arhiepiscop al Sibiului și Mitropolit al Ardealului, membru de onoare al Academiei Române.

Academicianul Ionel-Valentin Vlad a fost distins cu Ordinul Național „Serviciul Credincios” și Ordinul Național „Steaua României”.

A fost un regalist convins și, în ciuda sănătății precare, a participat la ceremoniile funerare de la Sinaia ale Regelui Mihai I al României, aducându-i și cu această ocazie cinstirea cuvenită.

Membrii familiei Sale, soția, fiica și ginerele au fost alături de Academicianul Ionel-Valentin Vlad până în ultimele clipe ale vieții sale. I-au dăruit afecțiunea cu care a înfruntat suferința și marea bucurie a vieții Sale, nepoțelul, pentru care a insistat să poarte prenumele de Vladimir, după spița nobiliară a familiilor Vlad și Timiș de Marmația și, totodată, în amintirea Monseniorului Vladimir Ghica, prinț, diplomat și scriitor, preot catolic român martir, beatificat de Biserica Catolică în anul 2013.

Ne despărțim astăzi de Președintele Academiei Române, de Academicianul Ionel-Valentin Vlad și, în numele Conducerii Academiei Române, al Prezidiului și al Biroului Prezidiului al Academiei Române îi aducem un pios omagiu.

Ce inimă a încetat să bată, ce suflet a încetat să simtă, mereu în slujba Nației Române, cum obișnuia s-o spună, mereu pentru Academia Română, până în ultima clipă a vieții, ceea ce înseamnă pentru totdeauna.

Dumnezeu să-l ierte!

Mesajul Universității „Politehnica” din București

Mihnea Costoiu*

Universitatea „Politehnica” din București transmite sincere condoleanțe familiei academicianului Ionel-Valentin Vlad, președintele Academiei Române și membru de onoare al comunității sale academice, o personalitate remarcabilă a științei românești și mondiale, ce s-a stins din viață duminică, la vârsta de 74 de ani.

Academicianul Ionel-Valentin Vlad, inginer electronist, doctor inginer și fizician, s-a născut la 22 septembrie 1943, în București.

Tânăr fiind, Valentin Vlad a obținut diploma de maturitate a Liceului „I.L. Caragiale” din București, la 18 iulie 1961. În același an, a susținut examenul de admitere la Institutul Politehnic din București, Facultatea de Electronică și Telecomunicații, sesiunea septembrie 1961.

Pe tot parcursul anilor de studii, Valentin Vlad s-a dovedit a fi un student merituos, obținând medii foarte mari, într-o perioadă în care exigența cadrelor didactice era extrem de mare. Astfel, rezultatele școlare au fost:

- 1961/1962 – An I, media 9,71
- 1962/1963 – An II, media 9,84

Începând cu anul al III-lea, optează și este reparatizat la Secția electronică industrială.

- 1963/1964 – An III, media 9,80
- 1964/1965 – An IV, media 9,80
- 1965/1966 – An V, media 9,50

Media anilor de studii (cinci ani): 9,71

De asemenea, studentul Ionel-Valentin Vlad a obținut rezultate foarte bune la concursurile profesionale organizate la nivelul universității, la nivelul centrului universitar București sau la nivel național.

Colaborarea cu renumitul academician Gheorghe Cartianu a început în perioada studenției. Urmare a acestei colaborări, academicianul Cartianu a devenit

îndrumătorul proiectului de diplomă al absolventului Ionel-Valentin Vlad. Titlul proiectului de diplomă a fost *Metode de sinteză a funcțiilor cu discontinuități de diferite ordine*. A susținut examenul de stat la 22 iunie 1966. Președintele Comisiei examenului de stat a fost domnul conferențiar Vasile Cătuneanu. Ionel-Valentin Vlad a fost declarat inginer, promoția 1966, în specialitatea electronică industrială.

Inginerul Ionel-Valentin Vlad a continuat colaborarea cu marele academician Cartianu. Astfel, a fost admis la doctorat sub coordonarea mentorului său și, după o activitate merituosă, a obținut titlul de doctor, în anul 1972, cu teza *Metode de prelucrare a informației în holografia convențională și în timp real*.

Între anii 1968 și 1980 a fost asistent și șef de lucrări la Institutul Politehnic din București, împărțind generațiilor de studenți pasiunea sa pentru laseri și holograme. Din anul 1990 a devenit profesor la Facultatea de Fizică din cadrul Universității București.

A fost timp de 50 de ani cercetător științific I la Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizica Laserilor de la Măgurele, unde a înființat și a condus Laboratorul de holografie, perioadă în care nu a încetat niciun moment să fie un foarte bun colaborator al Universității „Politehnica” din București.

Parcurgând toate etapele de formare, Ionel-Valentin Vlad a devenit savant de talie internațională. În activitatea științifică, profesorul Vlad s-a impus drept un expert reductabil în domeniul opticii neliniare, nanofotonicii, prelucrării optice a informației, holografiei și imagisticii, instrumentelor optice cu laseri.

---

*Rector, Universitatea „Politehnica” din București

Potențialul științific al academicianului Vlad a marcat studiul hologramelor în timp real, realizarea primelor holograme profesionale din România, realizarea și studiul unor dispozitive optoelectrice bistabile pentru prelucrarea paralelă a imaginilor, conceptualizarea și elaborarea unor metode originale de măsurare a vibrațiilor cu amplitudini subatomice (de picometri), precum și dezvoltarea teoriei și observarea experimentală a solitonilor optici spațiali care permit ghidarea luminii în zeci de mii de canale de informație paralele ultrarapide (femtosecunde) în cristale de niobat de litiu.

În semn de aleasă apreciere și recunoaștere a excepționalelor calități umane și a realizărilor sale științifice, dovedite într-o îndelungată și remarcabilă carieră academică și de cercetare, Universitatea „Politehnica” din București i-a decernat, la 26 ianuarie 2016, titlul de *doctor honoris causa*.

Ionel-Valentin Vlad a fost decorat cu Ordinul „Steaua României”, în grad de Ofițer; Majestatea Sa Regele Mihai i-a decernat decorația „Coroana României”, în grad de Comandor; președintele Republicii Moldova, Nicolae Timofti, i-a conferit înalta distincție „Ordinul de Onoare”.

Există oameni care – prin viața lor și prin timpul pe care l-au dedicat semenilor – au contribuit la societate mai mult decât vom putea conștientiza vreodată. Există oameni care creează mai mult decât o moștenire – ei creează un ideal. Președintele Academiei Române, profesorul Ionel-Valentin Vlad, a fost o astfel de personalitate, iar trecerea Domniei Sale în eternitate este una dintre marile

pierderi pe care le-a suferit România în ultima perioadă.

Există puține cuvinte care pot descrie simțul civic și devotamentul profesional al președintelui Academiei Române, forța constantă cu care, de-a lungul unei întregi vieți, a reușit să propulseze idealurile de rigoare academică, discreție și performanță în cercetare până la cel mai înalt nivel.

Ultimii ani ai Excelenței Sale au fost un exemplu de efort concentrat pentru a poziționa Academia Română ca fiind cel mai înalt for cultural și științific al României.

Este o viață exemplu, care va continua să servească drept model pentru cei care au curajul și tăria de caracter să își asume țeluri mari în viață.

Pentru mine, pentru noi, profesorul Ionel-Valentin Vlad va rămâne mereu un exemplu de cercetător și profesor, acel tip de personalitate care inspiră generații viitoare și ne învață să ne împingem idealurile cu forță.

Pierderea Domniei Sale este o pierdere pentru România, iar comunitatea Universității „Politehnica” din București va continua să cultive acele idealuri și valori pe care domnul academician Ionel-Valentin Vlad le-a creat de-a lungul vieții.

Universitatea „Politehnica” din București deplânge trecerea în neființă a academicianului Ionel-Valentin Vlad, care a îndoliat întreaga noastră comunitate academică, în numele căreia transmit cele mai sincere mesaje de condoleanțe și de susținere în aceste momente de grea încărcătură emoțională.

Odihnească-se în pace! Va rămâne veșnic în inimile noastre!

Perioada de tinerețe și logica lui Titu Maiorescu*

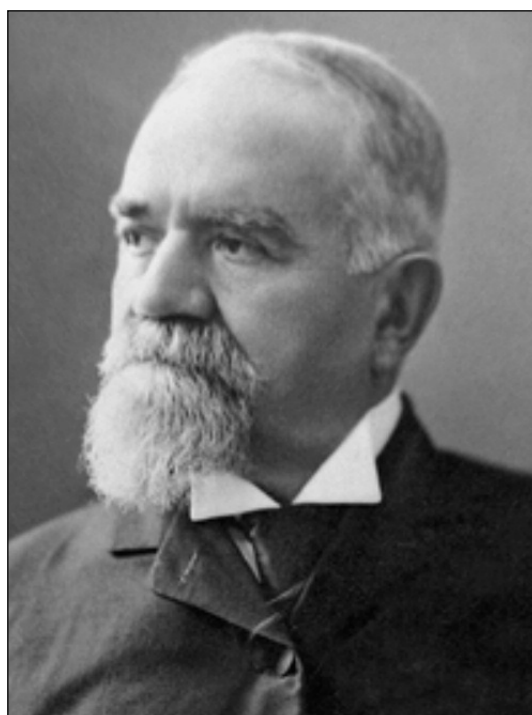
Acad. Alexandru Surdu

Vicepreședinte al Academiei Române

Domnilor academicieni,
Stimați invitați,

Avem ocazia să vorbim astăzi, în Aula Academiei Române, despre unul dintre întemeietorii culturii române moderne, despre Titu Maiorescu.

El a fost o personalitate deosebită. S-a născut la 1840 și, în anul 1850, îl găsim ca elev al Liceului „Andrei Șaguna” din Brașov; a făcut parte din prima promoție de elevi. După care tatăl său, Ioan Maiorescu – un mare luptător naționalist român, care a participat la Revoluția din 1848 –, a crezut de cuviință să îl trimită pe tânărul Maiorescu la cel mai vestit liceu din Viena, Theresianum. Acolo, Titu Maiorescu, venit de la Brașov, unde se vorbea un fel de germană (săsească), dar pe care el nu reușise să o învețe, a fost la început practic handicapat, fiind nevoit să asculte cursurile profesorilor în limba germană, pe care nu o cunoștea. Dar, după doi ani, ajunge unul dintre cei mai buni elevi ai Liceului Theresianum din Viena, Titu Maiorescu, un român. După încă un an se duce în Germania, pe vremea aceea ultimele două clase de liceu erau echivalate cu doi ani de facultate, își echivalează învățământul superior liceal cu anii de facultate, își dă doctoratul în filosofie, se duce la Paris unde face un curs suplimentar și obține și licența în drept. Astfel încât, se întoarce în țară licențiat în drept și doctor în filosofie. La început nu găsește serviciu în București, dar ajunge suplinitor de judecător și apoi procuror. Pleacă din București la Universitatea din Iași, unde devine profesor, în 1862, ține cursuri, iar peste un an este rectorul Universității din Iași. Se întoarce apoi la București ca profesor universitar la Facultatea de Litere, unde predă două cursuri – unul

Titu Maiorescu

de logică, unul de istoria filosofiei –, și, după doi ani, ajunge rectorul Universității. Se ocupă însă și cu politica. Este de șapte ori ministru și de două ori prim-ministru, devenind al doilea personaj, după rege, în România.

Ce fel de om era acela care reușise să obțină asemenea performanțe într-un timp foarte scurt? Avea o dotare specială sau era un om cu o voință puternică? Nu s-a știut mult timp care este secretul reușitelor sale, până când, după mulți ani, a început să se publice jurnalul pe care acesta l-a ținut în

---

*Alocuțiune susținută la sesiunea comemorativă „Titu Maiorescu, un mare îndrumător al culturii naționale” consacrată împlinirii unui veac de la trecerea sa la cele veșnice (14 decembrie 2017, Aula Academiei Române)

fiecare zi, începând din al doilea an de elev la liceul din Viena, până spre sfârșitul vieții. Se observă acolo un lucru aparte: elevul acesta își nota în fiecare seară ce are de făcut pentru a doua zi, își programa singur tot felul de sarcini, pe care le ducea la îndeplinire. Jurnalul este plin de asemenea mențiuni; voia să facă un lucru, după un timp realiza acel lucru. După însemnările acestea, se dovedește că omul Titu Maiorescu era, într-adevăr, o personalitate deosebită. După mijlocul secolului trecut, 1960, un psihiatru renumit, Karl Leonhard, publică o carte despre personalitățile accentuate; se dovedește că Titu Maiorescu era o personalitate accentuată. Personalitățile accentuate nu sunt anormale, dar nici nu sunt persoane obișnuite; ele se cunosc încă din tinerețe, au anumite caracteristici. Karl Leonhard menționează tipurile de personalități accentuate. Titu Maiorescu se dovedește că era un hiperperseverent și, în același timp, un hiperexact.

Hiperperseverența se manifestă prin tendința permanentă a persoanei de a se depăși pe sine, de a-i depăși pe cei cu care are de a face și de a progresa continuu. Viața lui Maiorescu nu este decât o înlănțuire de asemenea comportamente. Pe de altă parte, hiperexactitatea îl obliga să mediteze mult asupra a ceea ce făcea, să fie deosebit de critic. Se constată aici un fel de contradicție – cum îi spunea Nicolae Manolescu, care s-a preocupat de viața lui Titu Maiorescu –, pe de o parte tendința de a face cât mai mult și de a progresa, pe de altă parte reținerea tipului exact, care nu se mulțumește niciodată cu ceea ce a realizat, care dorește și încearcă să nu dea drumul la nimic dacă nu este considerat perfect. Aceasta este, într-adevăr, o contradicție, fiindcă dorința de expansiune, de înălțare, este temperată de tendința de autocenzură și tendința permanent critică. Titu Maiorescu s-a dovedit a fi, pe de o parte, un personaj care a realizat lucruri deosebite – în învățământ, în politică, în lingvistică –, iar, pe de altă parte, un critic deosebit, necruțător cu sine însuși și cu cei din preajmă.

Dacă am avea numai tabloul acesta al vieții lui Titu Maiorescu, am putea considera că nu ne interesează în mod special un om care se preocupa mai mult de el însuși și căruia, la un moment dat, nu îi pasă nici de părinți, nici de celelalte persoane apropiate. Interesul nostru, însă, pentru Titu Maiorescu nu este numai pentru persoana lui, deși ar putea să ne dea mult de gândit, ci, mai ales este pentru ceea ce a realizat.

Trebuie spus că, în ciuda faptului că Titu Maiorescu a fost prim-ministru, lucrările lui filosofice, mai ales cele din tinerețe, nu au fost cunoscute. El nu a avut niciun interes special să le publice, fiind angrenat în tot felul de acțiuni. N-au făcut-o nici urmașii lui și, mai ales înainte de 1960, ani în care Titu Maiorescu, ca reprezentant al partidelor politice burghezo-moșierești, – cum se spunea pe vremea aceea – a fost aspru criticat de către culturnicii din timpul acela, nu s-a mai făcut nimic. Liviu Rusu a scris primele materiale în apărarea lui Titu Maiorescu și, în același timp, Domnica Filimon a început editarea jurnalului scris de Titu Maiorescu, ei au făcut dezvăluiri asupra feței nevăzute a acestui om, a acestui „olimpian”, cum era numit, dar care de fapt era măcinat de conflicte și contradicții; apărea ca o personalitate senină și, în fond, era un om însingurat, trist și nefericit. Dar lucrările sale nu au fost afectate de aceste particularități psihice ale lui Maiorescu. Acesta, prin conformația fizică – nu era nici înalt, nici mărunț –, dar era foarte puternic, era un tip picnic, cum se numește în psihologia de astăzi, un om voinic, cu mare voință și putere de concentrare asupra propriei sale persoane. Din jurnalul său reiese clar că perioadele în care nu putea să hiperpersevereze, și mai ales când avea și piedici în cale, ajungea în situații psihice destul de dificile. El amintește adesea de însingurare, de plâns, de tristețea pe care i-o provoca singurătatea și firea lui dificilă. În ciuda calmității pe care voia să o afișeze, el era un tip coleric, care se zbătea în crize și devenea uneori chiar violent. De altfel, se vede și după figura lui, era un tip încruntat. Încruntarea aceasta era mai mult decât seriozitate, dar nu era totuși ură împotriva celorlalți.

Încă din perioada studiilor în străinătate, Maiorescu ținea conferințe. Persoanele care țin conferințe se adresează unui public. El își pregătea cu grijă conferințele, fiindcă se adresa adesea unor oameni neinstruiți și voia să fie înțeles. Nu era un personaj introspect care, îngrijindu-se de el însuși, să nu fie interesat de ceea ce se petrece în jurul său. Într-o oarecare măsură, vedem, tot din mărturiile sale, că avea o grijă deosebită față de auditoriul său; își selecta în permanență studenții, îi cultiva pe unii dintre ei, ajungând să-i ia și în vacanțele pe care și le petrecea, de regulă, în străinătate, prin Austria, Elveția și Germania, ceea ce nu face orice profesor. Numai că hiperexact fiind, le cerea acestora să-l

urmeze întru totul, să fie în acord total cu ideile lui și să nu cotească nici la stânga, nici la dreapta, decât mergând pe drumul trasat de el; ceea ce tradițional s-a numit „direcția Maiorescu”.

În ciuda acestor restricții, Maiorescu a avut câțiva discipoli cu totul remarcabili, cel puțin în domeniul filosofiei, care ne interesează pe noi, în primul rând, și datorită faptului că în perioada de tinerețe a avut în mod special preocupări de filosofie. Principalii discipoli au fost: P.P. Negulescu, Ion Petrovici, Constantin Rădulescu-Motru, Mircea Florian, nume de rezonanță în filosofia și în cultura românească în genere. Constantin Rădulescu-Motru a fost și președinte al Academiei Române. Titu Maiorescu a fost membru fondator și a fost și aici foarte sânguinos: a fost ales de două ori vicepreședinte al Academiei Române. Omul acesta pe unde se ducea excela, adică era mai bun decât toți ceilalți. Dar nu numai că era mai bun decât ceilalți ca persoană, era mai bun și prin ceea ce făcea. În politică, de exemplu, s-a remarcat prin discursurile sale, pe care, ulterior, le-a publicat ca discursuri parlamentare. Acestea sunt niște discursuri exemplare. Parlamentarii noștri ar rămâne îngroziți, dacă ar citi discursurile lui Titu Maiorescu, adică ar vedea cum se vorbea și cum se poate vorbi într-un parlament. S-a ocupat și cu lingvistica. S-au ocupat mulți cu lingvistica, dar numai el a reușit să facă reforma ortografiei, pe care a prezentat-o în Aula Academiei Române. Iar reforma ortografiei noastre s-a făcut, dacă se poate spune așa, sub „brițul” lui Titu Maiorescu, căci el a vrut să respecte „brițul lui Occam”: „*Entia non sunt multiplicanda praeter necessitatem*” („Să nu introducem mai multe semne, decât cele de care avem nevoie”).

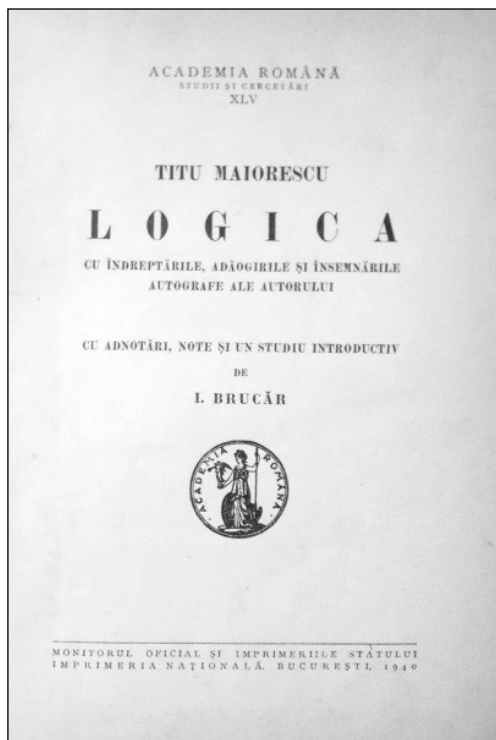
A luptat împotriva scrierii etimologice, și bine a făcut. A căutat să primenească limba română, să o scuture de balastul, pe care îl avea din cauza unor influențe străine, nefaste. O limbă trebuie să-și mențină specificul ei; are nevoie de neologisme, dar să nu-și înlocuiască propriile cuvinte, care sunt uneori superbe, cu niște cuvinte străine fără semnificație.

Toate acestea sunt moșteniri ale lui Titu Maiorescu. Deci, noi profităm de bărbatul acesta, care a avut niște particularități psihice, dar ne interesează mai mult ceea ce a făcut.

Întâmplător sau nu, eu am fost unul dintre cei care, după anii 1960, s-a ocupat cu perioada din tinerețe și cu scrierile din tinerețe ale lui Titu Maiorescu. Întâmplător a fost și faptul că l-am

cunoscut pe Constantin Noica, iar acesta lucra la Centrul de Logică al Academiei, unde lucram și eu; și tot așa a fost faptul că Noica avea dezlegare de la Securitate să cerceteze manuscrisele lui Eminescu și îl interesa în mod special traducerea lui Eminescu din *Critica rațiunii pure* a lui Immanuel Kant. Făcuse, pe vremea aceea, un fel de seminar, căruia îi spunea Seminarul „Nae Ionescu”, în amintirea lui Nae Ionescu, care i-a fost profesor. La acest seminar i-a invitat pe Virgil Bogdan și pe Constantin Floru, discipoli ai lui Nae Ionescu. Pe mine m-a invitat din alte motive, pe care nu are rost să le enumăr aici. La întrunirile pe care le-am avut, discutând despre traducerea lui Mihai Eminescu – care este excepțională –, pe care a făcut-o din cea mai grea lucrare a filosofiei universale; poate cu vreo ocazie o va reedita domnul academician Eugen Simon, care are în vedere și reeditarea întregii opere a lui Titu Maiorescu. Cu acea ocazie, Constantin Floru, ai cărui părinți au fost elevi ai lui Titu Maiorescu – tatăl său Ioan S. Floru a fost și prieten cu Titu Maiorescu – a găsit notițele acestora de la Cursul de istoria filosofiei germane al lui Titu Maiorescu în două exemplare: cursul lui Ioan S. Floru și cursul soției sale. Acolo am văzut cum traducea Titu Maiorescu aceleași paragrafe din *Critica rațiunii pure* a lui Kant. Dintr-o dată, cel puțin pentru mine, a început un interes deosebit pentru scrierile lui Titu Maiorescu. Le-am găsit după aceea și la Biblioteca Academiei; le-am publicat, împreună cu Constantin Floru, în revista „Ramuri” de la Craiova. Totodată, am publicat și cursurile lui Titu Maiorescu cu prietenul meu Grigore Traian Pop, care lucra pe vremea aceea la această revistă și îi cunoștea pe cei de la Editura Scrisul românesc. Dintr-o dată am intrat pe o pistă deosebită, am început să public lucrări necunoscute ale lui Titu Maiorescu.

Făcând investigații, am găsit o lucrare a lui Titu Maiorescu de logică, pe care a scris-o în 1858, când era încă elev de liceu și pe care a intitulat-o *Manual de logică pentru gimnaziile Imperiului austriac*; scrisă în limba germană, la început cu pretenția de a fi un fel de ghid pentru elevii care urmau să dea examenul de logică. Tânărul Maiorescu s-a ambalat într-un asemenea hal, încât i-a scris profesorului Robert Zimmermann, care făcea pe vremea aceea manualele pentru liceele și gimnaziile Imperiului austriac, că el a scris o carte mai bună, ca manual de primă învățare a logicii, decât manualele acestui profesor vestit. Nu știm, luându-ne după Jurnal,

dacă chiar a trimis scrisoarea și dacă a primit vreun răspuns. Cert este că o asemenea lucrare mi-a trezit imediat interesul, mai ales că și eu eram logician de profesie, ca să zic așa. Am tradus-o în limba română, am publicat-o în revista „Astra” din Brașov și la revista „Manuscriptum” a Muzeului Literaturii Române din București. Cu această ocazie am descoperit, însă, și niște notițe de curs ale lui Constantin Erbiceanu, de la primul Curs de logică din 1863, pe care l-a ținut Titu Maiorescu la Iași. Bineînțeles, l-am publicat și pe acesta. M-a interesat să fac o comparație cu *Logica*, pe care după trei decenii a publicat-o Titu Maiorescu, fiindcă el avea spirit critic, era hiperexact și nu putea să publice orice și a tot revenit asupra ei; se văd clar revenirile la formulări, la definiții, la exemple și foarte multe scheme. Pe de altă parte, când am semnalat aspectele acestea, pe vremea aceea eram la Centrul de Logică al Academiei, unde director era academician Athanase Joja, care îl aprecia în mod deosebit pe Titu Maiorescu, acesta m-a sfătuit să public *Logica* lui Titu Maiorescu. Pe vremea aceea, cercetător și șef de sector la Centrul de Logică era academician Dan Bădărău, o figură aparte. El, alături de alți reprezentanți ai logicii tradiționale, din București și din Iași, țineau în mod deosebit la *Logica* lui Titu Maiorescu, după atâtea decenii de la publicarea ei. Titu Maiorescu o publicase în cinci ediții. Zeci de generații au învățat logică după cartea lui Titu Maiorescu. Cartea avea însă o particulari-

tate. Titu Maiorescu a folosit ca sursă de inspirație lucrările lui Adolf Trendelenburg. Acesta era unul dintre membrii de bază ai mișcării neoaristotelice care se năștea atunci în Germania, cu nume de o rezonanță în filosofia germană și universală: Christian Brandis, Immanuel Bekker, Hermann Bonitz, care au reușit să facă o mișcare neoaristotelică puternică. Am stat de vorbă și cu Anton Dumitriu și cu alți exegeți ai logicii lui Maiorescu; niciunul nu a observat acest aspect.

Titu Maiorescu a fost primul neoaristotelician modern din România. Direcția lui a fost preluată de către Athanase Joja, conducătorul Centrului de Logică al Academiei. S-au făcut studii și cercetări speciale în această direcție. Pe vremea aceea era în vogă logica dialectică, logica matematică, dar și logica lui Titu Maiorescu, care se numește astăzi logică tradițională sau clasică și este logica proprie gândirii umane, noi așa gândim. Cu logica matematică modernă calculăm, iar cu logica dialectică speculativizăm, dar în mod normal gândim după *Logica* lui Titu Maiorescu, care a rămas până în zilele noastre un manual de logică exemplar, pe care l-am reprodus alături de lucrările sale din tinerețe.

După 1990 s-a înființat, la București, Universitatea „Titu Maiorescu”, care are cel puțin două facultăți tipic maioresciene: Facultatea de Drept și Facultatea de Psihologie. Titu Maiorescu a fost și un bun jurist, nu a fost doar judecător și procuror, a fost și un avocat foarte bun. Dacă ne imaginăm cum se făceau procesele pe vremea aceea, putem să ne închipuim ce discursuri ținea avocatul Titu Maiorescu față de toți ceilalți, nu numai de atunci, ci și din zilele noastre și cât va mai exista această țară.

Cei care au înființat această universitate, mai ales rectorul Avram Filipaș, care a fost profesor de drept la Universitatea București, au înțeles acest lucru. Am discutat atunci denumirea și cu toții am fost de acord să se numească „Titu Maiorescu”. De la Facultatea de Psihologie este în sală decanul facultății Viorel Iulian Tănase, care mi-a fost doctorand, și pe care l-am îndreptat tot pe direcția Titu Maiorescu; și-a dat teza de doctorat cu Titu Maiorescu și m-a ajutat la editarea principalelor lucrări de psihologie ale lui Titu Maiorescu.

Cei ce se întrebă care au fost discipolii lui Titu Maiorescu să citească *Istoria logicii* a lui Anton Dumitriu, care împarte logica românească în două perioade: dinainte și de după Titu

Maiorescu. Titu Maiorescu fiind piatra de poticnire a acestei discipline în cultura română, piatra pe care trebuia s-o treacă oricine voia să devină un specialist în logică. Mihai Eminescu, în apărarea logicii lui Titu Maiorescu, spunea că *Logica* lui este tot ce s-a scris mai bine pe această materie în limba română. Avea perfectă dreptate. Ca să nu deranjăm cititorul zilelor noastre, cel puțin în această carte, care nu este o ediție critică, am adus ortografia la zi și am îndreptat anumite cuvinte pentru a fi mai bine înțelese de către cititorii din zilele noastre. Nu este vorba doar de maiorescienii aceia profesori universitari, discipoli ai lui Titu Maiorescu, este vorba și despre maiorescienii aceștia, unii prezenți în această sală, care învață cu noi, dascălii maiorescieni.

Un eveniment foarte frumos a avut loc la Universitatea „Titu Maiorescu”, când a fost decernat titlul de *doctor honoris causa* domnului academician Eugen Simion, pe care îl felicităm cu această ocazie. Diploma i-a fost acordată de maiorescienii zilelor noastre, demni urmași ai lui Titu Maiorescu, căci Universitatea „Titu Maiorescu”, deși este o universitate particulară, este una dintre cele mai elevate ale învățământului românesc.

Pentru cei care întrebă unde sunt maiorescienii, le putem răspunde că sunt aici, noi suntem în mijlocul lor și ei sunt în mijlocul nostru.

Memoria lui Titu Maiorescu a rămas vie pentru noi. Acesta este și motivul pentru care maiorescienii de azi, ca și cei de ieri, îi aducem maestrului nostru spiritual Titu Maiorescu cinstirea cuvenită.

Prelegerile de istoria filosofiei*

Acad. Gheorghe Vlăduțescu

Potrivit cu canoanele didactice și hermeneutice ale vremii, în lecțiile sale, Măiorescu reflecta asupra filosofiilor din epocă, așa cum se spune astăzi, evenimentialist.

Cuvântul (evenimential, adică), de ruptură fiind, pune întrucâtva sub semnul întrebării vechea istoriografie historicistă, ceea ce înseamnă că facticistă, historializantă, discontinuistă și succesivistă. Dar, mai înainte de a fi esențializantă și totală, istoria (ca istoriografie) trebuia să identifice și să separe datele elementare (faptele sau evenimentele), ca apoi să le asambleze. A distinge pentru a uni este regulă de aur. Numai că refacerea era, cel mai adesea, historializantă, aceasta cu toate neajunsurile ei: facticismul, biograficismul, narativismul, impersonalismul.

Totuși, istoria evenimentială va fi fost etapă necesară, în limitele condiției sale însă, de mijloc doar sau de exercițiu propedeutic, fiind pregătitoare. Pentru reconstrucția istorică a sistemului filosofiei și pentru istoria filosofiei ca sistem al filosofiei. Cu alte cuvinte, pentru o istorie, cum zicea Paul Valéry, fără de autori (și fără de evenimente).

Demonstrația o făcuse, parcă insurgent, într-un timp încă al istoriei historiciste, Hegel, reinstituind istoria teleologic, scopul fiind identificarea structurilor sistemului formal al filosofiei.

Discutabilă identitatea acestora: ființa, gândul gândirea conceptuală, conceptul ca subiect, gândul totalității, ideea care se gândește și pe sine și conținutul absolut, totuna cu forma absolută, opt la număr. Dar nu contează nici identitatea, nici numărul lor mai mult, decât ideea, pentru că, în genere, istoriile, indiferent de metodă și de stil, sunt mereu altfel în funcție de situație. În acest caz, al istoriei,

adică, obiectivitatea ca impersonalism este cea mai scurtă cale către infidelitate.

Așadar, nici identitatea, nici numărul structurilor istoriei fără autori ca sistem formal al filosofiei nu contează, afară de cazul când sunt, cum zicea Kant, rapsodice. Contează ideea, prin care se înțelege mai cu seamă criteriul ce asigură coerența. Dar timpul lui Hegel, începutul secolului al XIX-lea, nu era încă al ei.

Cunoscător al filosofiei hegeliene, în prelegerile sale de istorie a filosofiei contemporane, Măiorescu nu-l urma. Nici însă nu alegea să descrie historicist filosofie cu filosofie, oarecum în sine, parcă numai în vederea luării de cunoștință.

Istoria filosofiei ca hermeneutică nu are ca scop cunoașterea, prin mijlocitori, cam ca în abrupta comparație a lui Schopenhauer, a filosofiilor istorice. La ce ar folosi expunerea și astfel cunoașterea în stil *digest* dacă filosofii istorice n-ar fi trecute în mijloc de reconstrucție în alte situații. Dacă faptul istoric nu este convertit, nu este regândit ca argument, adică, ori nu s-a reflectat îndeajuns asupra-i ori el este inert. Rostul adânc, de scufundare secundă, cum ar fi zis Platon, al exercițiului hermeneutic, cel puțin cât privește textul filosofic, este de a desluși mecanismele acestei convertiri. Pentru că nu este suficient să cunoaștem filosofii istorice. Problema este cum gândim cu ele și în vederea a ce.

Așadar, potrivit timpului istoriei filosofiei, nu numai în cultura noastră, ci și european, istoriografic, Măiorescu se aplica evenimential gânditorilor vremii: germani, francezi, englezi. Însă din nou, nu doar pentru a-i face cunoscuți, nu în primul rând. Scopul-cauză era altul, anume folosirea filosofiilor

---

*Alocuțiune susținută la sesiunea comemorativă „Titu Măiorescu, un mare îndrumător al culturii naționale” consacrată împlinirii unui veac de la trecerea sa la cele veșnice (14 decembrie 2017, Aula Academiei Române)

vremii pentru reconstrucția modernă a aceleia autohtone. Sincronizarea ca strategie culturală nu este totuna cu urmarea mimetică și nu împinge în minorat. Majoratul și minoratul nu țin, orice s-ar spune, de vârsta istorică. Nici vechimea nu este, neapărat, un avantaj, nici durata mai scurtă nu discriminează valoric.

Filosofia în cultura românească apărea târziu, cu Dimitrie Cantemir și Samuil Micu, adică la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul celui următor. Împingerea mai înapoi dar și anexările unor teritorii din afara sa nu fac altceva decât să depersonalizeze filosofia prin relativizare.

Când, de la greci la primii moderni, Bacon și Descartes, filosofia se delimitase *epistemologic*, identificarea unor elemente vagi în scrieri literare, religioase, politice, morale este operațiune fără de folos, chiar ruinătoare. Filosofarea nu este filosofie, tot așa cum versificația nu este poezie. În viața lumii, cronicarul era mai curând moralist, decât filosof, ca de altfel și Neagoe în *Învățăturile... sale*.

Cantemir ceva mai înainte (murea în 1723) și Samuil Micu (se naștea în 1715) sunt filosofii de început, întrucât au conștiință filosofică. Ei făceau filosofie ca filosofi, chiar dacă nu se vor fi individualizat prin reconstrucții prea accentuat valoric. Totuși sunt întemeietorii, lucrând asupra limbii, ceea ce de la greci și romani la francezi, germani, englezi, italieni, spanioli avea să fie hotărâtor. Tăietura lingvistică este determinantă pentru aceea epistemologică.

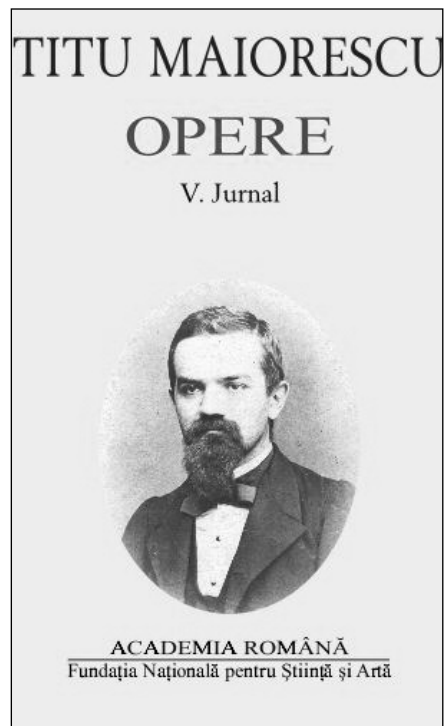
Francezii nu-i anexează pe scolastici, nici italienii, nici englezii. Și ce filosofi ar avea: Abelard, Thoma, Bonaventura, Duns Scotus, Ockham, Lullus.

Asemenea primilor moderni din culturile occidentale, Cantemir scria în latină, ca în *Istoria ieroglică* după o *Scară a numerelor și cuvintelor streine tâlcuitoare* discursurile personajelor animale să articuleze în varii contexte, întregitoare, deși adesea opuse ori tocmai de aceea cam 40 de termeni cu încărcătură filosofică din cei 280.

Samuil Micu, apoi, traducea din latină de școală wolffiană din Baumeister câteva manuale, ca rigoare și plasticitate, deopotrivă. Următori acestora, Eufrosin Poteca, Simion Bărnăuțiu, Ion Heliade Rădulescu, prin limbă, ne aduceau în pragul modernității.

În fine, Maiorescu...

N-a fost ceea ce s-ar putea numi istoric al filosofiei, așa cum urma să fie succesorul său la Iași și apoi la București, P.P. Negulescu, altele fiindu-i dominantele. Dar tocmai de aceea se aplica filoso-

fiilor vremii nu atât în sine, cât prin exercitare asupra-le, pentru a permite reîntemeierea sincronă, deopotrivă ca limbaj și ca problematică.

Altele fiind provocările, filosofia nu avea decât a le răspunde pe măsură, dacă aspira la autenticitate.

„Pentru cel ce știe a-și îndeplini datoria conștiințios, nu-i rămâne decât o singură preocupare de frunte, aceea de a cerceta scrierile noi, căci numai fiind în curentul științei izbutește a înfățișa strânsa legătură de continuitate ce trebuie să existe între trecutul, prezentul și viitorul cercetărilor omenestii”, spunea el în *Lecția introductivă la filosofia germană*.

Așadar, lua seamă de filosofiele secolului, contemporane, adică, nu doar cronologic, ci și, în primul rând, de fapt, ca indicatori ai unui „curent de dezvoltare a cugetărei moderne, printr-o anumită direcțiune” (*Lecția retroductivă la filosofia engleză*).

Ceea ce era hotărâtor pentru definirea contemporaneității, care periodologic îndeosebite de Antichitate, Ev Mediu, modernitate este încețoșată de numeroase ambiguități. Oricum, nu timpul cât schimbarea de paradigme este definitorie nu numai pentru contemporaneitate, dar și pentru delimitarea celorlalte, ceea ce Maiorescu și lua în seamă.

Astfel, cel puțin în filosofia germană, și poate nu numai, Kant era piatră de hotar prin ceea ce acesta socotea a fi în sarcina filosofiei, săvârșirea celeilalte răsturnări copernicane, prin centralitatea subiectului.

Altele problemele, altele provocările, altele aveau să fie și instituirile, altul și limbajul, ca în limbajul natural și în acela specializat al filosofiei, aceleași cuvinte primesc mereu alte semnificații, în funcție de programe, de intenționalitate, de stil. Dezvoltarea limbajului propriu filosofiei nu se întâmplă numai, nu în primul rând chiar, prin sporire numerică. De la greaca de întemeiere la latina romană și cea scolastică de relansare la limbajele moderne, numărul n-a sporit spectaculos. Dar sporul a fost în ordinea semantică, aceeași termeni privind în varii exerciții noi și noi sensuri uneori despărțite la scara nuanței, dar nu numai în muzică nuanța este mai înainte de toate.

Maiorescu lua seamă cu predilecție la toate acestea. Doi termeni, numai.

Apriori, bunăoară, la treapta zero, semnifica nediferențiat, o *aprioribus*, din principii sau cu înțeles restrâns („strins”, zice Maiorescu) înseamnă „cunoștință neatârnată de experiență”, ceea ce continuă să numească și în filosofia kantiană, doar că în aceasta formele *apriori* ale sensibilității (spațiul și timpul) și ale intelectului (categoriile) semnifică în ordinea a ceea ce s-ar putea numi ontologia conștiinței. Ele sunt congenere, iar nu dobândite cogniționist.

În deosebire, la limită însă în complementaritate, deși mai slab, Spencer opta pentru apriori genetic. Structurile, spencerian erau, zice Maiorescu, „*un rezultat acumulat și ereditar al unei evoluțiuni orga-*

nice”. *Transcendental*, apoi. Poate încă de secol XI, dar instrumentate abia mai târziu, în anii 600, de Francisco Suarez, transcendentaliile numeau ceea ce este dincolo de lumea experienței, iar mai particular, dincolo de categoriile aristotelice.

„Noțiune de scolastică”, zice Maiorescu, transcendental, mai în preajma lui Kant, „*era aplicat de Leibniz în matematici*”, ca să arate acea parte a calculului ce trece peste operațiunile obișnuite ale aritmeticii și algebrei. La Kant, însă, „*însemnează o judecată înaltă, chintesența cugetării, formele gândirii care rămân într-o sferă curat abstrasă și care se ridică deasupra experienței*”.

Nu numai istorie a problemelor (aporetica) și a doctrinelor (dogmatica), istoria filosofiei este și a limbajului de aplicație. Maiorescu era atent fie și la ceea ce desparte cu puțin un concept dintr-o filosofie sau alta; deci, și ceea ce unește, dar și ceea ce separă.

Pentru o filosofie așa cum era aceea din cultura noastră, la început încă, exercițiul era de importanță majoră. O filosofie fără de limbaj propriu este o imposibilitate. Nu numai că fiecare în parte, ca eveniment, este individualizată ca limbaj (Constantin Rădulescu-Motru, Lucian Blaga, Mircea Florian), dar și, cu atât mai mult, întregul ei.

Astfel încât, existând limba filosofică românească, încă de la Cantemir, Micu și mai îndeosebi de la Maiorescu, de ce n-ar exista și o filosofie inerentă și nu doar profesori și doctori?

Ideea critică și fundamentarea unei critici a culturii în opera lui Titu Maiorescu

Acad. Alexandru Boboc

1. Ideea unei analize a contribuției lui Titu Maiorescu la afirmarea modernității în cultura română necesită, prin forța lucrurilor, atât trimiterea la mediul cultural în care el s-a format, cât și la configurația istorico-spirituală a timpului în care a trăit și a acționat. Așa cum o arată corespondența sa (foarte bogată și relevantă sub raport teoretico-filosofic), preocuparea lui pentru pregătirea filosofică, îndeosebi pentru dobândirea (din tradițiile cugetării moderne) unui spirit critic, de discernere a ceea ce-i autentic creativ și de evaluare cu discernământ și nuanță și, pe aceste temeuri, înțelegerea culturii române în context european, constituie de fapt crezul vieții sale.

Este relevantă în acest sens mărturisirea sa timpurie (din 31 decembrie 1857): „De cea mai mare importanță pentru orientarea mea științifică a fost inițierea în filosofie, în ansamblu, și în logică, această știință extrem de interesantă. Ea m-a adus să năzuiesc spre cea mai bună formulare a cugetării, spre *adevă-rata exprimare*, fără greșeli, spre evitarea acelor exaltate vorbe goale pe care în tinerețe le întrebuițezi atât de des; ea mi-a insuflat mai întâi cu adevărat dragos-tea pentru *o direcție de gândire* (subl.n. – Al. B.) de care nu mă voi despărți niciodată”¹.

Cuvinte semnificative pentru ideea de *program inițial* și pentru tot ceea ce a inițiat și a realizat Maiorescu în cultura română. De fapt, este o profesiune de credință, căci în opera sa intră (sistematic și reordonat valoric) totul într-o „direcție de gândire”, totul, adică studiul limbii și al literaturii, al istoriei și al vieții sociale și al culturii, atât în principiu (ca fundamentare logică și filosofică), cât și aplicat la procesul de modernizare a culturii noastre, aflată pe atunci într-un moment critic (în sublu sens: de derută și de deschidere!).

2. Este astfel pe deplin îndreptățit îndemnul de a studia *opera lui Maiorescu* în semnificațiile ei

majore, în ceea ce el însuși a vrut și a reușit să fie: „un estetician, susținător de principii fundamentale pentru dezvoltarea istorică a literaturii în *Conceptul ei cultural* (subl. n.), după concepția filosofului culturii, că adevărul este temelia dezvoltării ei istorice”².

Maiorescu însuși formula ideea de bază a concepției sale despre literatură, ca parte a culturii unui popor: „Secolul XIX se va numi în istorie cu drept cuvânt secolul naționalităților. În el s-a lămurit și se realizează ideea că popoarele sunt chemate a se întări în cercuri etnografice, deosebindu-și fiecare misiunea istorică după propria sa natură. Pe lângă tezaurul comun al popoarelor civilizate, mai are fiecare tărâmul său aparte în care își dezvoltă în mod special individualitatea și, separându-se aici de toate celelalte, își construiește naționalitatea sa. Astfel se cere ca poporul modern să aibă o formă de stat națională și mai ales o literatură și o limbă naționale”³.

Literatura și limba constituie astfel pentru Maiorescu, în momentul istoric al declanșării unei evaluări (critice, chiar extrem de severe!) a culturii române (și a istoriei naționale ca atare), centrul unei veritabile înnoiri în planul afirmării națiunii „după propria sa natură”. Ceea ce mentorul Junimii numea „direcția nouă” implică un substrat mai adânc al concepției despre cultura română și viitorul acesteia: „...*cultura* e o sarcină care cere și consumă neînterupt puterile vitale ale unei națiuni. Va putea să pășească (cultura română – n.n.) în lucrare pașnică pe aceași cale pe care civilizația apuseană a adus atâta bine omenirii?... O parte a răspunsului atârână de la *direcția* spiritelor din societatea de astăzi, direcție a cărei manifestare este *literatura* în înțele-sul cel mai larg al cuvântului”⁴.

Pe acest fond, s-a relevat „substratul filosofic al criticii”, precizându-se totodată că s-ar putea des-prinde de aici „o teorie unitară a construcției

culturale, care se sprijină pe alte teorii explicative, împrumutate din arsenalul filosofic și științific al epocii, dar nu copiate, ci selectate și sintetizate în mod original”, Maiorescu urmărind „crearea unei culturi române moderne...”⁵

3. De fapt, pregătirea teoretico-filosofică a lui Maiorescu, opera sa logică și filosofică, opera critică prin care analizează creația literară și manifestările științifice și culturale din epoca lui, marcând posibilitățile de sincronizare culturală, dar în principal de formare și afirmare a unui comportament cultural modern, îndreptățesc *ideea unei Critici a culturii*, întreprinsă parcă după modelul kantian al *Criticii cunoașterii*, stabilind metodologia de abordare și relevând fondul valoric al creației autohtone.

Poate că nicăieri în opera sa Maiorescu nu și-a afirmat marea sa calitate „de valorificator și indicator de criterii”⁶ ca în analiza și valorizarea creațiilor lui Eminescu și Caragiale. De fapt, studiile „Comediile lui Caragiale” (1885) și „Eminescu și poeziile sale” (1889) constituie nu numai performanțe ale genului estetic-critic, ci veritabile înscrieri ale fenomenului literar *la nivelul teoriei operei de artă*, cu relevarea stilului, a sensului, a valorii și mai ales a fondului formativ pe care marile creații poartă spiritul unei culturi și înscriu pagini memorabile în orizontul „luminilor posibile”.

Relevant în acest sens este studiul liricii eminesciene, cu accent pe *formă* și pe unitatea dintre limbă și cugetare: „... cuprinsul poeziilor lui Eminescu nu ar fi avut atâta putere de a lucra asupra altora dacă nu ar fi aflat *forma* frumoasă sub care să se prezinte”; poeziile lui Eminescu, „din epoca deplinei sale dezvoltări” reclamă „toată luarea-aminte a criticii literare în privința *forme* lor, și cu deosebire a înrudirii cu poezia populară, din care s-a hrănit mai întâi și deasupra căreia s-a ridicat pas cu pas până la exprimarea celor mai înalte concepțiuni”⁷.

Are loc apoi o „localizare” cu perspectivă (în spiritul istoriei și filosofiei culturii, cumva): „Pe cât se poate omenеște prevedea, literatura poetică română va începe secolul al XX-lea sub auspiciile geniului lui și forma limbii naționale, care și-a găsit în poetul Eminescu cea mai frumoasă înfăptuire până astăzi, va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a vestmântului cugetării românești”⁸.

De fapt, analiza condițiilor poeziei constituie ea însăși o elaborare în câmpul teoriei operei și al filosofiei culturii ca atare: „Poezia, ca toate artele –

scria Maiorescu – este chemată să exprime *frumosul*; în deosebire de știință, care se ocupă de *adevăr*. Cea dintâi și cea mai mare diferență între *adevăr* și *frumos* este că adevărul cuprinde numai idei, pe când frumosul cuprinde idei manifestate în formă sensibilă”⁹.

Din evaluarea celor două „direcții” în poezia și în dramaturgia română (în epoca afirmării modernității în cultura noastră), precum și din studiul limbii române se concretizează în esență utilitatea cunoașterii filosofiei germane din epoca ei „clasică” pentru analiza fenomenului cultural românesc, realizată cu metodă și conștiința diferențierii în context european: „Căci la noi, – sublinia Maiorescu – care suntem vecini cu o cultură superioară, orice întrebare de știință este mai întâi de toate o întrebare de conștiință și conștiința ne impune aici două datorii: întâi, să studiem materia despre care scriem într-atât, încât niciunul dintre principiile fundamentale la care a ajuns Europa cultă să nu ne fi rămas ascuns, așadar să ne aflăm la nivelul culturii în această privință, sau cu o expresie franceză, să fim *în curentul ei*... A doua datorie de conștiință este să avem destulă *iubire de adevăr* (subl. n.) pentru a spune cu sinceritate ceea ce am aflat, în bine sau în rău...”¹⁰

4. Este semnificativă însă, pe acest fond, orientarea lui Maiorescu spre fenomenul cultural aflat în derulare. Căci, spre deosebire de „marii esteticieni” ai veacului al XIX-lea (Schelling, Schopenhauer, chiar Hegel), care „deși erau buni cunoscători ai artei, n-au prelungit niciodată cercetarea lor până la aprecierea produselor particulare și contemporane”, ocupându-se în genere „de valori artistice clasate, fără să claseze ei înșiși valori necunoscute sau rău cunoscute până atunci” și, spre deosebire de „marii critici” (Sainte-Beuve, Anatol France ș.a.) care „s-au întrebat rareori care este cadrul principal al judecăților lor”, Maiorescu „a fost estetician și critic literar, filosof al artei și judecător al ei, om de principii, și de aplicații, o întrunire de funcțiune și de atribuții destul de rară în vremea lui”¹¹.

Mai mult, critica lui Maiorescu „a acționat în sensul înălțării gustului artistic al vremii”, iar „prin însușirile sale de scriitor” a devenit „*creatorul stilului de idei* (subl. n.) în literatura noastră”, stabilind „un nivel mai înalt al exigenței față de intelectualul român”¹².

Grăitoare este, în acest sens, caracterizarea (lăpidară, dar exactă) și critica „direcției de azi în cultura română”: „Vițitul radical în ele (în publicațiile

„Transilvania”, „Familia” ș.a. – n.n.) și, prin urmare, în toată direcția de azi (subl. n.) a culturii noastre este neadevărul, pentru a nu întrebuița decât un cuvânt colorat, neadevăr în aspirații, neadevăr în politică, neadevăr în poezie, neadevăr până și în gramatică, neadevăr în toate formele de manifestare ale spiritului public”¹³.

Încheierea criticii „formelor fără fond” este grăitoare: „...fără cultură nu poate trăi un popor”, dar „cu o cultură falsă nu poate trăi un popor” și, dacă se stăruiește în ea, atunci dă un exemplu mai mult vechea lege a istoriei: că lupta între civilizația adevărată și între o națiune rezistentă nimicește națiunea, dar niciodată adevărul”¹⁴.

Influența lui Maiorescu „a lucrat în sensul temeiniciei; a descurajat mediocritatea și a făcut imposibilă farsa culturală. Reputațiile dărâmate de el nu s-au mai putut reface. Admirăm și astăzi verbul lui critic, sobru și incisiv, demnitatea sa în polemică (...) Acțiunea criticii culturale a lui Maiorescu a fost salubră”¹⁵.

5. Maiorescu a desfășurat astfel, în spiritul unei exigențe ghidate de un fond valoric, o critică susținută a civilizației și culturii române, relevându-i contradicțiile interne, urmărind însă și aflarea căilor de depășire a acestei situații, preconizând căi și metode adecvate de emancipare culturală națională.

După critica „direcției de astăzi în cultura română”, urmează latura constructivă a activității lui Maiorescu, așa cum o arată îndeosebi studiul *Direcția nouă în poezia și proza română* (1872).

Aici pregătirea logică și filosofică a autorului, gustul lui format pentru valori își spun cuvântul. Metodologic, acum trece în centrul preocupărilor judecarea, evaluarea. Nu este de prisos nici aici reluarea formulării (din 31 decembrie 1857) „inițierea în filosofie, în ansamblu, și în logică” a fost aceea „care m-a adus să năzuiesc spre cea mai bună formulare a cugetării, spre adevărata exprimare (...) ea mi-a insuflat mai întâi dragostea pentru o direcție de gândire (subl. n.) de care nu mă voi despărți niciodată”¹⁶.

Multe ar fi de reținut aici. Ne mărginim însă la semnalarea caracterizării exemplare a „direcției noi” și mai ales la „chemarea naturală” de „a aduna tezaurul limbii române așa cum a vorbit-o și o vorbește poporul în toate provinciile locuite de români”¹⁷.

Sunt grăitoare pentru opera critică a lui Maiorescu și chemările sale la „lupta neîmpăcată în con-

tra ignoranței pretențioase și a neadevărului” ca fiind „cea dintâi datorie”: „Critica, fie ea și amară, numai să fie dreaptă, este un element neapărat al susținerii și propășirii noastre, și cu orice jertfe și în mijlocul a oricâtor ruine trebuie neapărat împlântat semnul adevărului”¹⁸.

Resemnificând idei de bază ale lui Maiorescu, I. Petrovici (fost student al marelui gânditor și om de cultură) oferă o excelentă concretizare: „Maiorescu și-a pus talentul, inteligența și energia în serviciul trebuințelor locale, a devenit unul dintre factorii cei mai însemnați ai progresului nostru cultural-național... Maiorescu s-a socotit toată vremea omul unei epoci de tranziție, de la o bază anarhică, cu pretenții culturale, către o bază de cultură adevărată. El avea de pregătit o vreme nouă, care nu putea, firește, răsări dintr-o dată. Rolul pe care și l-a luat, ajutat de educația pe care o primise în Occident, a fost acela de *valorificator și indicator de criterii*. El a crezut că nu are de scris decât prefața la timpuri care aveau să vie. Întrarea în fond și în amănunte rămânea sarcina altora”¹⁹.

6. Dar indiferent de posibile interpretări, Maiorescu este mereu el însuși, asimilând o mare experiență a cugetării moderne și integrând-o cu discernământ, cu simțul critic (parcă izvorât din marea operă a lui Kant!) în metodologia pe care și-a făurit-o și a aplicat-o la analiza fenomenului literar românesc și a culturii și civilizației românești ca atare.

Maiorescu a făcut în principal operă practică, legată de nevoile unei epoci determinate din istoria culturii române. Această operă este susținută însă de o pregătire logică și filosofică la un nivel greu de atins în condițiile unei personalități obișnuite. Căci nu oricine poate face „opera practică” într-o istorie și o cultură complexă, operă pe care a reușit-o în *opera critică*, în care, așa cum sublinia I. Petrovici, „a reușit să fie original”: studiile sale „de îndrumare critică” prețuiesc nu numai „prin valoarea principiilor de bază”, ci și „prin maniera excelentă de aplicare a lor”; *opera filosofică* „e revărsată pretutindeni, circulă în venele organismului întreg al culturii românești”²⁰.

Să evidențiem, așadar, această îmbinare fericită între teorie și practică într-o operă de direcționare a esenței culturale românești, a afirmării spiritului de discernământ, de critică în procesul de modernizare a instituțiilor și a formelor de emancipare și de personalizare a însăși istoriei române²¹.

Studiul estetic-filosofic (în esență sistematic și critic) al marilor creații literare, prin care susține ideea „direcției nouă”, precum și al limbii române (în vederea emancipării ei în formele limbajelor literaturii și filosofiei) constituie, de fapt, opera teoretico-metodologică și axiologică a lui Maiorescu. Ceea ce el realizează (la nivel teoretico-științific exemplar) nu se înscrie numai ca operă ce corespunde nevoilor culturale ale unui timp al istoriei, ci ca operă ca atare, chiar operă filosofică.

Să înțelegem bine! A devenit aproape un truism formula că Maiorescu „nu are operă”. Dar faptul că nu a lăsat „un sistem filosofic” și a formulat rezerve față de sistemele metafizice într-o formă de demers critic, exigent, nu înseamnă că nu s-a produs printr-o operă.

Dar concepția despre fenomenul literar (și cultural, în genere), despre limbă, istorie, perspectiva estetică a actului valorizator, aportul metodologic și armătura de principii care ghidează acest act, precum analiza sistematică a fenomenului cultural ca atare nu-i „operă?”, chiar operă filosofică (filosofie aplicată, bazată pe studiu logic și filosofic) cu valoare de îndreptar în afirmarea modernității în cultura română.

7. *Mutatis mutandis*, putem să regândim actul critic maiorescian în termenii filosofiei kantiene (care și domină preferințele sale): fenomenul literar (românesc) pe care îl analizează în spiritul unei veritabile metodologii este un „fapt” (cultural), ca și „știința modernă” pentru Kant.

De fapt, Maiorescu pune (pentru actul critic valorizator) „condițiile de posibilitate” așa cum Kant le pune pentru „critica cunoașterii”. Cele ce realizează în *Critice*, prin relevarea valorii și semnificației (chiar structurării ca „operă”) fenomenului literar, constituie tocmai „justificabilitatea”; de fapt, parcă vorbește kantian: „Cum este posibil?”, adică nu dacă ceva este, ci cum este îndreptățit acest ceva în contextul estetic-cultural, așa cum la Kant era în contextul „filosofiei teoretice”, al „criticii cunoașterii”. Nu este aceasta construcție de gândire, care justifică prezența unei „opere?”²²

Pe scurt, *Direcția nouă în poezia și proza română* și studiile principale ce i se asociază – *Comediile d-lui Caragiale*, *Eminescu și poeziile lui*, *Cursul de istoria filosofiei contemporane* și studiul *Relației, Logica*, mai ales –, constituie împliniri ale creativității care trebuie tratate ca „operă” și situate pe portativul valorilor.

În acest sens s-a vorbit despre „acțiunea criticii culturale a lui Maiorescu” (Tudor Vianu) și Maiorescu însuși anunță (în prefața la ediția din 1874 a scrierii *O cercetare critică asupra poeziei române de la 1867*) cadrul cultural în care se va desfășura „cercetarea”: „Paginile următoare cuprind un șir de cercetări critice asupra câtorva forme de cultură română din ultimele decenii”²³.

De fapt, analiza „condițiilor” („de posibilitate”) poeziei constituie ea însăși o elaborare în câmpul teoriei operei și al filosofiei culturii ca atare²⁴.

Note

¹ T. Maiorescu, *Jurnal și Epistolar*, Vol. I (noiembrie 1855–martie 1859), Studiu introductiv de Liviu Rusu, ediție îngrijită de Georgeta Rădulescu-Dulgeru și Domnica Filimon, Editura Minerva, București, 1975, p. 74.

² E. Tudoran, *Lectura lui Eminescu*, în: Titu Maiorescu, din *Critice*, București, Editura Eminescu, 1978, p. 5.

³ T. Maiorescu, *Despre scrierea limbii române* (1866), în T. Maiorescu, *Critice...* Antologie și prefață de P. Georgescu, București, Editura pentru Literatură, 1966, p. 205.

⁴ T. Maiorescu, din *Critice*, p. 132: *Direcția nouă din poezia și proza românească* (1872). Așa cum preciza T. Vianu, Maiorescu „se apropie de fenomenul literat cu interesul pe care îl merită literatura ca parte integrantă a culturii unui popor. Defectele pe care el le combătea în producția literară provin din neajunsurile culturale ale timpului. Censura lui literară face parte dintr-un plan general de ridicare a nivelului cultural” (*Ideile estetice ale lui Titu Maiorescu*, 1940, în: *Opere*, 2, București, Editura Minerva, 1972, p. 335).

⁵ S. Ghiță, *Titu Maiorescu. Filosof și teoretician al culturii*, București, Editura Științifică, 1974, p. 119.

⁶ I. Petrovici, *Titu Maiorescu 1840–1917*, București, Editura Casei Școalelor, 1931, p. 30.

⁷ T. Maiorescu, Din *Critice* (ed. 1978), p. 277, 278. Ideea acestei „ridicări” a formei poetice „era o mânăuire perfectă a limbii materne, pentru ca să fie pregătită pentru o concepțiune mai întinsă și să poată crea din propria ei fire (subl. n.) vestmântul noilor cugetări. Aceasta este lupta dreaptă ce o încearcă Eminescu pentru a turna în formă nouă limba veche și înțeleaptă...” Poeziile lui încep în această privință, alipindu-se de-a dreptul de forma populară, dar îi dau o nouă însuflețire și o fac primitoare de un cuprins mai înalt” (*Ibidem*, p. 278).

⁸ *Ibidem*, p. 285–286.

⁹ *Ibidem*, p. 57. Dincolo de sursa de inspirație (hegeliană), poezia e analizată ca formă a artei și, mai larg, arta ca formă a culturii, amintind (pentru noi, astăzi) ceea ce spunea E. Cassirer: alături de „funcția pură a cunoașterii” sunt încă de cuprins „funcția gândirii lingvistice, a gândirii

mítico-religioase, a intuiției artistice, în așa fel încât să apară clar cum în interiorul fiecăruia dintre ele se realizează o anumită organizare... Cu aceasta, *Critica rațiunii* devine o *Critică a culturii*... (*Philosophie der symbolischen Formen*, I: *Die Sprache*, 4. Aufl., Darmstadt, 1964, p. 11).

¹⁰ T. Maiorescu, *Direcția nouă în poezia și proza română*, în: T. Maiorescu, din *Critice*, p. 159–160.

¹¹ T. Vianu, *op. cit.*, p. 334. Maiorescu „a stabilit astfel, la începuturile mișcării noastre științifice, exemplul asocierii organice dintre *estetică și critică*”, cea mai intensă activitate a sa fiind consacrată „acelor teme de estetică și critică ce ocupă și partea cea mai dezvoltată din *Criticile sale*” (*Ibidem*, p. 335). O spune T. Vianu, el însuși unind estetica și critica, istoria literaturii etc. în perspectiva filosofiei culturii.

¹² *Ibidem*, p. 361, 363.

¹³ T. Maiorescu, din *Critice*, ed. cit., p. 125: „În contra direcției de azi în cultura română” (1868). Această „rătăcire a judecății este fenomenul cel mai însemnat în situația noastră intelectuală, un fenomen așa de grav încât se pare că este datorită fiecărei inteligențe oneste de a-l studia, de a-l urmări de la prima sa arătare în cultura română și de a-l denunța pretutindeni...” (*Ibidem*, p. 126).

¹⁴ *Ibidem*, p. 131.

¹⁵ T. Vianu, *op. cit.*, p. 366.

¹⁶ T. Maiorescu, *Jurnal și Epistolar*, ed. cit., vol. I, p. 74.

¹⁷ *Idem*, Din *Critice*, ed. cit., p. 133. Se poate vorbi de experiențe „dureroase”, dar se impune „o chemare căreia nu i te poți împotrivi: a se uni în principiile de cultură este soarta neapărată a fiecărui popor european” (*Ibidem*, p. 180).

¹⁸ *Ibidem*, p. 182.

¹⁹ I. Petrovici, *Titu Maiorescu 1840–1917*, București, 1931, p. 22, 30. Dar ce „prefață”! Căci e vorba de o operă greu de egalat, întrunind planuri diferite, de la logică, lingvistică, filosofie și istoria filosofiei la critică literară și estetică și de aici la filosofia culturii. Și aceasta, unind inte-

resul pentru „marea experiență culturală europeană” cu „pornirea lăuntrică”. Și în totul a avut modele: Kant, Herbart, Hegel, dar mai presus de toate opera kantiană, așa cum o arată preocuparea pentru traducerea *Criticii rațiunii pure* (*Jurnal și Epistolar*, Vol. III, p. 235: scrisoare din Berlin, la 22 august 1861 către Niculeanu, Paris).

²⁰ I. Petrovici, *op. cit.*, p. 32, 45. Este de reținut că „*spiritul filosofic* (subl. n.) al lui Maiorescu avea ca trăsătură de căpetenie *latura logico-critică*” și, ca urmare, „a preferat tuturor disciplinelor filosofice logica, ale cărei operațiuni le mânuie ca un artist”; maestru al acestei „discipline de «ordine» și «organizare», unde de la cunoștința teoretică se trece pe nesimțite la arta practică”, el „se putea decide mai lesne să fie un mare practician” (*Ibidem*, p. 27, 28).

²¹ Am dezvoltat ideea că opera critică a lui Maiorescu are forma unei „critici a culturii” (după modelul kantian al „criticii cunoașterii”), realizând operă ca atare, chiar operă filosofică, totul în orizontul a ceea ce va deveni disciplina „filosofia culturii” (Alexandru Boboc, *Titu Maiorescu: Filosofia ca temei și orizont al operei critice*, în: *Filosofia românească. Studii istorico-filosofice*, București, Editura Academiei Române, 2011, p. 9–34).

²² Mai pe larg: Al. Boboc, *op. cit.*, p. 22–30.

²³ T. Maiorescu, Din *Critice*, ed. cit., p. 57.

²⁴ În „Notă asupra ediției” la vol. *Comemorare Titu Maiorescu. Un secol de la moarte (1917–2017)*, II: *Studii despre filosofia lui Titu Maiorescu* (Editura Academiei Române, 2017, p. 7), Mona Mamulea mi-a atras atenția asupra semnificației acestor dezvoltări, procedând chiar mai categoric decât am încercat eu (poate că am nimerit!): „Dincolo de toate eventualele influențe care pot fi recunoscute în opera lui, Maiorescu a rămas totdeauna el însuși. Al. Boboc demontează mitul unui Maiorescu «lipsit de operă», propunând regândirea actului critic maiorescian, exersat asupra culturii române, în termenii actului critic kantian, exersat asupra cunoașterii”. Alte comentarii ar fi de prisos și nu-mi rămâne decât să-mi exprim recunoștința pentru acest gest colegial. Suntem pe aceeași „direcție de gândire!”

Starea de sănătate în mediul rural – condiție și reper ale responsabilității pentru țăranul român*

Acad. Victor Voicu

Secretarul general al Academiei Române

În ultimii zeci de ani se încearcă evocările satului românesc al țăranului român cu justificate nostalgii, cu un regret care poate semnifica pierderea părinților sau **pierderea identității**, definitorii ca neam, religie, origini, cultură, tradiții, adică **desrădăcinarea**.

Țăranul este cel care dă identitatea Țării, adică, a Patriei, este cel care este legat intim de „terra”, de țărănească, de țarină, adică de pământul românesc. Și cuvântul pământ își are originea în latinescul *pavimentum*, care dă și apelativul pământean, adică om al locului.

Țăranul român este un simbol matricial al poporului român, este cel care a dat marile valori ale neamului românesc, elitele care au făurit mândria poporului nostru, este cel care prin sacrificii inimaginabile și-a dat viața apărând Țara, adică familia și pământul său. El identifica Țara cu casa și familia lui și nu ezita niciun moment să se sacrifice pentru a le apăra.

Țăranul român a avut două repere majore pentru ființa lui: pământul pe care-l muncea și-i oferea hrana familiei și credința în Dumnezeu, care-l apăra și-i lumina calea. Românul de la țară se **identifica** drept un **creștin, adică un om**, cu frica lui Dumnezeu și cu respect pentru comunitate.

Marii noștri scriitori, oamenii de cultură români au înălțat adevărate ode țăranului român, **fundamentul**, tăria și nucleul dur al **solidarității identitare a românilor**. Nu întâmplător politica regimului comunist, dirijată de la Moscova, a ținut cu **prioritate distrugerea țărănimii** ca și clasă, dezmoșteni-

Acad. Victor Voicu

rea și pierderea **identității sale**, a **legăturii sale cu pământul românesc** pentru care și-au dat viața milioane de români.

Voi evoca pe scurt două discursuri de recepție la Academia Română, emoționante, memorabile pentru cultura noastră, ale celor două personalități ale culturii românești: Lucian Blaga *Elogiu satului românesc* (1937) și Liviu Rebreanu *Lauda țăranului român* (1940). Aceste discursuri **ar trebui citite la începutul fiecărei noi legislaturi a Parlamentului României**. Pentru că „*cine uită, nu merită*” sau își amputează rădăcinile, n-are identitate.

---

*Alocuțiune susținută la dezbaterile naționale „Satul românesc – 100 de ani de evoluție rurală” (20 noiembrie 2017, Aula Academiei Române)

Marele nostru compatriot Lucian Blaga spune în introducerea „*că ar dori, în discursul său, să facă elogiul unei nemuritoare prezențe care n-a ocupat niciun scaun în această nobilă incintă*” (Aula Academiei Române).

Citez „*vreau să vorbesc despre singura prezență încă vie, deși nemuritoare, nemuritoare deși așa de terestră, despre unanimul nostru înaintaș, fără de nume, despre satul românesc. Dacă ești mai emotiv acest discurs trebuie să-l citești singur, cu tine însuși!*”

„*Copilăria și satul se întregesc reciproc alcătuind un întreg inseparabil. Copilăria mi se pare singura poartă deschisă spre metafizica satului, spre acea stranie și firească, în același timp, metafizica vie, adăpostită în inimile care bat sub acoaperișurile de paie, și oglindită în fețele bântuite de soartă, dar cu ochii atârnați de cer*”...

„*Mi-aduc aminte: vedeam satul așezat înadins în jurul bisericii și al cimitirului, adică în jurul lui Dumnezeu și al morților*”...

Pentru propria sa conștiință satul este situat în centrul lumii și se prelungeste în mit. Satul se integrează într-un destin cosmic, într-un mers de viață totalitar, dincolo de al cărui orizont nu mai există nimic”. În sfârșit, mai citez: „*Satul românesc, în ciuda sărăciei și a tuturor neajunsurilor cuibărite în el prin vitrega colaborare a secolelor, se învrednicește cu excepționala măsură de epitetul AUTENTICITĂȚII*”.

Înainte de a trece la o analiză mai rece, bazată pe date, permiteți-mi să evoc un alt discurs de recepție, al scriitorului Liviu Rebreanu, care a făcut aluzie la cutuma academică de a elogia un înaintaș. Spune marele scriitor: „*Mă văd silit să mă prezint cu unul de afară, strămoșul meu și al unora dintre dumneavoastră, într-un sens mai larg strămoșul tuturor: ȚĂRANUL ROMÂN*”.

Liviu Rebreanu remarcă un aspect de mare relevanță pentru poporul român, respectiv că, pentru noi, țărănimea este **izvorul românismului pur și etern**.

„*Țăranul – spune Rebreanu – n-are nume, pentru că nu este nici clasă, nici breaslă, nici funcție, ci poporul însuși, omul român*”.

„*Lauda aceasta – continuă scriitorul –, totuși, nu vrea nici să înalțe, nici să dărâme și nici măcar să dovedească nimic, ci doar să mărturisească o credință și solidaritatea mea continuă cu inima celor*

mulți care au avut parte tot de ocări și proboziri, și prea rar de vorbele bune...”

Și încă ceva, care trebuie să ne pună pe gânduri, pe noi cei de astăzi și pe cei de mâine.

„*Țăranul nu pleacă nici de voie, nici de nevoie. El n-are unde să-și mute sărăcia, pentru că, smuls de pe ogorul lui, ar fi osândit să piară ca un arbore smuls din rădăcini. De aceea, țăranul e pretutindeni!! Păstrătorul efectiv al teritoriului național*”.

Autorul romanului Ion spune mai departe în discurs: „*Căci pentru țăranul nostru pământul nu e un obiect de exploatare, ci o ființă vie, față de care nutrește un sentiment straniu de adorație și de teamă. El se simte zămislit și născut din acest pământ ca o plantă fermecată care nu se poate stârpi în vecii vecilor*”. Marele scriitor nu intuia, nu bănuia ce va urma peste circa zece ani!

A avut însă dreptate, măcar în parte, am **supraviețuit, dar cu preț?!**

„*Cu cât se înmulțeau suferințele și treceau vremurile, țăranul român s-a îndărătnicit în răbdare. Dragostea lui de pământ s-a învățoșat. Țărâna se amestecă neconținut cu cenușa și oasele înaintașilor, iar văzduhul se umple cu umbrele și sufletele lor până în țării. Nimeni nu-l mai poate clinti din loc, nicio putere și nicio schingiuire*”.

Au existat, din nefericire, forțe și mai perfide decât cele evocate de Rebreanu.

Aș încheia în această primă parte cu încă o rostire a lui Rebreanu:

„*Dacă țărănimea română a fost ursită să conserve rasa, pământul, limba și credința noastră, înseamnă că ea este întruchiparea tuturor virtuților și energiilor românești, că deci dintr-ânsa trebuie să pornească și să se inspire tot ce e românesc*”.

După conturarea Statului Român modern, în 1859, clasa politică românească este din ce în ce mai preocupată de soarta majorității locuitorilor Principatelor, țărani, dar soluționarea problemei țărănești la nivelul acelor vremi n-a fost simplă.

Alexandru Ioan Cuza și Mihail Kogălniceanu militau pentru împrumutarea țăranilor, dar se confruntau cu opoziția marilor proprietari de pământ. Soluția, obținută prin lovitura de stat dată de Cuza, s-a soldat, în 1864, cu reforma agrară; astfel, circa 511 000 familii de țărani au fost împrumutăriți, primind două milioane de ha pământ arabil.

Așa cum spun diverși autori, așa cum bine știm, țăranul român a dus o viață grea. Unirea Principate-

lor, unul dintre momentele strălucite, de înțelepciune ale clasei politice românești, însuflețite de idealurile generației pașoptiste, a prilejuit și emanciparea țăranilor, așa cum spunea Mihail Kogălniceanu: „...desființarea clăcei, emanciparea brațelor și deplina împroprietărire a țăranilor pe pământurile muncite de ei”.

Iată proclamația lui Alexandru Ioan Cuza din 1864 evocată de Kogălniceanu :

„Sătenilor!

De astăzi voi sunteți stăpâni pe brațele voastre; voi aveți o părticică de pământ proprietate și moșie a voastră, de astăzi voi aveți o patrie de iubit și de apărat”.

Comentează în continuare Mihail Kogălniceanu: „În fața țărilor Plevnei, a dat piept dușmanului, țăranul român, zic, prin vitejia sa, prin înfruntarea morții a dovedit că astă-dată el avea o patrie de iubit și de apărat și că în spatele lui, dincoace de Dunăre, el avea pentru dânsul și pentru familia sa o părticică de pământ, proprietate și moșie a lui și a copiilor săi”.

Acest eveniment major pentru țăranul român a fost doar începutul, emanciparea implicând educația, școala și sănătatea acestei majorități a poporului român, simbolul perenității românilor pe ceea ce numim pământul strămoșesc.

Ilustre personalități ale renașterii românești târzii – așa numi pe savantul și fondatorul Spiru Haret – au făcut eforturi soldate cu împliniri de anvergură pentru educația românilor, pentru învățământul românesc.

S-a edificat percepția că sistemul național de educație și învățământ și sistemul public de sănătate din România constituie fundamente ale integrității morale, performante, profesionale și sănătății Națiunii noastre.

Implicațiile celor **două sisteme** marchează determinant prezentul și viitorul românilor.

Generația pașoptistă a dat, implicit, marile valori și pe întemeietorii școlii medicale românești moderne.

Cunoscute personalități, fondatori, cum au fost Carol Davila, Nicolae Kretzulescu, au înființat învățământul superior medical (1857) românesc, au unificat sistemul public de sănătate, dând coerența organizatorică și științifică asistenței sanitare la nivelul populațional, organizând districtele sanitare teritoriale.

Sfârșitul secolului 19 și începutul secolului 20 sunt marcate de apariția unor corifei ai școlii medicale românești de valoare europeană. Aș evoca valoarea și dedicația pentru sănătatea publică a profesorilor Victor Babeș, George Marinescu, Ioan Cantacuzino, Nicolae Paulescu și alții.

După terminarea Primului Război Mondial, încheiat pentru români cu împlinirea marelui vis, întregirea României, în context, guvernul Alexandru Averescu a emis Legea agrară în iulie 1921, fiind expropriate șase milioane ha de pământ și împroprietăriți 1 400 000 capi de familie, reformă de mare amploare și semnificație.

La nivelul social și politic, ulterior, în 1926, se formează prin fuziune Partidul Național Țărănesc, care promova ideea „Statului țăărănesc” în slujba nevoilor și intereselor populației de la sate.

Marea Unire a generat o înflorire a științei și culturii românești, fiind suficient să evocăm personalitățile din cultura românească de anvergură europeană și pe acei „români care au făcut Franța” (Phillipe Etienne), avântul școlii medicale românești, din toate regiunile țării reîntregite.

Un distins coleg, academicianul Nicolae Ghilezan, vorbește într-un document de *miracolul școlii medicale clujene*, după Marea Unire, consecința a efortului sinergic și generos al unor personalități ale medicinei românești din perioada dintre cele două războaie mondiale.

Într-o carte intitulată *Elemente de biometrie medicală și statistică vitală*, apărută la Cluj, în 1939, semnată de dr. P. Râmneanțu și prefațată de remarcabilul profesor dr. Iuliu Moldovan, apar o serie de informații prețioase ale stării sistemului sanitar la nivel național.

Chiar autorul, în prefața cărții scria, printre altele: „...în cele patru ramuri de activitate la care ne-am referit și mai ales la sănătatea publică, ce însumează ocrotirea fizicului, minții și sufletul neamului nostru”.

Autorul menționat prezintă spre exemplu mortalitatea infantilă pe județe, corelată **cu alfabetizarea**, cu nivelul procentual al știutorilor de carte, mortalitatea infantilă fiind invers proporțională cu acest procent. Mortalitatea din cauza tuberculozei, între anii 1936 și 1937, se cifrează între 115 și 2015 decese la 100 000 locuitori; cu mențiunea că mortalitatea prin tuberculoză a fost mai mare în estul și sudul României.

Evoluția demografică este prezentată din anul 1869 până în 1930, respectiv de la 10 406 696 la 18 052 896 locuitori, numeric pe primul loc aflându-se Vechiul Regat (8 786 000) și Transilvania (3 217 000).

Populația rurală deținea o pondere de 79,9% din populația țării.

În 1930, din 18 milioane locuitori 72,6% erau ortodocși, 7,9% greco-catolici, 6,8% romano-catolici și 3,9% reformați (calviști).

Procentul știutorilor de carte era, în 1930, de 56%, la nivel național, cu o dispersie pe regiuni de la 38% (Basarabia) la 72% (Banat).

Mortalitatea generală în România a fost de 25,8% în 1901–1905, scăzând în 1930 la 20,6%, 19,8% în 1936 și 19,3% în 1937. Spre comparație, în Germania, în 1937, mortalitatea era de 11,7%.

Mortalitatea infantilă era, în 1921–1925, de 201 la 1000 de născuți vii, scăzând la 178 decese la 1000 născuți vii în 1937. Spre comparație, în Germania, mortalitatea infantilă era de 64 la 1000 de copii născuți vii. Cauzele de deces erau dominate de tuberculoză la vârste cuprinse între 10 și 44 de ani, după 45 de ani predominând bolile cardio-vasculare.

Excedentul populațional în România, în anii 1920–1937, a fost cuprins între 8 și 14%, provenind în proporție de 94% din mediul rural. Autorul precizează că în provinciile de la frontiera de vest a României excedentul populațional a scăzut, fiind chiar negativ! Natalitatea în România a fost de 10,4 la 1000 de locuitori în 1920, scăzând la 9,5/1000 în 1937.

Interesant de menționat că în anii 1936–1937 au emigrat din România 10 838 de persoane, dintre care cetățeni străini repatriați 7448, iar 3390 de români emigrați în alte țări. În schimb, au intrat în țară 6500 de persoane, dintre care 5294 cetățeni străini și 1207 români repatriați.

În anii 1936–1937, mortalitatea generală a fost de 19,56 la 1000 de locuitori, respectiv 759 997 de decese la 19 422 660 de locuitori.

În anul 1947, în România, sistemul sanitar era încă organizat pe circumscripții sanitare, respectiv existând 236 de circumscripții urbane și 1611 circumscripții rurale.

Numărul total de medici era de 13 107, iar farmaciști 4670. În același an, numărul de spitale era de 432, din care în urban 289, iar în rural 143. Numărul total de paturi din spitale era de 37 995 cu

un număr de internați de 438 591. Cauzele predominante de îmbolnăvire au fost bolile infecto-contagioase, bolile cardio-vasculare și pleuro-pulmonare.

Decesele la copii sub un an, între 1938 și 1942, au fost de circa 17,7% de născuți vii, procent mai ridicat în rural (18–19%).

Revenind la prezent, se consideră, pe drept cuvânt, că după circa 27 de ani, regimul democratic din România, așa cum îl știm, **nu a reușit** să abordeze și să analizeze probleme majore, dintre care enunțăm câteva, așa cum am făcut și în alte intervenții publice, respectiv grave neîmpliniri în domeniile:

- demografie,
- emigrație,
- **sistem de sănătate publică**,
- educație,
- infrastructură rutieră,
- defrișarea pădurilor, de nestăvilit,
- pierderea controlului înstrăinării pământului.

Nu mi-o luați în nume de rău, dar toate cele șapte aspecte, și nu numai, sunt strâns corelate cu securitatea națională. Acest concept complex este rezultatul solidarității naționale, apanajul unei națiuni cu un popor educat, sănătos, cu un trai decent, cu speranța nealterată în viitor, cu regiuni ale țării echilibrat dezvoltate, cu rețea rutieră modernă, cu o clasă politică credibilă și responsabilă și reprezentativă pentru interesul național.

Ne vom concentra atenția asupra aspectelor de sănătate publică.

Actualmente, după datele INS, mortalitatea generală în România este peste media mortalității generale din Uniunea Europeană, respectiv de 13 decese la 1000 de locuitori, *versus* zece decese la 1000 de locuitori în Uniunea Europeană.

Mortalitatea infantilă este de 9‰ de născuți vii, cu vârsta sub un an, în timp ce în Uniunea Europeană mortalitatea infantilă este de 4‰.

În 2005, în urban, mortalitatea generală era de 9,3%, iar în rural atingea 15,54%, mortalitatea infantilă 15,8%, iar la sate 19,02%. În contextul în care populația rurală reprezintă circa jumătate din populația țării, consecințele demografice sunt critice!

Să încercăm să analizăm câteva cauze ale morbi-mortalității ridicate în zona rurală, în satul românesc.

Ar fi nerealist să nu eludăm relația dintre starea de sănătate, nivelul sărăciei și al educației la sate.

Diferite analize ale unor organisme internaționale prestigioase sau analize și statistici naționale scot în evidență un declin al nivelului de organizare și performanțe al sistemului nostru sanitar public, mai ales în zonele rurale, în satele românești.

Cabinetele medicale, fostele dispensare medicale sunt în continuă scădere.

Nu s-a reușit o atragere a tinerilor medici cu oferte motivante pe termen mediu. Au dispărut medicii de circumscripție medicală comunală dedicați sănătății țaranului român. De ce? Aș vrea să răspund la această întrebare, dar nu o abordăm acum. Este aceeași problemă a raportărilor dintre intelectuali-putere și nevoile societății românești.

Deficitul, în planul resurselor umane în domeniul sănătății publice, devine o problemă cu grave implicații pe termen mediu.

Oferta de servicii medicale și consumul de medicamente se constituie în indicatori de evaluare a serviciilor de sănătate din zona rurală. Acestea marchează o continuă scădere; atât **accesibilitatea** la servicii medicale și la medicamente, cât și **disponibilitatea** lor sunt din ce în ce mai precare. Accesibilitatea presupune resursa financiară necesară, iar disponibilitatea oferta concretă la dispoziția pacientului. Din cauza acestor disfuncții grave organizatorice se constituie grupuri populaționale vulnerabile, cu sănătate precară, fără acces la o asistență medicală primară accesibilă și disponibilă.

Se estimează că 10,7% din populația rurală nu are acces la asistență medicală primară, existând zone care depășesc această medie.

Problema educației sanitare minime este strâns legată de morbiditatea crescută, corelată cu analfabetismul, fie el și funcțional.

Colegiul medicilor atrage atenția decidenților că, anual, ies din sistem 3500 de medici și intră 3000 de medici. Precizăm că actualmente circa 39 000 de medici sunt membri ai Colegiului Medicilor din România.

La nivelul spitalelor, numărul medicilor a ajuns la 13 521, comparativ cu 20 648 în 2011 și 14 487 în 2013, *versus* un necesar de 26 000 la medici. În spitale, 2961 de medici au vârsta de peste 60 de ani, 2610 între 50 și 60 de ani, 3642 între 40 și 50 de ani, 3901 între 30 și 40 de ani și doar 407 sub 30 de ani. Subliniem că **migrația este predominantă la generația de mijloc, respectiv 30–50 de ani, ceea ce ilustrează o perspectivă dezastruoasă de**

de deficit de medici și de asistenți medicali în următorii ani.

La o conferință recentă „Better working conditions for better”, organizată la Bruxelles de Comitetul permanent al medicilor Europeni, s-a precizat că deficitul de personal medical este imposibil de acoperit în estul Europei. Mai multe țări din această zonă acordă sănătății procente mici din PIB și riscă să rămână fără medici în câțiva ani, a menționat dr. Joao de Deus, președintele Asociației Europene a Medicilor de Spital.

Pentru România, de exemplu, în raportul CMR pentru anul 2013 se marchează un record, respectiv au emigrat 3000 medici și au absolvit 2900!

După datele INS, în perioada 2009–2012, în România au activat anual 52 2013 medici și au ieșit tot anual din sistem 6757 medici, fie prin pensionare, fie prin deces sau emigrare. Dată fiind cifra totală anuală a absolvenților de Medicină de 4881 rezultă că **în circa 28 de ani deficitul de medici va fi dezastruos**, respectiv 1876 reprezintă deficitul anual. Un calcul estimează că în contextul acestei tendințe, în 28 de ani rămânem fără medici. În ultimii șase ani, conform datelor CMR, au plecat din țară 15 000 de medici. Rata anuală de emigrare este, după aceste date de 3%, adică, cel puțin 1500–1600 de medici pe an și 5%–10% asistenți medicali.

Sistemul Național de Asigurări de Sănătate este practic neimplementat în zona rurală, problemă care marchează acest sistem ca deficit major al managementului resurselor de care dispun distribuitorii și utilizatorii acestora la nivel teritorial.

Soarta țaranului român are conotații dramatice, de-a lungul istoriei noastre, așa cum este marcată de sacrificii toată istoria românilor.

Impresionant este recentul mesaj către guvernul Ciolos al comunității românilor din Belgia care cere măsuri de urgență pentru a bloca înstrăinarea terenurilor agricole și forestiere, cerând expres modificarea de urgență a legislației, vizând această problemă. În mesaj se spune: „*Ne facem purtătorii de mesaj ai bunicilor și părinților noștri, cei care nu mai au puterea să-și apere pământurile și abandonează menirea și rostul lor milenar*”, consecințele pe termen lung ale achizițiilor de terenuri agricole sunt de o gravitate extremă.

Potrivit INS, între 2002–2010, au dispărut 150 000 de ferme mici și a crescut cu 3% numărul fermelor mari.

Marele economist Virgil Madgearu, cu competență și luciditate, scria:

„Răspândirea micilor gospodării țărănești va întreține o populație densă, va intensifica producția agricolă și va alcătui pentru producția industrială a țării o piață internă, capabilă să consume stocuri mari de mărfuri (...) regimul de proprietate și munca țărănească poate deveni punctul de plecare al dezvoltării unei industrii naționale. Cu cât va fi mai răspândită gospodărirea țărănească mică, cu atât va dispărea mai repede și complet cauza emigrării”.

Consecințele înstrăinării pământului arabil sunt complexe:

- economice – țărani devin o povară, îngroșând rândul asistaților sociali;
- sociale – țărani fără pământ își pierd rolul lor fundamental, identitatea socio-economică, țaran fără pământ este un non-sens; ei îngroașă rândul emigranților;
- de mediu – degradarea solului prin proceduri intensive agrochimice.

Securitatea și suveranitatea alimentară sunt puse în pericol, transformând România din țară producătoare în importatoare, în proporție de 80% în prezent.

În consens cu Virgil Madgearu, probabil nu întâmplător, în 2015, Comitetul Economic și Social al Uniunii Europene precizează câteva idei de importanță majoră, care au legătură directă cu calitatea vieții și sănătatea satului: *„Micii fermieri constituie coloana vertebrală a agriculturii europene și sunt benefici pentru Europa în multe feluri: consolidează securitatea alimentară, producând din abundență o hrană sănătoasă și de origine cunoscută; contribuie la suveranitatea alimentară, prin crearea unor piețe locale bazate pe lanțuri alimentare scurte producător-consumator și care reduc dependența de piețele globale și vulnerabilitatea la șocurile produse de variația prețurilor; protejează mediul și biodiversitatea locală, prin practicarea unei agriculturi neconvenționale și diversificate; în fine, conferă dinamism zonelor rurale, prin crearea de locuri de muncă și contribuie la viața comunității rurale bazate pe cultura și tradițiile locale”.*

Cred că este imperios necesară o analiză realistă a satului românesc și elaborarea unui proiect pe termen mediu și lung pentru satul românesc, pentru a ne împlini o datorie majoră față de țaranul român.

Satul, țăranul și învățământul în ruralul românesc*

Acad. Păun Ion Otiman

România, ca țară agrară din cele mai vechi timpuri și până aproape de zilele noastre, poate chiar și azi, a avut, în permanență, o mare și constantă problemă – **problema agrară** și, mai extinsă, **problema rurală**. Atunci când vorbim de problematica satului sau **chestiunea rurală** (pentru a folosi o terminologie mai veche, dar readusă în actualitate¹), avem în vedere complexitatea funcțiilor, fenomenelor și structurii sociale și economice a spațiului rural care are, evident, în centrul acestuia satul și sătenii, între care țăranii (sau agricultorii) au, încă și acum, rolul central.

Acesta este motivul care ne-a determinat ca în lucrarea de față să ne oprim asupra principalelor probleme cu care se confruntă **satul, țăranul și educația (învățământul)** în spațiul rural românesc contemporan. Pentru o mai precisă cunoaștere a problematicii, vom apela la unele comparații istorice și geografice ale ruralului românesc, cu referire specială la procesele sociale și economice dominante ale satului și săteanului de azi. Pentru a înțelege mai bine problemele care domină satul actual, țăranul (agricultorul) de azi și modul cum au evoluat acestea, vom prezenta câteva aprecieri referitoare la **matricea fundamentală a spațiului rural formată din sat, țăran și pământ**, formulate în prima jumătate a secolului al XX-lea de cei mai de seamă intelectuali ai epocii.

Lucian Blaga, în discursul său de recepție în Academia Română, afirmă despre satul românesc, component al matricii fundamentale a neamului românesc că „devine temelie sigură a unei autentice

istorii românești ... mândria **satului** de a se găsi în centrul lumii și al unui destin ne-a menținut și ne-a salvat ca popor peste valurile de nenoroc. **Satul** nu s-a lăsat ispitit și atins în istoria făcută de alții peste capul nostru. El s-a păstrat feciorelnic neatins în autonomia sărăciei și mitologiei sale peste veacuri când va putea să devină temelie sigură a unei autentice istorii românești”².

Dimitrie Gusti argumentează vastul program de cercetări sociologice asupra satului lansat în perioada interbelică astfel: „adevărul sociologic ne împinge și ne îndreaptă spre acțiune. Și anume, el ne învață că **satul este o entitate de viață bine înche-gată, un tot social indivizibil**. De aceea, cunoașterii totale îi corespunde o reformă totală, o cultură totală. O ridicare a **satelor** trebuie să se întemeieze pe o cunoaștere a nevoilor sale.”³

Mihai Lazăr, ca și Dimitrie Gusti, într-o carte remarcabilă⁴, apărută în perioada interbelică, susține necesitatea studierii problemelor satului, de o actualitate cu totul deosebită în prezent: „o mai bună cunoaștere a **satului și a spațiului rural** în ansamblu, și o rezolvare adecvată a problemelor sale capitale, dacă nu s-au putut face până acum, este imperativul prezentului și viitorului. Mai ales problemele economice și sociale, îndeosebi **chestiunea sărăciei rurale**, cer urgente soluții pentru rezolvarea lor. Creșterea venitului pe locuitorul agricol, a aportului agriculturii la formarea PIB și a exportului românesc, soluționarea debușeelor rurale pentru surplusul de forță de muncă agricolă, ar contribui la ameliorarea situației economice a populației

---

*Alocuțiune susținută la dezbaterile naționale „Satul românesc – 100 de ani de evoluție rurală” (20 noiembrie 2017, Aula Academiei Române)

țărănești, la redresarea economică generală a țării”.

Apreciem faptul că nimeni nu a pătruns mai adânc în sufletul țaranului român transilvănean și muntean ca Liviu Rebreanu în romanele sale *Ion* și *Răscoala*, dar și în discursul său de recepție la Academia Română, unde a rostit cuvinte memorabile, din care am selectat: „**Țăranul** e începutul și sfârșitul. Numai pentru că am fost neam pașnic de **țărani** am putut să ne păstrăm **ființa și pământul** ... Suntem și vom fi totdeauna neam de **țărani**. Prin urmare, viitorul nostru ca neam, ca stat și ca putere culturală, atârnă de cantitatea de aur curat ce se află în sufletul **țăranului**. Dar mai atârnă în aceeași măsură și de felul cum va fi utilizat și transformat acest aur curat în valori eterne”⁵, iar legătura indestructibilă a țaranului cu spațiul său de existență – **satul și pământul** –, Liviu Rebreanu o prezintă astfel: „**Țăranul** nu pleacă nici de voie, nici de nevoie. El nu are unde să-și mute sărăcia, pentru că smuls de pe ogorul lui ar fi osândit să piară ca un arbore smuls din rădăcini. De aceea, **țăranul** e pretutindeni păstorul efectiv al teritoriului național. El se simte zămislit și născut din acest pământ ca o plantă fermecată care nu se poate stârpi în vecii vecilor”⁶.

Elena Văcărescu, prima femeie membră a Academiei Române, marea ambasadoare a sufletului național în Franța și la Societatea Națiunilor Unite, face, într-o conferință rostită sub această cupolă, în anul 1937, un impresionant portret țaranului român: „**Țăranul** nostru mi-a fost drag din copilărie: nu l-am întâlnit în altă parte. Aici deosebirea este cu totul evidentă. [...] atâta filosofică împăcare cu sine și cu firea, [...] atâta drag de omenie, de cumințenie, și de lucru frumos n-a fost hărăzit altui popor din lume. Cine n-a cunoscut îndeaproape **țăranul român** nu poate înțelege pe deplin entuziasmul meu. Cine nu l-a ascultat cântându-și durerea în fața morții și bucuria în aburul primăverii, nu poate ști cu adevăratul preț al durerii, tot prețul bucuriei”.

Elena Văcărescu situează în centrul satului și al pământului tocmai pe făuritorul și stăpânul lor, pe **țăran**, care, afirmă poeta: „Se simte în latul câmpului nostru înfrățirea omului cu solul, un fel de îndrăgostire a **țăranului** cu glia [...] Singur **țăranul** nostru știe privi lucrurile și evenimentele cu ochi limpede și ager, așa cum i-a lăsat Dumnezeu”⁷.

Dar, nu toți cei care au caracterizat țaranul român au avut aceleași aprecieri precum Liviu Rebreanu și Elena Văcărescu. Iată cum vede marele agronom și moșier Constantin Garoflid, fost ministru al Agriculturii în două guverne (Ion I.C. Brătianu și A. Averescu): „**Țăranii** noștri, chiar cei mai harnici, nu seamănă încă (s.n.) cu cei din Apus. Sunt mai iuți la minte și prind mai repede învățăturile noi, dar nu stăruiesc mult în deprinderile căpătate. Nu le place nici munca migăloasă și îngrijită”, căci spune tot C. Garoflid: „Civilizația începe atunci când se introduce metrul, adică precizia și obiectivitatea”⁸.

Cea mai aspră și dură caracterizare, care reprezintă concepția diriguitorilor agriculturii asupra țaranului, valabilă în întreg secolul al XX-lea, dar pe care o întâlnim în multe cazuri și astăzi, ne-o redă Liviu Rebreanu, chiar în primele rânduri ale romanului *Răscoala*, cu cuvintele arendașului Rogojinaru: „Dumneavoastră nu cunoașteți **țăranul român**, dacă vorbiți așa! Ori îl cunoașteți din cărți și discursuri și atunci e mai trist, fiindcă vi-l închipuiți martir, când în realitate e numai **rău și prost și lenes**...”⁹.

În epocă, dragostea țaranului român față de pământ și legătura intrinsecă cu glia străbună este prezentată în mod diferit de scriitorii și politicienii români. Dacă Lucian Blaga și Dimitrie Gusti pun în centrul lumii și al destinului **satul românesc**, Liviu Rebreanu vede **pământul** ca mijloc fundamental al existenței țărănești.

Liviu Rebreanu consideră că „pentru **țăranul român** dragostea de **pământ** e mai mare și mai naturală decât a altora, căci pentru **țăranul român pământul** nu este numai un obiect de exploatare, ci este o ființă vie, față de care nutrește un sentiment straniu de adorație. El este zămislit și născut din acest **pământ** ca o plantă fermecată care nu se poate stârpi în vecii vecilor. De aceea, **pământul** e însuși rostul lui de a fi. **Pământul** nostru are un glas pe care **țăranul** îl aude și îl înțelege”¹⁰.

Cu aleasă sensibilitate și noblețe sufletească descrie Elena Văcărescu trioul **țăran – pământ – glie**: „Se simte în latul câmpului nostru înfrățirea omului cu solul, un fel de îndrăgostire a **țăranului** cu glia [...] Singur **țăranul** nostru știe privi lucrurile și evenimentele cu ochi limpede și ager, așa cum i-a lăsat Dumnezeu”¹¹.

Constantin Garoflid, fiind mare moșier, este un bun cunoscător al țaranului român, pe care îl

compară cu țăranul din Apus: „**Țăranii** (românii s.n.) n-au încă suflet de plugari. Țin la **pământ**, dar nu-l iubesc cu patimă și nu-l îngrijesc cum fac țăranii din Apus. Cei mai buni, cei mai muncitori își limitează repede câștigul. Nu se îndeamnă la mai mult: Ce? O să trăiesc cât lumea? Nu cred în muncă. Dacă vrea Dumnezeu se face, e o vorbă care o auzi des la țară. Inițiativa și spiritul de întreprindere, caracteristice popoarelor apusene, sunt înlocuite la noi cu rutina. Cu toate unele scăderi de ordin social și economic, **țăranii** au calități. Sunt artiști. Se vede în stilul plăcut al caselor, în așezarea **satelor**, în poezia, cântecele și țesăturile lor. Au și suflet. Au dovedit-o la Plevna, la Mărăști. **Bine conduși fac minuni** (s.n.)”¹².

Starea agriculturii, a satului și țăranului, structurile agrare ale României la început de secol XX, înaintea Răscoalei din 1907, sunt cunoscute prin datele statistice ale timpului, dar, după părerea mea, și din ecoul și conștiința marilor scriitori ai vremii.

Răspunsul lui Grigore Iuga, în fapt, al lui Liviu Rebreanu, la întrebarea pusă de Titus Herdelea, în drumul de la Pitești la Amara, apare mai mult decât edificator:

„– Mi-ai arătat atâtea moșii boierești, moșii peste moșii, mari și frumoase. Dar **pământurile oamenilor unde sunt?**, întrebă Titus Herdelea.

– *Apoi vezi, **pământurile oamenilor, asta e chestia țărănească!** [...] **Pământurile!** Nu prea sunt și unde au fost s-au cam spulberat [...] Dar asta-i altă poveste*”¹³, răspuse Grigore, fiul marelui boier Miron Iuga de la Amara.

Cea mai importantă acțiune politică, juridică și economică este inițiată în România în timpul Primului Război Mondial, prin voința clasei politice din acea vreme de a răsplăti eroismul țăranilor, dovedit cu atâta jertfă de țăranii-soldați pe front.

Anunțarea reformei agrare este făcută încă, în plin război, de Regele Ferdinand, în martie 1917, cu ocazia vizitei făcute trupelor pe front, la Răcăciuni și Negri. Iată partea finală a discursului Regelui Ferdinand: „*Ostași, vouă, fiilor de **țărani**, care ați apărat cu brațul și cu pieptul vostru **pământul** unde v-ați născut, unde ați crescut, vă spun Eu, Regele vostru, că pe lângă răsplata cea mare a izbânzii care vă asigură fiecăruia recunoștința neamului întreg, ați câștigat totodată dreptul la a stăpâni într-o măsură mai largă **pământul** pentru care v-ați luptat. Vi se va da **pământ!** Eu, Regele vostru, voi fi*

întâiul a da pildă, vi se va da și o largă participare la treburile statului”.

Și dacă Regele Ferdinand, primul ministrul Ion I.C. Brătianu au pus în operă Marea Reformă Agrară din anul 1921, după anul 1945, odată cu instalarea comunismului în România, începe marea fractură în elementele definitorii ale matricei **sat-țăran-pământ** prin colectivizarea, pentru mai bine de patru decenii, a agricultorilor și agriculturii românești.

Prin HCM 1650/1953, prin care se instituie, în fapt, colectivizarea agriculturii și nu cooperativizarea (ce mare diferență!), se prevede, în mod expres, că „*la intrarea în GAC membrii vor aduce în patrimoniul gospodăriei tot pământul*”. Urmează a se înființa în satele noastre ceea ce spunea Marin Preda, prin glasul lui Niculae Moromete, fiul lui Ilie Moromete: „*tot ce este proprietate se desființează, inclusiv pământul*”¹⁴.

Situația agrară a României anilor 1945–1989, conduce, indubitabil, la o singură și dramatică concluzie: **sistemul colectivizat a reprezentat un experiment macroeconomic și macrosocial fără precedent în istoria României, desfășurat la scară națională, care și-a dovedit, fără putere de tăgadă, falimentul economic, degradarea materială, profesională și morală a țărănimii și transformarea agriculturii dintr-un subsistem economic de piață într-un subsistem de subzistență la nivel național.**

Dintre toate monstruozițiile comuniste, cele care au lovit cel mai puternic în ființa neamului românesc, în continuitatea sa, în legătura sa organică cu pământul străbun, prin pierderea proprietății, au fost colectivizarea și strămutarea țăranului din casa lui în blocuri, în baterii. Pentru a fi mai bine înțeles, voi reaminti ceea ce a spus **Liviu Rebreanu**, cu peste o jumătate de secol înainte, la 29 mai 1940, în discursul său de recepție la Academia Română: „*Țăranul nu pleacă nici de voie, nici de nevoie. El nu are unde să-și mute sărăcia, pentru că smuls de pe ogorul lui ar fi osândit să piară ca un arbore smuls din rădăcini. De aceea, **țăranul** e pretutindeni păstorul efectiv al **teritoriului național**. El se simte zămislit și născut din acest **pământ** ca o plantă fermecată care nu se poate stârpi în vecii vecilor*”. Și, totuși, contrar gândirii unor oameni de seamă ai neamului, satul românesc a fost distrus, afectând adânc ființa țăranului nostru. De ce? Există vreo explicație a acestui plan diabolic? Da, există, și o

găsim tot la Liviu Rebreanu, care spunea că „*barbarii, neamurile războinice nu au avut, pare-se, țărani, ei disprețuiau legătura cu pământul*”¹⁵. Această legătură sfântă au vrut să o rupă, să rupă, de fapt, sufletul țaranului român.

Cei care au gândit și au aplicat acest genocid poate că nu l-au citit nici pe Lucian Blaga sau poate că nici nu au auzit de acest nume. Iată ce spunea Lucian Blaga, la 5 iunie 1937, tot în discursul de recepție la Academia Română: „*Vă rog să-mi acordați, totuși, potrivit obiceiului statornicit dreptul nescăzut de a face astăzi, aici, elogiul altei nemuritoare prezențe, care n-a ocupat niciun scaun în această nobilă incintă. Prezența nemuritoare, la care mă refer, nu e legată de niciun nume, nu râvnește la nicio laudă, ci e răspândită în spațiul din preajma noastră, cât ține întinderea nepământescă a țării. Vreau să vorbesc despre singura prezență vie încă, deși nemuritoare, nemuritoare deși așa de terestră, despre unanimul nostru înaintaș fără de nume, despre satul românesc*” (s.n.)¹⁶.

Voi descrie, în continuare, ceea ce „am cules” cu privire la satul românesc, **glia străbună**, după colectivizarea țaranului și satului, printr-o experiență proprie trăită în anul 1986 la Liceul din orașul Lipova, o veche vatră românească: „*Pentru țara noastră a fost și continuă să fie catastrofală pierderea de către generația tânără și mijlocie a reprezentării fizice, faptice și sentimentale a noțiunii de glie străbună. Consider că pierderea proprietății, dezrădăcinarea, depopularea, stagnarea și, acolo unde a avut loc, distrugerea satului nostru sunt cele mai grave acțiuni antinaționale ale regimului comunist. Repet, mulți, foarte mulți ani sunt necesari pentru o regenerare sănătoasă a comunității rurale țărănești și, prin aceasta, a societății românești, în ansamblul ei. Întâmplarea aceasta a fost determinată de subiectul propus pentru teza scrisă la examenul de literatură română „Dragostea țaranului român față de glia străbună, oglindită în operele scriitorilor români”*. Majoritatea elevilor proveneau din Lipova și Radna, precum și din satele de pe Valea Mureșului, în sus de Lipova până la Săvârșin, din satele Podgoriei Minișului, în general, strănepoți ai Marei. Acești oameni înstăriți ai Lipovei și Minișului, de la Barațca și Săvârșin, de la Vărădia de Mureș și Șiria, de la Alioș și Șiștarovăț au reușit, ei singuri, să construiască, prin efort propriu, la începutul secolului al XX-lea, prima linie ferată electrică care lega Lipova

și Pâncota de Arad pentru a-și transporta produsele agricole, în primul rând vinul, grâul și porcii până la Arad și, mai încolo, până la Viena, München și în alte zone ale Europei Occidentale. *Acești urmași ai Marei, legați de glia lor străbună, de dealul lor cu vie, de colnele (casă cu pivniță din vie) lor, de câmpia roditoare, îndrăgostiți de vitele lor și, mai înainte de toate, iubindu-și cu ardoare casele arătoase, nevestele harnice și copiii frumoși, aveau o foarte clară și aleasă reprezentare a gliei străbune. Ce s-a întâmplat cu nepoții și strănepoții lor? Acești tineri liceeni, strănepoții Marei, de pe lunca Mureșului și din podgoria Minișului, nu au reușit să-mi explice, cu cuvintele lor, ce reprezintă pentru ei glia străbună. I-am întrebat pe foarte mulți elevi să-mi redea, cu cuvintele lor, ce înțeleg ei prin glia străbună. Nici unul, dar absolut nici unul, nu avea nici cea mai vagă idee, nu dădeau nici o reprezentare fizică și afectivă, nepieritoare și veșnicei gliei străbune. Desigur, m-am întrebat: oare acești tineri nu sunt instruiți, nu sunt educați? Evident, erau foarte instruiți! Am întâlnit copii deosebit de inteligenți, cu minți scilpitoare, care au demonstrat o mare capacitate de asimilare, imaginație bogată, posesori ai unor multiple cunoștințe în cele mai diferite domenii. Puteai întreține adevărate discuții asupra navelor aerospațiale, ingineriei genetice, algebrei booleene etc. Și, cu toate acestea, nu aveau nici cea mai vagă reprezentare a gliei străbune.*

Analizând cu mai multă atenție această întâmplare, această gravă stare de lucruri, am ajuns la concluzia că nu este de mirare că tinerii de azi nu știu ceea ce aveau strămoșii lor în suflet, în inimă, în sânge și în minte. Cei mai mulți dintre ei nu mai aveau pământul, via, colna și vitele ca părinții și străbunii lor. Orășenii nu mai aveau casă, ci apartament cu chirie în bloc, fără căldură, fără apă, fără curent electric multe ore pe zi. Un apartament cu igrasie, rece, cu uși și geamuri care nu se închid, prin care șuieră vântul. Ei nu au mai trăit din fragedă copilărie bucuria înfloririi pomilor, bucuria de a avea miei, viței, purcei în ogradă, bucuria de a-i ține în brațe. Ei nu au trăit, asemenea părinților și bunicilor, bucuria culesului viilor. Ei au participat la aceste munci, la cules, sub formă de corvoadă, ca muncă patriotică. M-am întrebat, mai departe: ce s-ar întâmpla cu acești tineri dacă ar trebui să meargă pe front cu arma în mână să apere glia străbună? Ce ar apăra ei? Care ar fi suportul lor moral și material pentru a merge în luptă? Pentru ce ar

lupta ei? Vă las pe fiecare dintre dumneavoastră, care citiți aceste rânduri, să dați singuri răspuns. În această gravă stare, eu doresc să mai adaug un singur gând, de fapt, o convingere personală. La această stare s-a ajuns din cauza desproprietății, dezmoștenirii. Acești tineri, așa cum spuneam mai înainte, nu aveau reprezentarea fizică și afectivă a **gliei străbune**. Pentru ei glia străbună nu mai era pământul de acasă, via de acasă, vitele de acasă, casa de acasă. Prin urmare, ce să iubească și ce să apere?

Patria, țara, glia, pentru țărani nu sunt noțiuni abstracte, teoretice. Pentru omul de rând, pentru țăran, fie tânăr, fie bătrân, Patria, țara și glia sunt realități concrete, reprezentări vii, izvoare dătoare de viață și sentimente, de continuitate, de perpetuare. Pentru ei Patria, țara și glia înseamnă casa lor, ograda lor, pământul lor, vitele lor, familia lor, viața lor.

Acesta este efectul celor patru decenii de viață colectivită, de socialism orientat asupra spiritului țăranului român, adevărată tragedie pentru națiunea noastră!¹⁷

Ajungând în zilele noastre, constatăm faptul că atât de frumoasele caracterizări făcute de Lucian Blaga satului, precum și de Liviu Rebreanu și Elena Văcărescu țăranului, acum, după 70–80 de ani, în România, din păcate, nu mai sunt, de departe și în mare parte, actuale.

Lucian Blaga a vorbit în anul 1937, sub cupola Academiei Române, despre „nemuritoarea prezență”, „singura prezență vie încă”, [...] despre satul românesc.

În perioada comunistă, prin programul de sistematizare al satelor, Ceaușescu „a pus în practică, cu o cruntă agresivitate, **demolarea satelor românești**. În acest mod, au dispărut, peste noapte, nenumărate sate, iar locuitorii din mici producători au devenit consumatori. Am cunoscut, într-un sat colectivizat din județul Ilfov, nu departe de București, o familie din care toți făceau naveta în oraș, cu excepția mamei Ioana. Aveau o casă mică dar curată, cu grădină, curte. În curte, pe măsura posibilităților unei familii navetiste și a unei femei în vârstă, mama Ioana ținea 10–15 găini, 2–3 găște și un purcel. Această femeie, mică la trup, dar cu o dorință inimaginabilă de a trăi în mediul ei, în curtea și grădina ei, pentru familia ei navetistă, s-a chinuit din răspuțeri să mențină această modestă gospodărie. În anul 1985, buldozerul i-a ras

casa. După doi sau trei ani, am trecut prin zonă, era semănat în fosta vatră a satului sorg, dar urmele gospodăriilor nu dispăruseră, lăstarii pomilor și ai viței de vie, dați din rădăcinile rămase în pământ, arătau că acolo au fost, cu puțin timp în urmă, case, viață. Am văzut-o și pe mama Ioana, strămutată la bloc. Venea zilnic în acel loc al vieții și al morții ei. Plângea fără lacrimi. Deși mică la trup, era un munte de durere. Nu i-am stingerit durerea, dar m-am întrebat: ce s-o fi întâmplat în inima ei, în sufletul ei curat? După expresia feței, eram convins că ea murise sufletește, doar trupul său plâpând mai era încă în viață.

Aveam să aflu că și mama Ioana murise, sărmana de ea, în anul 1989, deși nu avea mai mult de 65 de ani. Nu a mai avut putere și răbdare să prindă decembrie 1989. Asemenea mamei Ioana sunt, în România, mii, zeci de mii de mame Ioana și tați Ion.

O cumplită tragedie s-a petrecut în multe, foarte multe sate românești, în zeci, sute de mii de familii țărănești, încât nu putem întreba cât timp îi va trebui **națiunii române până când va reuși să spele această imensă rușine!**¹⁸

Fenomenul dispariției satelor a continuat mai puternic după 1989, de data aceasta nu prin sistematizare ci prin autodemolare, ca efect al depopulării. Închiderea școlilor, dispensarelor, spitalelor, instituțiilor publice (primării, agenții, posturi de poliție și jandarmerie etc.), plecarea preoților și încetarea activităților religioase, inclusiv a slujbelor de duminică și sărbători în biserică, au determinat după 1989 dispariția a peste 300 de sate, cifră constatată între două recensăminte naționale.

Deșertificarea rurală actuală este, în primul rând, o deșertificare socială, cauzată de economia rurală precară din satele din zonele de deal și munte, din zonele defavorizate, îndepărtate de polii urbani de dezvoltare. Precaritatea condițiilor de viață, în primul rând a infrastructurii rurale, echipării și amenajării tehnice a satelor și caselor au determinat migrația masivă a tinerilor, îmbătrânirea populației și, în multe cazuri, transformarea satelor în localități de pensionari.

Ceea ce susținea Liviu Rebreanu în anul 1937, tot în discursul de recepție la Academia Română: „**Țăranul nu pleacă nici de voie, nici de nevoie. El nu are unde să-și mute sărăcia, pentru că smuls de pe ogorul lui ar fi osândit să piară ca un arbore smuls din rădăcini**”¹⁹, nu mai este de actualitate de

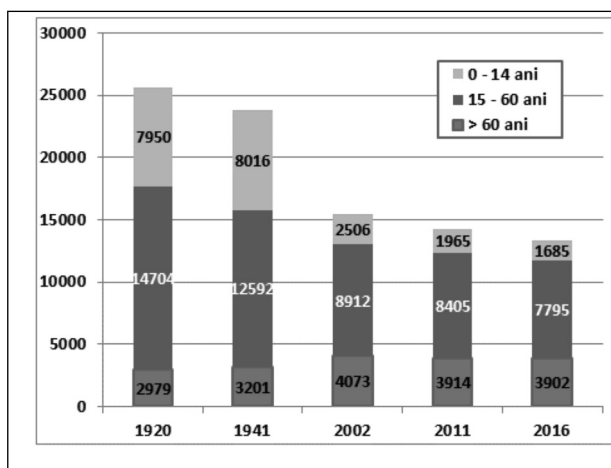

Fig. 1. Structura populației pe grupe de vârstă la recensămintele din anii: 1900, 1941, 2002 și 2011

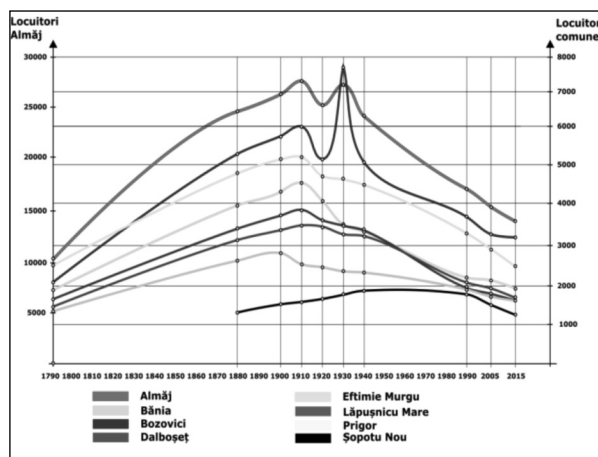

Fig. 2. Evoluția populației în Almăj (1791–2015)

mai bine de 50–60 de ani, din timpul comunismului (din perioada colectivizării), iar depopularea rurală se manifestă azi mult mai vârtos.

Edificatoare pentru fenomenul de depopulare și îmbătrânire ale populației sunt datele dintr-un studiu efectuat într-o zonă rurală defavorizată – Țara Almăjului din sudul Banatului montan, prezentate în Fig. 1 și Fig. 2. Multe dintre cele șapte comune și 13 sate ale Văii Almăjului, ca de altfel în mai toată țara, au devenit în ultimul timp ceea ce se dorea să fie acestea în ultimii ani ai comunismului, sate de pensionari. Aceste sate, după cum rezultă din structura demografică a populației sătești, sunt, mai degrabă, dormitoare ale pensionarilor și asistaților sociali.

Iar dacă ne referim la plecările în străinătate, cele mai multe din spațiul rural, acestea au ajuns, după unele estimări, la circa 3–3,2 milioane din cele aproape 5 milioane de plecări, ultima cifră a emigrației românești.

Cauzele care au condus la starea de astăzi a spațiului rural sunt multiple, însă cele mai importante sunt: **structura agrară; nivelul și structura economiei rurale inclusiv a economiei agroalimentare; stadiul dezvoltării și echipării spațiului rural, în principal a satului și infrastructura rurală; nivelul vieții rurale afectat de gradul ridicat de sărăcie a populației satelor** etc.

Structura agrară a României este puternic bipolarizată, dominând, ca suprafață și număr,

exploatațiile agricole mici finanțate și nefinanțate, de subsistență și semisubsistență (8,06 mil. ha, 3,79 mil. exploatații) și exploatațiile comerciale mari latifundiare (5,11 mil. ha, 12 mii exploatații). Exploatațiile comerciale de tip familial specifice agriculturii din majoritatea țărilor Uniunii Europene au pondere nesemnificativă în structura agrară a României (1,5 mil. ha, 199 mii exploatații).

Structura agrară accentuat bipolară a României, având exploatații mici și foarte mici de subsistență și semisubsistență, deținute de multă populație săracă și exploatații mari deținute de un număr redus de latifundiați suferă de absența cvasitotală a **agricultorilor clasei de mijloc**, pe care Gheorghe Ionescu-Șișești în lucrarea sa *Politica agrară cu privire specială la România*, apărută în anul 1925, o denumea „clasă rurală voinică”, iar idealul agriculturii românești trebuie să fie „marele țaran luminat”. Aceasta, acum, ca și pe timpul ministrului acad. Gheorghe Ionescu-Șișești, lipsește cu desăvârșire ca efect al politicii agrare românești actuale.

Nivelul și structura economiei rurale și a economiei agroalimentare românești, la zece ani de la integrarea în Uniunea Europeană, înregistrează indicatori economici cu mult sub cei din Uniunea Europeană. Valoarea producției agricole în România se află, ca nivel, la jumătatea celei din Uniunea Europeană (circa 1000 €/ha în România, 2000 €/ha media Uniunea Europeană), iar ca structură, în

România, producția vegetală are pondere de 65% în totalul producției agricole primare (vegetal și animal), în timp ce în Uniunea Europeană zootehnia are pondere mult mai mare, de 55% (ponderea producției vegetale fiind de 45%).

O situație și mai dezechilibrată de întâlnește în procesarea producției agricole primare. În România se obține producție alimentară procesată de 1,04€ la 1€ producție agricolă primară, pe când în Uniunea Europeană valoarea acestui indicator este de 2,75. Pe deasupra, în România încă domină localizarea industriei alimentare în spațiul urban, determinând, astfel, o structură total dezechilibrată și eminentă agricolă primară a producției agricole rurale și a economiei rurale, fenomen care multiplică sărăcia rurală.

O altă discrepanță RO/UE se întâlnește în cazul **structurii economiei rurale**. Economia rurală (economia satelor) este dominată, cum prezentăm și mai înainte, de economia agricolă primară având pondere în economia rurală de 60,5%, față de 20,5% în Uniunea Europeană. Sunt slab reprezentate, în structura economiei rurale, economia alimentară, economia forestieră (cu excepția exploatării forestiere primare) și mai ales, economia serviciilor, în special turismul rural. Economia industrială, ca de exemplu industria extractivă, a materialelor de construcții, fără a avea în vedere industria prelucrătoare, nu se regăsește atât în sate, cât și în orașele rurale încă numeroase pe harta României. Consecințele precarității economiei rurale se manifestă în numărul locurilor de muncă, stabilitatea forței de

muncă rurale neagricole, încasările reduse la bugetele comunelor și alocările nesemnificative, o perioadă prea îndelungată, pentru dezvoltarea și amenajarea satelor și a spațiului rural.

România are, în total pe țară, 4,5 mil. ha de pajiști naturale, din care o însemnată suprafață, sub forma pajiștilor comunale în proprietatea sau administrarea primăriilor, apreciată la 130 000–150 000 ha. De ce am adus în discuție această suprafață aflată la disponibilitatea și decizia consiliilor și primăriilor comunale? Pentru **echilibrarea economiei rurale** este necesară o nouă politică rurală națională, aplicată printr-o **legislație a dezvoltării rurale comunale**. Despre ce este cazul? Este cazul elaborării unei **Legi pentru dezvoltarea rurală** în care să se prevadă, în mod expres, direcțiile de dezvoltare și resursele necesare acestui program, inclusiv căile legale de constituire a zonelor destinate activităților economiei rurale nonagricole, în principal a atelierelor și/sau societăților industriale sătești amplasate în spații delimitate din suprafețele de pășuni comunale de 1–3 ha, destinate în acest scop.

Legea dezvoltării rurale comunale (locale) este solicitată de realitatea procesului actual de dezvoltare, desfășurat haotic, la întâmplare. Prea mulți primari și multe consilii comunale locale, în absența cadrului legal, acționează la întâmplare, neprofesionist în administrarea procesului de dezvoltare rurală. Nenumărate programe întâlnite în studiile de dezvoltare comunală ne arată, în mod cert, că primarii și consiliile comunale locale, în condițiile unor bugete nesatisfăcătoare, nu

Tabelul 1

Echiparea tehnică a caselor rurale pe județe și regiuni de dezvoltare, %

Bucătărie		Alimentare cu apă		Baie în casă		Canalizare		Electricitate	
Mehedinți	51,6	Vaslui	8,2	Olt	1,6	Olt	1,7	Vaslui	91,6
Dolj	58,2	Olt	9,8	Vaslui	6,2	Vaslui	7,2	Vâlcea	91,9
Botoșani	58,7	Botoșani	12,8	Botoșani	10,5	Botoșani	11,5	Tulcea	92,6
Vâlcea	59,0	Brăila	16,0	Brăila	11,2	Brăila	13,6	Covasna	92,8
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
Covasna	87,4	Caras-Severin	62,4	Harghita	53,7	Brașov	57,8	Prahova	97,1
Harghita	89,4	Timiș	66,7	Timiș	54,4	Caras-Severin	60,0	Giurgiu	97,4
Ilfov	91,2	Ilfov	67,4	Brașov	57,4	Ilfov	65,7	Dolj	97,7
Timiș	92,0	Brașov	68,4	Ilfov	13,9	Timiș	66,6	Sălaj	99,7
Oltenia	60,0	Nord-Est	24,3	Oltenia	17,1	Oltenia	19,7	Sud-Est	89,3
Nord-Est	69,6	Oltenia	22,0	Nord-Est	20,4	Nord-Est	22,7	Oltenia	89,5
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....
Vest	83,8	Vest	59,5	Vest	47,8	Vest	57,3	Vest	96,3
București-If	.....	București-If	67,4	București-If	63,9	București-If	65,7	București-If	97,8
România	73,9	România	37,2	România	31,0	România	34,8	România	92,5

Sursa: Recensământul 2011

Tabelul 2

Dezvoltarea economică generală și rurală a județelor

Dezvoltare economică rurală	PIB/loc	Dezvoltare rurală	Indice de dezvoltare
Vaslui	13387	Vaslui	1,17
Botoșani	14464	Botoșani	1,17
Teleorman	16328	Olt	1,33
Neamț	16432	Mehedinți	1,33
.....	.....	.....	.....
Cluj	36777	Cluj	4,00
Constanța	38261	Harghita	3,83
Timiș	40561	Timiș	4,83
Ilfov	42696	Ilfov	5,00
Nord-Est	17520	Sud-Vest Oltenia	2,14
Sud-Vest Oltenia	21678	Nord-Est	1,67
.....	.....	.....	.....
Vest	30154	Vest	3,88
București-Ilfov	64588	București-Ilfov	5,00

Sursa: Anuarul statistic al României 2010-2014; Recensământul 2011

stabilesc prioritățile necesare localității în alocarea fondurilor bugetare pentru investiții.

Absența legislației dezvoltării rurale locale și precaritatea pregătirii profesionale în administrație, explică marea discrepanță (Tabelul 1) în dezvoltarea și amenajarea rurală a diferitelor regiuni, zone, județe, comune și sate ale României după 20 de ani de la adoptarea Legii 151/1998 privind delimitarea regiunilor de dezvoltare și la peste zece ani de la aderarea țării la Uniunea Europeană și după adoptarea a două planuri naționale de dezvoltare rurală (PNDR), finanțate în cea mai mare parte din bugetul Uniunii Europene.

Datele de echipare tehnică rurală sunt simplu explicate și de discrepanțele mari între nivelul de dezvoltare generală (PIB/loc) și al nivelului general de dezvoltare rurală al județelor (mix de șase indicatori, nivel maxim 5, nivel minim 1).

Consecințele discrepanțelor în dezvoltarea economică generală și cea rurală (Tabelul 2) se resimt puternic asupra nivelului de trai al populației rurale și, în mod deosebit, prin apariția unor extinse pungi (zone) de sărăcie rurală severă (Fig. 3 și Fig. 4).

Starea economică precară a satelor și a populației rurale are multiple cauze și, evident, multe explicații. Dintre toate cauzele, multe prezentate în lucrarea de față, în final ne vom referi la cauza cauzelor: **starea educației (învățământului) rurale**. Pentru a fi convingător cu referire la necesitatea unei reforme profunde a învățământului rural, mă voi referi, pe scurt, la șansa ce am avut-o, acum 70 de ani, de a avea un învățător (pentru care nu am suficiente superlative de a-l prezenta) într-o școală

primară rurală dintr-un sat uitat de lume din zona de munte a județului Caraș-Severin, pe care doresc să-l prezint.

Domnul învățător, în prima zi de școală, după vacanța de Crăciun 1947/1948, ni s-a adresat nouă, elevilor de clasa I și a III-a:

„– Copii, deschideți cartea și rupeți prima și a doua filă!!”

Noi, cu inima îndoită, cu mare părere de rău și mâinile tremurânde, am rupt filele cu chipul frumos și tânăr al Regelui Mihai și al Reginei Mamă Elena.

Apoi, Domnul învățător ne-a spus:

„– Copii, deschideți cartea la pagina [...] și rupeți-o și pe aceasta!

După ce am rupt și această filă din carte, domnul învățător, cu vocea sugrumată și cu două lacrimi ce i se prelingeau pe obraz din ochii săi luminoși și blânzi, ni s-a adresat din nou:

„– Vedeți, copii, aceste fete frumoase care-și reazimă capul pe rotundul țării și-și scaldă poalele în apa mării, nu mai sunt ale noastre!”²⁰.

După aceea, domnul învățător a trecut mai departe, la următoarea lecție, învățarea literei „Ț”, de la „țară” și „țaran”.

Noi, copiii de opt-nouă ani, la acea vârstă și în acele vremuri, fără radio, fără ziare, fără tren, fără autobuz, în satul nostru izolat de munte, nu l-am înțeles pe domnul învățător Olevschi. Peste ani, fiind elev de liceu, în vacanțe, în lungile discuții purtate cu vecinul meu din sat – domnul învățător Olevschi – aveam să înțeleg de la învățătorul bucovineano-polonez (și nu din *Istoria* lui Roller,

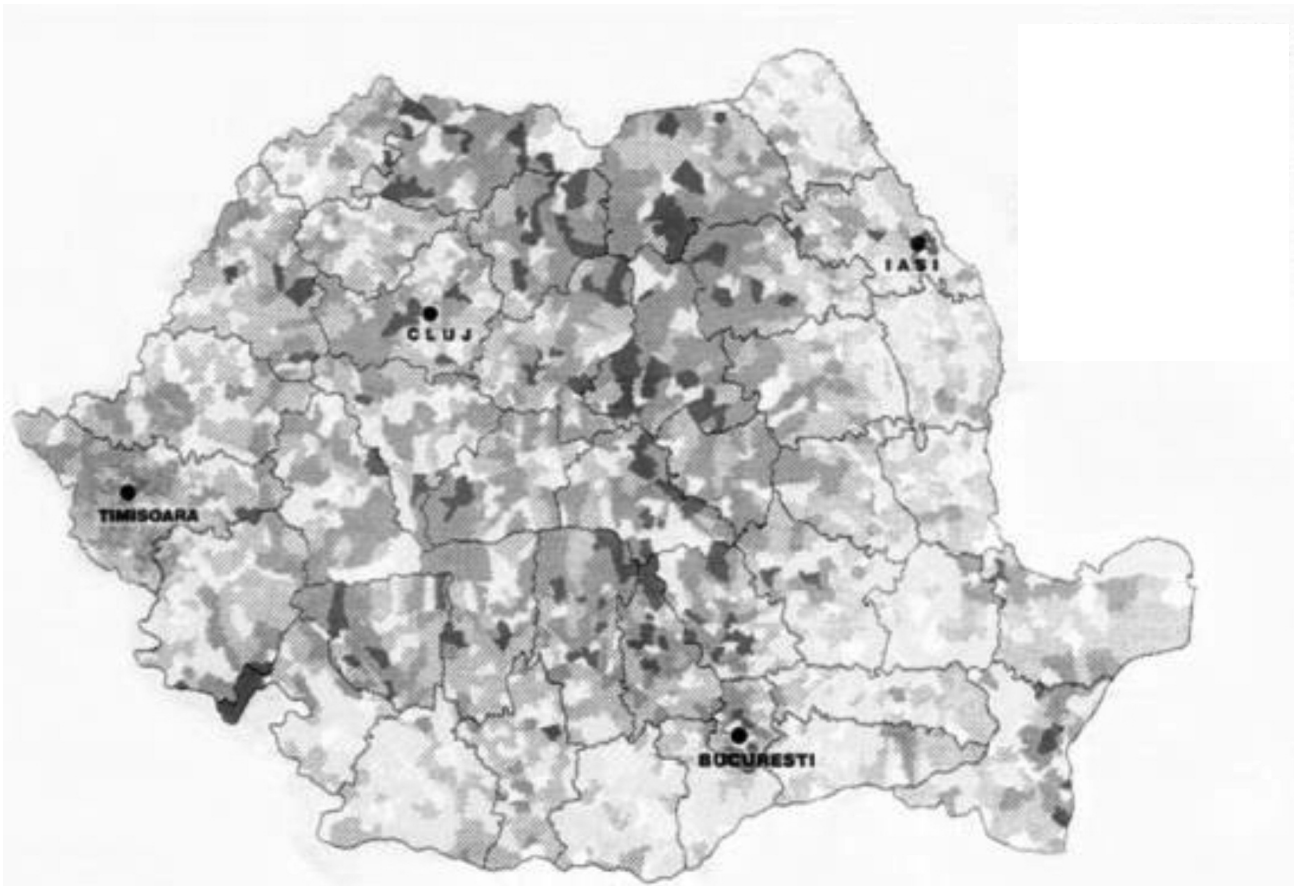

Fig. 3 Harta dezvoltării rurale pe județe

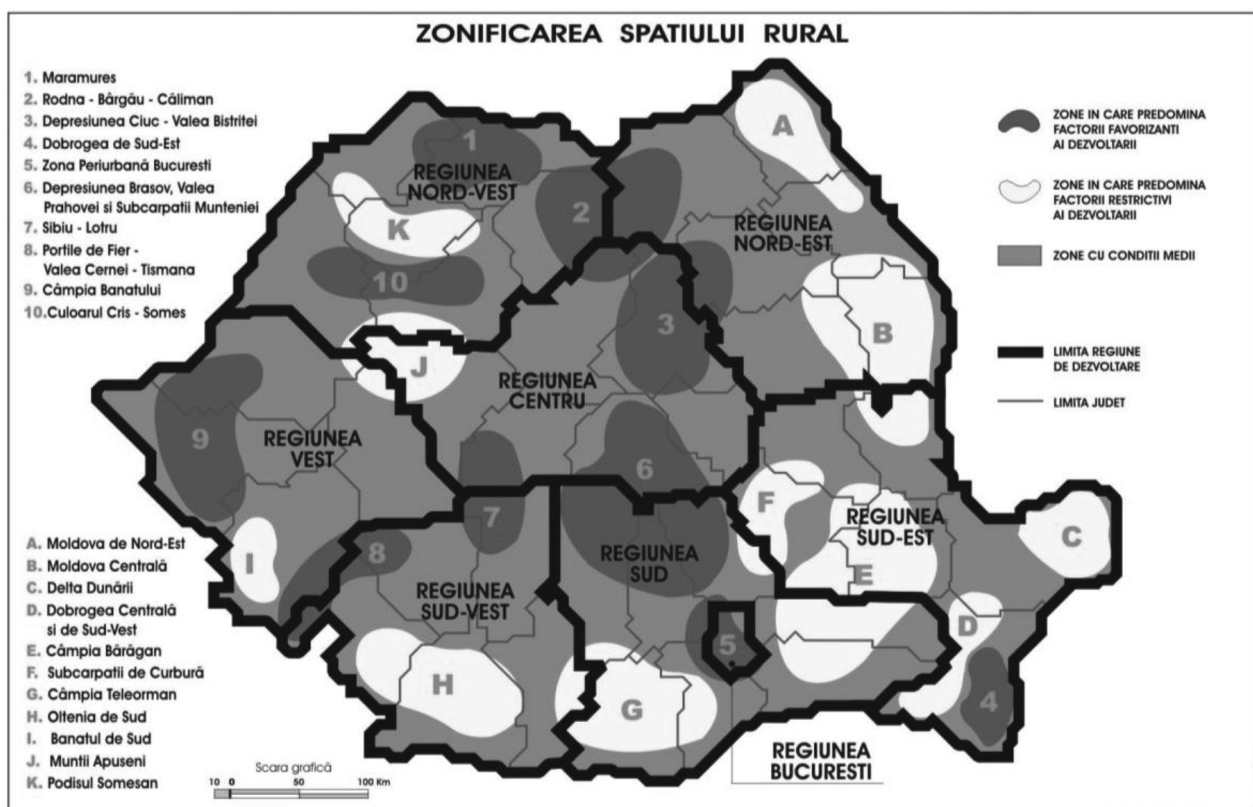

Fig. 4 Harta dezvoltării rurale pe regiuni de dezvoltare

manualul meu din liceu) marea dramă prin care a trecut România și poporul său, după război, prin pierderea Basarabiei și Bucovinei, aceste fete frumoase ale țării, pe care le plângea domnul învățător Olevschi, prin alungarea Regelui Mihai și a Familiei Regale și intrarea României, pentru mai bine de patru decenii, în lagărul comunist.

Întâmplarea petrecută cu 70 de ani în urmă, într-o școală primară rurală, într-un sat oarecare, aflat într-o zonă total necunoscută, cu legături extrem de precare cu lumea civilizată (cel mai apropiat oraș aflat la peste 60 de km), fără cale ferată (cea mai apropiată gară situată la 50 de km), cu o singură conexiune pe zi la gară, cu un autobuz fabricat în anii interbelici '30, fără aparate de radio, cu un singur telefon la primărie etc., etc, dar care ne-a dovedit, atunci, un fapt clar: **vocația, grija și devotamentul fără margini al învățătorilor pentru educația micilor copii de țărani** (în număr mare neștiutori de carte, mai ales în rândul femeilor). Cazul este cu atât mai mult de remarcant, acum, dacă avem în vedere faptul că învățătorul meu pe care îl prezint – domnul Iosif Olevschi (bucovinean, cu mamă româncă și tată polonez), după Al Doilea Război Mondial, s-a dedicat total, fără margini, educației copiilor din satul care l-a adoptat în tristul său refugiu din Bucovina pierdută.

Acum, după 70 de ani, școala primară din satul meu natal mai funcționează cu un singur învățător, navetist, cu patru clase, I–IV, comasate și care, din septembrie 2018, prin decizia ministrului de azi al „Educației”, acum, în secolul XXI al exploziei informaționale, al Internetului, se încheie.

Cât de simplist, strict administrativ, este judecat de actualii decidenți majori rolul învățământului. Școala, în înțeles haretian, nu este numai și numai o instituție școlară, de educație, de învățământ. Școala dintr-un sat, pe lângă funcția educativă principală, are multiple funcții în comunitatea sătească, dintre toate acestea funcțiile culturale, spirituale, civice și morale ar trebui să fie din plin prezente în rândul tineretului și al întregii populații sătești. Iar învățătorul nu trebuie să fie un funcționar public normat și plătit birocratic. Învățătorul este educatorul, formatorul, făclia vie, prezență permanentă în comunitate. Ei, învățătorul și preotul, nu pot să fie navetiști sau absenteiști. Satul fără învățător și fără preot, oricâți primari, consilieri, notari, polițiști, jandarmi ar avea, **este un sat în agonie și, în scurtă vreme, fără viață.**

În concluzie, aceasta este, în mare parte, **starea satului, țăranului și a învățământului din spațiul rural românesc**, după aproape trei decenii de tranziție, în anul Centenar al României Mari.

Analiza și constatările acestea cu privire la starea satului românesc sunt necesare de cunoscut, dar nu sunt suficiente. Ceea ce susținea profesorul Mihai Lazăr în anii 1925–1935 sunt de o actualitate frapantă, acum după aproape un secol: **„O mai bună cunoaștere a satului și a spațiului rural în ansamblu și o rezolvare adecvată a problemelor sale capitale, dacă nu s-au putut face până acum, este imperativul prezentului și viitorului. Mai ales problemele economice și sociale, îndeosebi chestiunea sărăciei rurale, cer urgente soluții pentru rezolvarea lor.”**²¹.

Dar, înainte de toate, o adevărată politică de dezvoltare rurală a României trebuie așezată atât pe o solidă educație a agricultorilor români, pe o puternică susținere financiară, bazată pe subvenții și credit agricol, cât și pe o profundă cercetare și înțelegere a realităților ruralității românești din partea diriguitorilor, căci, spunea Dimitrie Gusti, cu aproape șapte decenii în urmă – dar tot atât de valabile sunt spusele marelui sociolog și astăzi – „În epoca actuală de intensă omogenizare a națiunii noastre, cercetarea realităților românești este deosebit de necesară. Acțiunile eficace cer o documentare temeinică. **Acum superficialitatea și diletantismul sunt mai mult decât o crimă împotriva națiunii**”, exprimându-mi convingerea tot prin cuvintele lui Dimitrie Gusti, rezultată, din propria-mi experiență că **„numai legile, oricât de bine chibzuite ar fi** (ceea ce încă nu este cazul azi, în România), **nu sunt de ajuns pentru a organiza temeinic o țară**”, pentru că mai adaug, și tot cu cuvintele lui Dimitrie Gusti, că **„lipsa unei conduceri de stat de prestigiu, a unui corp administrativ și de liber profesioniști, pătrunși de o dragoste activă de neam, legile cele mai bune rămân lipsite de rol”**²². **Cât adevăr, constatăm azi!**

Note

¹ Bădescu, I., *Tratat de sociologie rurală*, Ed. Mica Valahie, 2009, p.19.

² Blaga, L., *Elogiul satului românesc – Discursuri de recepție în Academia Română*, vol. VI, Ed. Academiei Române, 2005.

³ Gusti, D., *Starea de azi a satului românesc*, revista „Sociologie românească”, nr. 10–12, 1938.

⁴ Lazăr, M., *Aspecte social-agrar ale economiei țărănești, 1925–1935*, Ed. Vremea, Timișoara, 1944.

⁵ Rebreanu, L., *Laudă țăranului român – Discursuri de recepție în Academia Română*, vol. VI, Ed. Academiei Române, 2005.

⁶ *Ibidem* 5.

⁷ Văcărescu, Elena, *Discurs la Academia Română*, 2 februarie 1937, revista „Academica”, nr. 10 (58), august 1995.

⁸ Garoflid, C., *Agricultura veche*, Ed. Cartea Românească, 1943.

⁹ Rebreanu, L., *Opere II, Răscoala*, Ed. Univers Enciclopedic, 1997.

¹⁰ Rebreanu, L., *ibidem* 5.

¹¹ Văcărescu, Elena, *ibidem* 7.

¹² Garoflid, C., *ibidem* 8.

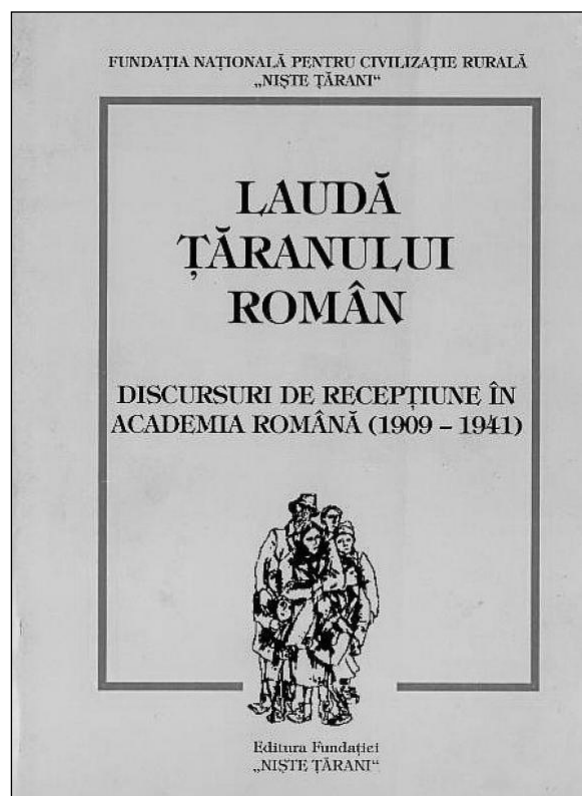
¹³ Rebreanu, L., *ibidem* 9.

¹⁴ Preda, M., *Moromeții*, Ed. Cartea Românească, 1977.

¹⁵ Rebreanu, L., *ibidem* 5.

¹⁶ Blaga, L., *ibidem* 2.

¹⁷ Otiman, P.I., *Viața rurală românească pe lungul drum între Flămânzi și Uniunea Europeană sau drama satului și a țăranului român într-un secol de iluzii, dezamăgiri și speranțe*, Discurs de recepție la Academia Română, Ed. Academiei Române, București, 2007.

¹⁸ Otiman, P.I., *ibidem* 17.

¹⁹ Rebreanu L., *ibidem* 5.

²⁰ Otiman, P.I., *Contribuția Casei Regale a României la independența, întregirea și modernizarea țării*, Ed. Academiei Române, Ed. Artpress, Timișoara, 2015.

²¹ Lazăr, M., *ibidem* 4.

²² Gusti, D., *ibidem* 3.

Rolul pădurilor în existența satului românesc*

Acad. Victor Giurgiu

Ovidiu Badea

Membru corespondent al Academiei Române

Ioan Seceleanu**

Ecaterina Apostol***

„Pădurea – simbol al bogăției, sănătății și echilibrului, precum și purtătoarea prin excelență a peisajului fermecător, trebuie ocrotită și respectată, fiind indiscutabil legată de istoria și ființa poporului român!” (Giurgiu, 1995).

În trecut, pădurile ocupau aproximativ trei pătrimi din suprafața României în hotarele ei actuale și în jur de 70% din întreg spațiul geografic românesc, acestea servind adesea, în documentele noastre vechi, ca element de determinare a așezării satului. De aici și obiceiul de a se spune că satul este „sub pădure”, „sub codru” sau „în dumbravă” (Giurescu, 1975) (Fig. 1).

Astfel, omul, trăind în mijlocul pădurii sau aproape de ea, s-a aflat într-o directă legătură cu aceasta, utilizându-i lemnul pentru a-și face casa, uneltele, armele, folosindu-se de vânatul și de fructele ei, adăpostindu-se în pădure în vreme de răstřiște, dând multe lupte la adăpostul ei.

În vremurile îndepărtate, destinul pădurii a fost înfrățit cu cel al dacilor, daco-romanilor și românilor, aceasta fiind un factor de geneză, conservare și dezvoltare, în decursul timpului, a neamului românesc.

De când s-au format ca popor, majoritatea românilor a trăit în sate și în cătune de mici dimensiuni. În timpurile mai vechi, un sat număra cel mult

Fig. 1 Sat de sub pădure din Maramureș

---

*Alocuțiune susținută la dezbaterile naționale „Satul românesc – 100 de ani de evoluție rurală” (20 noiembrie 2017, Aula Academiei Române)

** Dr. inginer, Academia de Științe Agricole și Silvicultură „Gheorghe Ionescu-Șișești”

*** Inginer, Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare în Silvicultură „Marin Drăcea”

Fig. 2 Casă de lemn cu acoperiș de paie din județul Vâlcea

câteva zeci de familii. Acestea se adăposteau mai ales în bordeie, locuințe semiîngropate, la câmpie, ori în case modeste din lemn, lipite cu pământ, cu o singură odaie și acoperișuri înalte din paie, în zonele de deal sau de munte, la marginea pădurii (Fig. 2).

Prin multitudinea produselor sale, pădurea a fost considerată dintotdeauna aducătoare de venit și parte componentă a „moșiei”, alături de celelalte entități ale acesteia: câmpul, apa, via, moara și iazul de pește. Cu toate că satele se aprovizionau direct din pădure cu lemn de construcții și pentru unelte, dar și cu lemn de foc, pădurile erau întinse și multe, iar oamenii erau puțini și făceau comerț cu produse ale pădurii, cum ar fi: cherestea, elemente pentru împrejmui, pentru acoperișuri, pentru lucrul viilor și al grădinilor, obiecte și unelte casnice, mijloace de transport, lemne de foc și cărbuni, fructe de pădure și alte asemenea.

Unele așezări omenești din spațiul românesc datorează pădurii dezvoltarea și identitatea lor. Parte dintre cătunele și satele de odinioară s-au dezvoltat și au devenit orașe și datorită resurselor naturale oferite de pădure, care au fost valorificate prin intermediul activităților de meșteșugărit și al fabricilor de cherestea din localitate (Fig. 3).

În ceea ce privește numele localităților, etimologia acestora provine adesea de la numele comun al speciilor de arbori (Carpen, Frasin, Stejaru), de la produse provenite din arbori (Bușteni) sau de la

unelte folosite în exploatarea sau prelucrarea lemnului (Herăstrău, Firișba).

Rolul pădurii în asigurarea continuității poporului român în acest ținut constituie marele merit istoric al acesteia, potrivit căruia „*Grație pădurii, poporul român a putut rezista în ținutul carpato-danubiano-pontic pe timpul năvălirilor, păstrându-și ființa și continuitatea. Pădurea a fost și este strâns legată de ființa poporului nostru. A o păstra cu scumpătate și a ocroti este datoria noastră a tuturor*” (Giurescu, 1975), iar preocupările cu privire la asigurarea regenerării pădurii au fost manifestate în permanență (Fig. 4).

Din punct de vedere socio-economic, pădurile asigură servicii de *aprovizionare* cu hrană (bunuri nelemnoase – fructe, vânat etc.), materiale (producția de lemn) și energie (biomasă energetică), contribuie la *reglarea* climei și a compoziției atmosferei, la dezvoltarea turismului rural și la furnizarea de locuri de muncă, asigurând diverse surse de venit pentru o mare parte a populației, în special pentru cea a satului românesc (Fig. 5).

Pădurea îndeplinește și o importantă funcție de ocrotire a sănătății și de creare a bunăstării sufletești a poporului român. Prin rolul său recreativ, de inspirație culturală și de creare de bună dispoziție ființei umane se întărește conceptul de silvoprofilaxie și silvoterapie, pătruns tot mai adânc în practica medicinei și în silvicultură. Putem astfel afirma că „pădurea are valoare pozitivă nu numai

Fig. 3. Activitate de exploatare forestieră din perioada interbelică

Fig. 4 *Pepiniera Ardeluța din Tarcău – producerea, încărcarea și transportul puiștilor spre locurile de plantare*

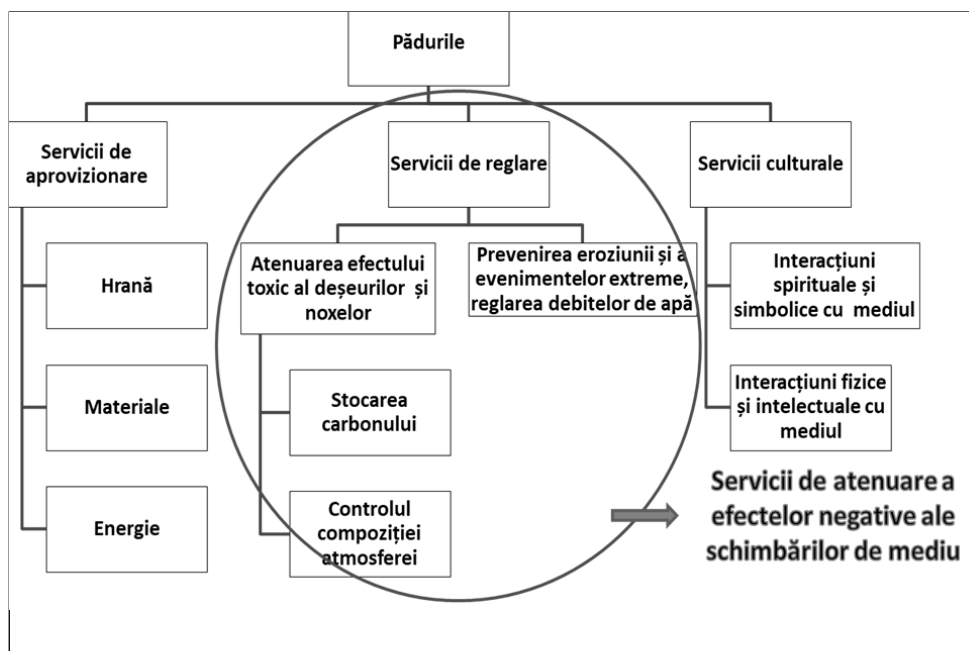

Fig. 5. Multifuncționalitatea și serviciile socio-economice atribuite pădurii

pentru sănătatea, ci și pentru sufletul unei națiuni” (Pop, 1941), asigurând, totodată, atât interacțiuni spirituale și simbolice cu mediul, cât și interacțiuni fizice și intelectuale cu acesta. Prin funcțiile și serviciile ei multiple, ecologice, sociale și economice, pădurea a avut, deține și va avea o importanță existențială a poporului român în spațiul carpato-danubiano-pontic și poate acționa ca o centură de siguranță economică în vremuri de necesitate (calamități naturale, conflicte sociale, războaie etc.).

Bibliografie

- Giurescu, C.C., 1975, *Istoria pădurii românești din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Ed. Ceres, București.
- Giurgiu, V., 1995, *Protejarea și dezvoltarea durabilă a produselor României*. Ed. Arta Grafică, București.
- Giurgiu V., Badea O., 2015, *Pădurile și schimbările de mediu în România. Schimbări Climatice Globale – Grija Pentru Resurse Naturale*, Ed. Academiei Române, p. 69–92.
- Pop, E., 1941, *Pădurile și destinul nostru național*, Bul. Com. Mon. Nat., București, 9(1–4): 1–31.
- [p://www.cunoastelumea.ro/wp-content/uploads/2016/03/firijba-generic.jpg](http://www.cunoastelumea.ro/wp-content/uploads/2016/03/firijba-generic.jpg)
- <http://www.turistderomania.ro/locuri-de-vizitat/in/maramures/>
- <https://tiparituriromanesti.wordpress.com/2012/02/23/exploatarea-lemnului-din-muntii-tarcau-in-perioada-interbelica/>

Satul românesc – starea actuală și perspective*

Cătălin Zamfir

Membru corespondent al Academiei Române

Flavius Mihalache**

Introducere

După anul 1990, situația socio-economică a mediului rural românesc, ca parte a procesului de transformare a întregii societăți, s-a schimbat radical. Obiectivul tranziției pentru sat a fost finalizat: desființarea formelor socialiste de organizare a agriculturii și retrocedarea terenurilor. Rezultatul retrocedării a fost extinderea exploatațiilor țărănești situate, în marea lor majoritate, în zona agriculturii de subzistență.

Locul și rolul satului în contextul societății românești contemporane este departe de a fi clar. După 1990, la nivelul deciziei politice, a lipsit o viziune coerentă privitoare la direcția către care trebuie să se îndrepte lumea satului. Problemele mediului rural, atât cele economice, dar mai ales cele sociale, au fost adresate, în tot acest interval, prin programe fragmentare, fără ca acestea să fie subsumate unei viziuni strategice referitoare la *ce fel de rural trebuie dezvoltat în România*. În acest context, necesitatea elaborării unor politici de susținere a dezvoltării ruralului, dincolo de clarificarea aspectelor referitoare la reglementarea regimului proprietății funciare, a fost practic *ignorată*.

Orice discuție asupra perspectivelor de dezvoltare a mediului rural implică chestionarea unor teme centrale, insuficient clarificate în discursul public sau în dezbaterile academice. Vorbim, în primul rând, de problemele acute ale mediului rural: subdezvoltarea multora dintre localități, condiții de viață precare pentru o parte importantă a populației,

supraocupare în agricultură, complementar cu îmbătrânirea populației și risc de depopulare a unor sate, viabilitate limitată a sistemului, organizarea administrativ-teritorială a localităților etc.

Cele mai multe dintre sate se confruntă cu probleme ce țin de subdezvoltare economică, ocupare dominantă a populației în sectorul agricol și lipsa infrastructurii edilitare moderne. Excepțiile de la acest portret se regăsesc, în cea mai mare parte, în categoria localităților periurbane, transformate în ultimii ani în zone rezidențiale ce au atras fluxuri de migrație dinspre orașe. Prin acest proces, cele mai multe dintre comunele situate în proximitatea orașelor mari s-au diferențiat treptat de profilul tipic al localităților rurale, atât prin prisma coordonatelor economice și a condițiilor de viață, cât și a caracteristicilor socio-ocupaționale ale populației.

Majoritatea comunelor, însă, se regăsește în modelul opus, cel al ruralului tradițional, subdezvoltat și dependent. În aceste cazuri, dezvoltarea locală nu poate fi asigurată decât prin implementarea și susținerea unor programe publice de intervenție, în cadrul unor programe naționale bine ținute. Ideea ce a dominat perioada de după 1990, cea a implicării minimale a statului în susținerea dezvoltării la nivel local s-a dovedit a fi ineficientă, prin exemplul evoluției acestei largi categorii de localități rurale precare.

Pe dimensiunea ocupării populației, chiar dacă în ultimii ani au fost consemnate evoluții favorabile,

---

*Alocuțiune susținută la dezbaterile naționale „Satul românesc – 100 de ani de evoluție rurală”
(20 noiembrie 2017, Aula Academiei Române)

**Cercetător, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, București

ponderea populației ce activează în agricultură atinge, în continuare, valori ridicate. Peste 40% din totalul populației rurale de vârste active lucrează în acest sector, în cea mai mare parte baza unui statut ocupațional precar (datele INS pentru anul 2016 arată că din cele 1,8 milioane de persoane ocupate în agricultură, numai 135 de mii reprezentau salariați agricoli). Problema supraocupării în agricultura tradițională demonstrează incapacitatea sectoarelor secundar și terțiar de a absorbi excedentul de forță de muncă din rural, pe de o parte, dar și nivelul redus de pregătire profesională a acestei categorii de populație și disponibilitatea readusă de relocare, chiar și în contextul în care în ultimii ani vorbim, pentru anumite regiuni și sectoare de activitate, de un deficit de ofertă de forță de muncă. Vorbim, astfel, de un paradox dat de existența unei categorii vaste de populație rurală, ce persistă în păstrarea unor statute ocupaționale precare, cum este cel de lucrător nonformal în agricultură, în condițiile în care cererea de forță de muncă necalificată sau slab calificată este în creștere. Este evident faptul că sectorul agricol nu poate absorbi întreaga forță de muncă disponibilă activă în acest moment în agricultura tradițională. Din acest punct de vedere, una dintre direcțiile spre care ar putea să se concentreze eforturile destinate dezvoltării ruralului vizează extinderea activităților non-agricole și ruperea legăturii profunde ce există în momentul de față între *sat* și *agricultură*.

Satul românesc actual se află într-o nouă situație, cu noi probleme. Este nevoie mai mult ca oricând de o înțelegere a problemelor cu care satul actual se confruntă și a direcțiilor de dezvoltare.

Problemele actuale ale satului sunt social-economice cu multe dimensiuni. Ce tipuri de sisteme social-economice ale agriculturii trebuie promovate, pentru a soluționa nevoile economiei românești, capabile a absorbi noile tehnologii, dar și a oferi locuri de muncă într-o situație de criză a ocupării? Este totodată, mai general, și o problemă nu numai a agriculturii, ci a satului ca și comunitate, o politică de dezvoltare a unui model dezirabil de sat.

Profilul satului depinde de organizarea agriculturii, dar nu numai. Satul nu trebuie privit ca o anexă a agriculturii, ci ca un sistem social-economic și cultural viu, o componentă vitală a societății românești care are nevoie de proiectarea unui nou viitor.

Situația actuală a mediului rural

Cadrul demografic

În perioada de după 1990, chiar dacă efectivele totale ale populației rurale s-au redus cu peste un milion de persoane, ponderea acestei categorii de populație s-a păstrat stabilă la nivel național (45%). Din punct de vedere demografic, ultimele decenii au conturat instaurarea unui model de evoluție negativă a populației rurale, manifestat prin reduceri importante ale ratelor de natalitate și fertilitate și creșterea ponderii populației vârstnice.

Analiza structurii pe vârste a populației rurale în anul 2015, comparativ cu 1990, indică diferențieri pronunțate, atât la nivelul volumului efectivelor, cât și al raportului dintre cohorte (figura 1).

În anul 1990 se înregistra un deficit pronunțat de populație în categoria de vârstă 20–50 de ani, determinat de migrația intensă rural-urbană din perioada industrializării. De cealaltă parte, piramida vârstelor populației rurale pentru perioada actuală prezintă o formă romboidală, cu efective ale populației tinere în descreștere accentuată.

În următoarele două decenii, după ce generațiile numeroase născute după anul 1966 vor ajunge la vârsta a treia, este de așteptat să înregistrăm un și mai acut dezechilibru al structurii pe vârste a populației. Practic, reprezentarea grafică va putea lua forma unei *piramide inversate*, având baza, corespunzătoare generațiilor tinere, mai îngustă decât vârful său, reprezentat de cohorte corespunzătoare populației vârstnice. Evident, proiecțiile demografice prezintă un puternic caracter de relativitate, evoluțiile concrete putând fi influențate de un cumul de factori greu cuantificabili și impredictibili. Însă, plecând de la situația concretă a coordonatelor demografice actuale, nu este deloc eronat să considerăm că scenariul cel mai probabil de evoluție demografică a ruralului se conturează în jurul îmbătrânirii accentuate a populației, cu efecte evidente la nivel economic și social și cu implicații asupra creșterii riscului de depopulare a unora dintre zonele marginalizate.

La nivelul evoluției principalilor indicatori ai mișcării naturale în rândul populației rurale, ultimele două decenii au fost marcate de reducerea cu peste 4‰ a ratei natalității (de la 14,3‰ în anul 1990 la 8,9‰ în 2016), în timp ce rata mortalității a consemnat o creștere ușoară (de la 13,4‰ la 14‰). Scăderea numărului de nașteri în rural este rezultatul atât al scăderii ratei fertilității, cât și al creșterii

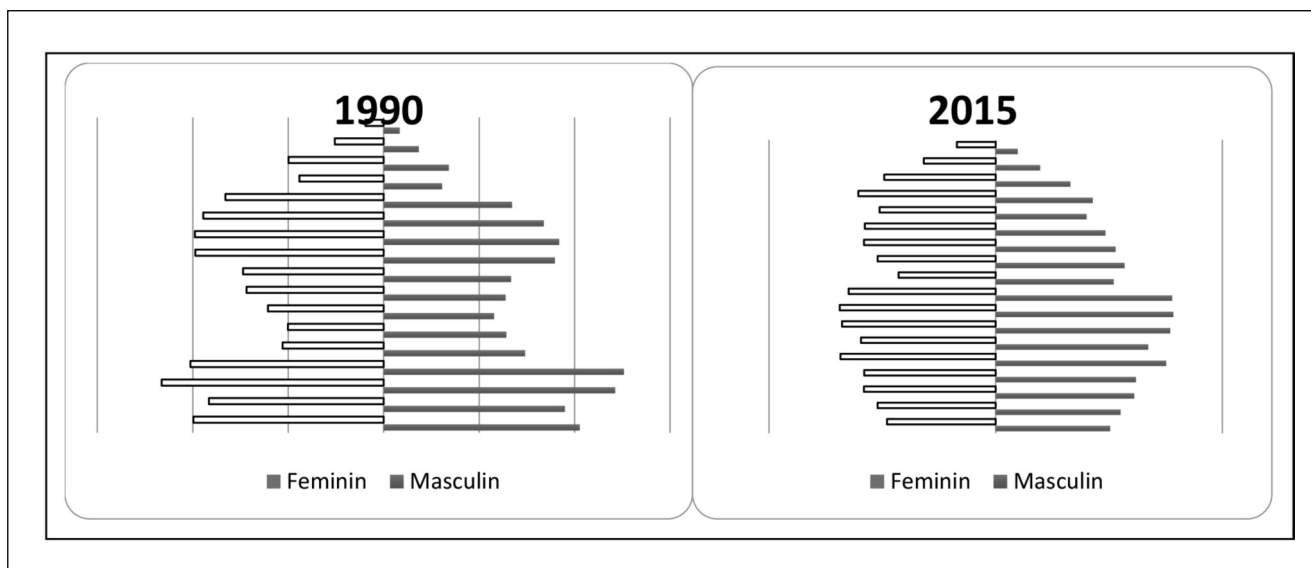

Figura 1 Piramida vârstelor pentru populația rurală 1990 și 2010
Sursă: calcul personal pe baza de date INS-Tempo (www.insse.ro/shop)

constante a ponderii populației vârstnice. În ultimii ani s-a manifestat o tendință de egalizare a valorilor ratei natalității la nivelul celor două medii rezidențiale, pentru ca, începând cu anul 2010, valoarea acestui indicator în mediul urban să o depășească pe cea consemnată în cazul populației rurale. Astfel, mediul rural a încetat să mai joace rolul tradițional în echilibrarea evoluției la nivel național a natalității, având, din contră, o influență negativă asupra acesteia.

Asemenea ratei natalității și în strânsă legătură cu evoluția acesteia, valorile medii naționale ale

ratei totale a fertilității (RTF¹) s-au redus după 1990, cunoscând cele mai importante scăderi chiar în primii ani de după Revoluție, pentru ca după anul 2000 aceasta să se stabilizeze în jurul valorii de 1,3 copii/femeie. Chiar dacă reducerea ratei totale a fertilității în rural nu a atins valorile înregistrate în cazul populației urbane, reducerea sa a fost mult mai puternică (Ghețău, 2007). În analiza evoluției ratei totale a fertilității se evidențiază două etape principale: 1990–2004 (cu valori în scădere ale RTF, dar relativ ridicate comparativ cu media consemnată în mediul urban) și perioada de după 2005 (când RTF

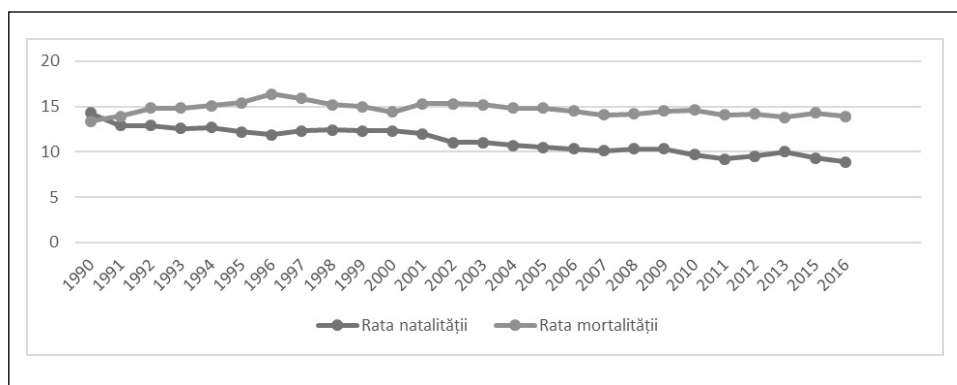

Figura 2 Evoluția ratelor de natalitate și mortalitate în rândul populației rurale 1990–2016
Sursă: Prelucrare după datele INS-Tempo (www.insse.ro/shop)

a înregistrat valori în jurul a 1,4 copii / femeie), mult mai apropiate de cifrele pe care acest indicator le-a consemnat în rândul populației domiciliată la orașe.

Modelul fertilității tardive a prins contur din ce în ce mai pronunțat și în mediul rural, extinzându-se modelul familiei cu un singur copil. Datele privind fertilitatea pe vârste arată scăderea semnificativă a numărului de nașteri în categoria de vârstă a mamei între 20–24 de ani, concomitent cu creșterea ușoară a celei înregistrate la mamele cu vârste cuprinse între 30–34 de ani. Sub acest aspect, evoluția fertilității în rural trebuie privită ca un rezultat direct atât al transformărilor din societate reflectate la nivelul standardului de viață, atitudinilor și valorilor indivizilor, cât și ca un produs al structurii pe vârste a populației (Ghețău, 2007; Rotariu, 2006). Avem de a face, astfel, în determinarea la nivel macrosocial a fertilității, cu factori subiectivi ce țin de preferințele și deciziile indivizilor cu privire la familie și copii, precum și cu o serie de factori obiectivi reprezentați, în special, de vârsta populației.

Cadrul economic

Reîmproprietărea a reprezentat procesul definitiv al primilor ani ai perioadei de tranziție. De-structurarea sistemului agricol socialist, ce avea în centrul său fermele de stat și cooperativele agricole de producție (C.A.P), a condus, în primul deceniu de după implementarea reformelor, la reduceri semnificative ale producției agricole și la dispariția multora dintre entitățile economice din industria agroalimentară, dependente de sistemul economic centralizat. Pe de altă parte, noul sistem agricol apărut în urma procesului de reîmproprietărire, bazat pe micile exploatații familiale, a jucat un rol major în asigurarea subzistenței pentru mulți dintre locuitorii din mediul rural în perioada de tranziție.

După 1991, odată cu adâncirea problemelor economice ale României, ocuparea în agricultură a crescut constant, atingând cote maxime între anii 1998 și 2000, când 3,5 milioane de persoane din mediul rural, reprezentând peste 70% din totalul populației rurale ocupate, activau în acest sector (INS, Tempo). După această perioadă de vârf, ce a coincis unor ani de criză economică pronunțată, ponderea populației rurale ocupate în sectorul agricol a scăzut treptat, odată cu evoluțiile pozitive de la nivel economic. În momentul de față, după două decenii de reducere, ocuparea populației rurale în agricultură atinge puțin peste 40% din totalul

efectivelor populației active (în anul 2016, în sectorul agricol lucrau 1,78 milioane de persoane, dintre care, însă, numai 124 de mii aveau statut de salariat – INS, Baza de date Tempo). În contextul reducerii lente a valorii acestui indicator, România continuă să se confrunte cu problema supraocupării în agricultură, situație ce amintește, destul de bine, prin implicațiile sale, de starea din perioada interbelică. Progresele realizate din acest punct de vedere în perioada comunistă nu pot fi contestate, însă evoluțiile de după 1990 indică mai degrabă o stagnare a procesului de redefinire a coordonatelor ocupării pentru populația rurală. Astfel, intervalul de după 1990 poate fi considerat o etapă de evoluție mult mai lentă, comparativ cu cea anterioară, în care programele publice de schimbare proiectată au fost înlocuite cu o politică a intervenției minime ce a generat subdezvoltare și stagnare.

Primii ani ai perioadei postsocialiste au fost marcați de procesul de *reîmproprietărire*, prin care terenurile agricole au reintrat în proprietatea familiilor care le-au deținut înainte de colectivizare. Prin aceste transformări, locul marilor ferme a fost luat de mici exploatații familiale axate, în principal, pe asigurarea autoconsumului. Prima lege prin care a fost reglementat statutul proprietății asupra terenurilor agricole a fost adoptată în 1991. Legea fondului funciar nr. 18/1991 prevedea desființarea Cooperativelor Agricole de Producție și a Întreprinderilor Agricole de Stat și distribuirea suprafețelor de teren către foștii proprietari, în limita a 10 hectare pentru fiecare familie. Procesul de împroprietărire a decurs anevoios, în bună măsură din cauza prevederilor care stipulau reîmproprietărire pe vechile amplasamente. Legea stipula ca persoanele care lucraseră pentru cel puțin trei ani în cooperative sau ferme de stat și care nu deținuseră teren la momentul înființării cooperativelor să primească 0,5 hectare de teren arabil. Ulterior, în anul 1997, cadrul legislativ în domeniul proprietății funciare a fost modificat prin Legea numărul 169, prin care creșterea suprafeței maxime care putea face obiectul împroprietării era de la 10 ha la 50 ha, în cazul terenurilor agricole și de la 1 ha la 30 ha, în cazul pădurilor. În perioada următoare, legislația în domeniu a fost amendată prin mai multe acte normative (L. 1/2000, L. 4000/2002, L. 247/2005 și L. 340/2007), însă efectele acestora au fost limitate, în comparație cu impactul avut de reformele adoptate în anii 1991 și 1997.

Suprafața	Număr exploatații	Pondere din suprafața agricolă totală utilizată
Sub 1 hectar	1,96 milioane	5%
1 hectar – 5 hectare	1,36 milioane	23,5%
5 – 50 hectare	0,26 milioane	19,4%
Peste 5 hectare	0,24 milioane	52,1%

Tabelul 2. *Structura exploatațiilor agricole*
Sursă: INS – *Ancheta structurală în agricultură 2013*

După aderarea României la Uniunea Europeană s-a consemnat un proces de creștere a numărului fermelor de dimensiuni mari, produsă pe fondul cumpărării intensive de terenuri de către societăți comerciale agricole și persoane fizice. Practic, în lipsa unor măsuri consistente de susținere a fermelor medii, care în statele occidentale reprezintă coloana vertebrală a sistemelor agricole, acest segment a rămas unul slab reprezentat. Prin conturarea în ultimii ani a dominanței exploatațiilor de mari dimensiuni, sectorul agricol din România intră într-o nouă etapă evolutivă, în care accentul se mută de la modelul agricol tradițional, dominat de către micile ferme familiale, către sistemul modern al societăților comerciale cu profil agricol, orientate către exploatarea intensivă a terenurilor, în vederea valorificării produselor pe piață.

În momentul de față, sectorul exploatațiilor agricole este puternic polarizat. Pe de o parte, avem un număr extrem de mare de exploatații țărănești de mici dimensiuni (3,3 milioane de exploatații au sub 5 hectare, iar dintre acestea aproape două milioane sunt exploatații de maxim un hectar), iar pe de altă parte, regăsim marile exploatații (societăți comerciale, asociații sau exploatații individuale de peste 50 de hectare) care reunesc peste jumătate din suprafața agricolă utilizată a României. Astfel, sectorul fermelor medii este în continuare slab dezvoltat și lipsit de perspective, în condițiile în care evoluțiile din ultimii ani indică existența unui proces de comasare a exploatațiilor pe dimensiunea consolidării sectorului fermelor mari.

Perspective asupra mediului rural

În contextul transformărilor din societatea românească de după 1990, mediul rural a intrat într-o nouă etapă de redefinire, ce se manifestă prin schimbări structurale la nivel economic și social și prin eterogenizarea din ce în ce mai accentuată a zonelor

rurale. Orice experiență directă cu realitatea socială a *lumii satului*, sau orice recurs la analiza datelor statistice privind starea acestuia, evidențiază tipuri diferite de agregare a ruralului, conturate pe baza profilurilor socio-economice diferite ale localităților. Acestea merg de la profilul comunelor periurbane dezvoltate, cu profil economic dominant nonagricol, până la modelul satelor tradiționale, ce se confruntă cu probleme grave legate de lipsa utilităților moderne și dependența populației față de practicarea agriculturii tradiționale.

Modul în care procesul de transformare a zonelor rurale s-a materializat a depins de o serie de factori intrinseci, precum premisele socio-economice ale localității (reprezentate prin *coordonatele demografice, infrastructura publică și activitățile economice*) și de o serie de factori extrinseci (dintre care, cei mai importanți sunt *conexiunile existente între localitățile rurale și centrele urbane importante și ritmul de dezvoltare a orașelor în aria de influență economică în care se află*). Astfel, evoluția spațiilor rurale din ultimele două decenii poate fi explicată prin cumularea factorilor locali, cu influența venită din partea cadrului regional, reprezentat de nivelul de integrare a comunelor în rețelele de relații economice supralocale.

Singurele localități ce au depășit cadrul de condiționare exercitat de către sectorul agricol sunt reprezentate de comunele dezvoltate, din proximitatea orașelor, a căror evoluție depinde, în primul rând, de contextul economic la nivel micro-regional. Pentru cele mai multe dintre localități, în schimb, dependența față de agricultură și de modul de organizare a muncii în acest sector de activitate rămâne pronunțată. Pentru comunitățile rurale în cauză, modul în care se structurează raporturile și relațiile din agricultură este definitoriu pentru nivelul economic atins de localitate și pentru standardul de viață al populației ocupate în acest sector. La baza problemelor economice ale comunităților

rurale cu profil agricol stau și elementele ce definesc proprietatea funciară și regimul de exploatare a terenurilor.

În contextul actual, în care peste 80% din suprafețele agricole sunt lucrate fie în cadrul micilor exploatații țărănești de subzistență, fie în cadrul marilor entități agricole, sectorul intermediar, al fermelor medii, ce ar trebui să constituie principalul pilon al sistemului agricol, este în continuare extrem de slab reprezentat. Experiența de după 1990 a demonstrat, o dată în plus, faptul că micile exploatații țărănești sunt neviabile, din punct de vedere economic și că rezultatul direct al dominanței acestui model nu este altul decât precaritate economică la nivelul populației și subdezvoltare la nivel local. Acest model fragmentar și lipsit de integrare între diversele niveluri ale lanțurilor economice aparține trecutului, nefiind adecvat nici contextului economic actual pe care-l prezintă România și nici nevoii de dezvoltare a zonelor rurale. Persistența sa indică, dincolo de problemele economice ce l-au generat, și o anumită lipsă de viziune din partea decidenților politici, care nu au reușit să anticipeze efectele secundare ale procesului de fragmentare a proprietății funciare.

Sectorul marilor exploatații funciare, pe de altă parte, chiar dacă prezintă o puternică conexiune cu piața și asigură cea mai mare parte a producției agricole a României, nu poate genera suficientă cerere de locuri de muncă, astfel încât să reducă din surplusul de forță de muncă ce își găsește în momentul de față refugiul în agricultura tradițională. Astfel, soluția trebuie căutată în zona fermelor medii și a antreprenoriatului rural. Prin încurajarea sectorului antreprenorial, a asocierii dintre micii producători și a fermelor de dimensiuni medii se poate asigura o

baza economică solidă, capabilă să contribuie la ameliorarea situației ocupării și a subdezvoltării celor mai multe dintre localitățile rurale. Evident, procesul nu este deloc unul ușor. Problemele acumulate de ruralul românesc în decursul perioadelor istorice nu pot fi soluționate printr-o intervenție punctuală, însă se resimte evidenta nevoie de intervenție în direcția susținerii diversificării economiilor locale.

Bibliografie

Ghețau, V., 2007, *Copiii care ne lipsesc și viitorul populației României: O perspectivă din anul 2007 asupra populației României în secolul XXI*, „Sociologie Românească”, nr. 2, p. 7–85.

INS (2014). *Ancheta structurală în agricultură 2013*.

INS. *Baza de date TEMPO* (www.insse.ro/shop)

Oțiman, P.I., 2012, *Structura agrară actuală a României – o mare (și nerezolvată) problemă socială și economică a României*, „Revista Română de Sociologie” XXIII, nr. 5–6, p. 339–360.

Rotariu, T., 2006, *Îmbătrânirea demografică și unele efecte sociale ale ei*, „Sociologie Românească”, nr. 4, p. 76–94.

Zamfir, C., (2004), *O analiză critică a tranziției: ce va fi „după”?*, Ed. Polirom, Iași.

Notă

¹ Acest indicator demografic arată câți copii ar aduce pe lume, în medie, o femeie, dacă pe toată durata vieții sale s-ar păstra constante ratele de fertilitate pe vârste din momentul de referință.

Solul, temelie a dezvoltării durabile a satului*

Nicolae Florea

Membru de onoare al Academiei Române

Victoria Mocanu**

De regulă, când se discută despre dezvoltarea satului, despre dezvoltarea rurală, se au în vedere mai ales structurile (edificiile, dotările, utilitățile, infrastructura etc.) din „vatra satului”, din aria în care se află localitatea respectivă, meșteșugurile (serviciile) operative și posibilitățile de circulație, deci, de înlesnirile, de facilitățile de care se poate bucura un localnic. Se face abstracție sau se neglijează „moșia satului” cu problemele ei; teritoriul cu resursele de sol și de mediu, cu capacitatea lor agroproductivă, calitativă și cantitativă care reprezintă de fapt „forța economică” a satului.

Vatra satului este perimetrul rezidențial și socio-cultural al sătenilor, în timp ce moșia satului este resursa teritorială și productivă a satului. Vatra satului are deci valențe tradițional-culturale, iar moșia satului valențe agroeconomice.

De valorificarea acestei moșii a satului cu specificul său depinde nemijlocit nu numai eficiența și prosperitatea satului, ci și însuși tipul de activitate și de dezvoltare a satului. Sunt cunoscute diferențele evidente dintre satele de câmpie, de piemonturi sau podgorii, de dealuri, de regiuni submontane sau montane determinate, de condițiile de sol și de mediu natural. De asemenea, este bine cunoscută nesăbuința de a nu respecta recomandările rezultate din hărțile de soluri, spre exemplu cel de a nu extinde construcția de locuințe pe arii inundabile din preajma cursurilor de apă, fără a lua măsuri corespunzătoare sau pe arii cu pericol de alunecare pe

care riscul alunecării va crește odată cu încărcarea terenurilor cu construcții.

De altfel, încă din 1937, Gh. Ionescu-Șișești spunea clar că „*modul cum este pus în valoare solul nu e o problemă particulară a fiecărui sătean, ci o problemă de stat, o problemă a națiunii*”. În validarea acestei idei, se dorește, în cele ce urmează, să se arate importanța solului în întreaga activitate a satului și necesitatea de a se ține seama de sol și de condițiile de mediu în orice strategie, program, proiect sau măsură de dezvoltare a satului, de progres rural. De altfel, în prefața la volumul *Lumea rurală – astăzi și mâine* (2006), acad. Cristian Hera subliniază valoarea solurilor țării și necesitatea folosirii lor optime, afirmând că „*Solurile României... constituie bogăția cea mai de preț, zestrea cea mai valoroasă, care trebuie prețuită, protejată, păstrată și valorificată la adevăratul potențial*” (p. 9). Populația satului este cea care realizează acest deziderat.

Importanța solului ca resursă naturală

Solul, respectiv învelișul de sol, reprezintă o extrem de valoroasă resursă naturală la nivel global, multifuncțională și multiimplicată în majoritatea activităților societății. Dar cea mai importantă funcție și utilizare a învelișului de sol este cea de mijloc de producție în agricultură și silvicultură, cea de resursă naturală care asigură securitatea alimentară, material lemnos și fibre necesare pentru viață. Pentru populația satelor, solul și agricultura

---

*Alocuțiune susținută la dezbaterile naționale „Satul românesc – 100 de ani de evoluție rurală” (20 noiembrie 2017, Aula Academiei Române)

**Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Pedologie, Agrochimie și Protecția Mediului, București

cu produsele sale reprezintă suportul material al economiei rurale, baza dezvoltării satului.

Solul este considerat cea mai complexă și polivalentă resursă naturală, dinamică, cu intensă activitate vitală, în continuă schimbare, cu permanente schimburi cu mediul, autoorganizată și autoregenerabilă, interdependentă și adaptabilă la condițiile de mediu și deci variată în spațiu și variabilă în timp. Este element central al peisajului geografic și reflector al acestuia, sursă de informație și de documentare, indispensabilă pentru producerea de materie organică vegetală în asociație cu covorul vegetal cu care formează un ecosistem binar capabil de fotosinteză cu convertirea de energie solară în energie biochimică.

În valorificarea resurselor de sol, pe lângă condițiile climatice ale teritoriului (care, de altfel, se reflectă în caracterele solului), o importanță esențială o au condițiile de relief de care depind accesul în teritoriu și mai ales ușurința de deplasare la suprafața terenului. De aceea, orice activitate legată de sol este influențată de relief, mai ales de panta suprafeței, iar în generalizările (grupările) aplicative de soluri este întotdeauna inclus și relieful ca un criteriu de grupare și delimitare. De altfel, învelișul de sol formează cu relieful, cu partea lui superioară, un tandem inseparabil (Florea și Geanana, 2001); nu există sol în afara reliefului. Pedosfera poate fi considerată ca partea de suprafață a reliefosferei, cea mai dinamică parte a ei.

Solul, patrimoniu natural global

Solul reprezintă, de fapt, un patrimoniu natural, cel mai important patrimoniu al unei țări și al omenirii, unic, finit, nereproductibil dar reutilizabil, nedepășabil și fragil, deci vulnerabil la acțiuni de degradare sau poluare, necesitând măsuri de protecție în utilizarea curentă.

Fiind patrimoniu natural, dreptul de proprietate particulară asupra lui este restricționat, pentru că el este totodată un bun al întregii colectivități, primit ca dar al Naturii. Acest fapt reprezintă temeiul etic al organizării rurale colective a teritoriului și al amenajărilor teritoriale, în scopul valorificării optime și protecției acestei prețioase resurse de sol și a mediului, în folosul societății, al omenirii.

Implicarea solului în activitatea și dezvoltarea rurală

Satul nu poate fi conceput fără teritoriul din jur pe valorificarea căruia se bazează, nu poate exista

deci fără „moșia satului” cu solul ei, mai mult sau mai puțin fertil, prin a cărui cultivare și exploatare se asigură traiul și prosperitatea populației.

Toate acțiunile de dezvoltare a satului (edilitară, culturală, infrastructură etc.) sunt foarte strâns corelate cu acțiunile de valorificare a teritoriului care depind de solul „moșiei” și condițiile de mediu. Aceste acțiuni sunt foarte variate și se referă la:

- profilarea activității agricole (cerealiară, legumicolă, viticolă, pomicolă, zootehnică, mixtă);
- alegerea culturilor și rotației lor (unde este cazul);
- lucrările agricole ale solului (mecanizare, fertilizare, întreținere etc.);
- protecția solului (măsuri de combatere a eroziunii solului și prevenire a alunecărilor, măsuri de prevenire a compactării, epuizării sau poluării solului);
- ameliorarea solului și lucrări de îmbunătățiri funciare (amendare, îndiguire, desecare și drenaj, irigație);
- lucrări de restaurare a solurilor degradate sau de recultivare a teritoriilor haldate, decopertate ori neproductive etc.

Aceste acțiuni legate de utilizarea sustenabilă a solului din „moșia satului” sunt evident foarte variabile în teritoriu, atât în funcție de condițiile de mediu (inclusiv climă), cât și de relief, dar și în funcție de îndeletnicirile tradiționale (moștenite) ale locului, ca și de contextul geografic și social în care se află situat satul.

Informația necesară pentru stabilirea și aplicarea acestor acțiuni sau măsuri este oferită de studiile pedologice ale teritoriului care sunt însoțite de propuneri și recomandări de utilizare, management, protecție și ameliorare a resurselor de sol (MESP, 1987), foarte utile pentru funcționarea oricărui proiect sau strategie de dezvoltare sustenabilă a satului (utilizare cunoscută ca interpretare a hărților pedologice). Studiile pedologice sunt de regulă completate periodic cu studii agrochimice care arată gradul de aprovizionare a solului cu elemente nutritive și condițiile de nutriție a plantelor din momentul studiului; pe această bază se fac recomandările de fertilizare echilibrată a culturilor agricole.

Diferențiere zonală, regională și locală

Studiile de cartografia solurilor generalizate, ținând seama de sol, climă și relief în Harta de microzonare pedogeoclimatică, reprezintă baza pe

care se stabilește tipul adecvat de agricultură diferențiată pe teritoriul României, care, așa cum se știe (Ionescu-Șișești și Staicu, 1958; Florea și Gheorghe, 2008) este diferențiată zonal, dar și regional și local.

O sinteză a informațiilor despre sol și mediu este prezentată în harta alăturată (Fig. 1) cu zonele de soluri și cu principalele districte și pedopeisaje de asociații de soluri pentru teritoriul țării (districtele de soluri fiind determinate de conformația generală orografică a învelișului de sol).

Zona I, a solurilor cernoziomice (kastanoziomuri, cernoziomuri calcarice și cambice, soluri asociate) din climat temperat subarid include învelișul de sol cu district tabular (pedopeisajele tabulare din Câmpia Română și Câmpia Banato-Crișană și district ondulat (pedopeisajele ondulate din Dobrogea, Podișul Bârladului și Câmpia Moldovei).

Zona a II-a, a solurilor argice (cernoziomuri argice și greice, faeoziomuri, preluvosoluri) din climat temperat subumed include, de asemenea, un domeniu cu pedopeisaje tabulare în Câmpia Română și Câmpia Banato-Crișană și un domeniu cu pedopeisaje ondulate în Podișul Bârladului, Câmpia Moldovei, Podișul Sucevei, Depresiunea subcarpatică Neamț, Câmpia Transilvaniei.

Zona a III-a, a solurilor luvice (luvisoluri, stagnosoluri și soluri asociate), din climat temperat umed, cuprinde un domeniu tabular (pedopeisajul tabular din Câmpia Română și cel din Câmpia Banato-Crișană) și altul ondulat (peisajele ondulate de la periferia Carpaților Orientali, din Câmpia Înaltă Banato-Crișană și depresiunile subcarpatice Sibiu, Apold, Făgăraș etc. și din depresiunile intramontane).

Zona a IV-a, a solurilor cambice și luvice (cambisoluri și luvisoluri, regosoluri și soluri asociate) cuprinde practic regiune deluroasă și prezintă climat temperat umed și înveliș de sol vălurit. Ocupă domeniul vălurite extinse în Podișul Transilvaniei și la exteriorul Carpaților, dar și în depresiunile intramontane deluroase. Pe areale restrânse apar în ariile înalte ale Podișului Moldovenesc și ale Podișului Dobrogei de Nord.

Zona a V-a, de fapt cu o succesiune etajată de soluri, se referă la spectrul zonal altitudinal cu soluri cambice, luvice și spodice (cambisoluri, luvisoluri, podzoluri, andosoluri și alte soluri asociate); prezintă climat temperat la temperat rece, umed. Învelișul de sol este accidentat puternic (domeniu accidentat, montan).

A fost redat separat ca a VI-a zonă solurile humico-silicaticice de pajiști alpine (humosiosoluri și litisoluri) cu climat foarte rece și foarte umed. Ocupă o suprafață relativ mică în areale izolate în Carpații Meridionali și nordul Carpaților Orientali.

Ca o unitate distinctă a fost separată și notată cu **VII, aria ocupată de Delta Dunării și de Complexul Razelm** în care domină solurile inundabile, cu exces de apă și lacurile. Așa-zisele „bălți” ale Dunării (Borcea, Brăila), fiind în prezent îndiguite și drenate, nu au fost incluse în această unitate.

Harta prezintă separat o serie de arii cu soluri locale, intrazonale; de importanță sunt solurile aluviale din luncile râurilor folosite de regulă în diferite moduri, în funcție de specificul lor și al condițiilor de amenajare, foarte indicate fiind pentru legumicultură.

Se redau în continuare două hărți de sinteză la nivelul țării, relativ recent realizate, dar încă puțin cunoscute. Una este harta unităților pedologice cu atribute specifice (Harta UPAS-urilor), în care se evidențiază atât caracterele esențiale ale solurilor, cât și limitările de folosire a lor în agricultură (Fig. 2).

Arealele separate sunt pedopeisaje cu soluri și condiții de mediu relativ asemănătoare care oferă habitat similar pentru dezvoltarea plantelor și cerințe asemănătoare de folosire, management, ameliorare și protecție. Cele 37 UPAS-uri separate pe hartă sunt caracterizate fiecare în tabelul legendă însoțitor al hărții (Florea și colab., 2010), în *Știința Solului*, volumul XLIV, nr. 1.

A doua hartă cu unități pedoagrochimice (harta UPAC-urilor) completează pe precedentă, precizând specificul fertilizării solurilor, bazat pe unele proprietăți ale solului (textură, reacție, grosime) care determină tipul (natura) fertilizantului și condițiile de aplicare și uneori chiar cantitatea, având în vedere întregul profil de sol, nu numai stratul arat (Fig. 3). Cele 32 UPAC-uri rediate pe hartă sunt

caracterizate în tabelul legendă însoțitor al hărții (Florea și Mocanu, 2011).

Materialele prezentate servesc la valorificarea optimă a resurselor de sol și buna lor gospodărire atât în legătură cu zonarea și profilarea activității agricole, cât și cu aplicarea măsurilor de manage-

ment, fertilizare și protecție a învelișului de sol și mediului, specificate în hărțile respective.

De asemenea, ele oferă informații esențiale pentru orice proiect sau strategie de utilizare și dezvoltare sustenabilă în domeniul agriculturii și nu numai. Utilizarea lor trebuie însă completată, prin

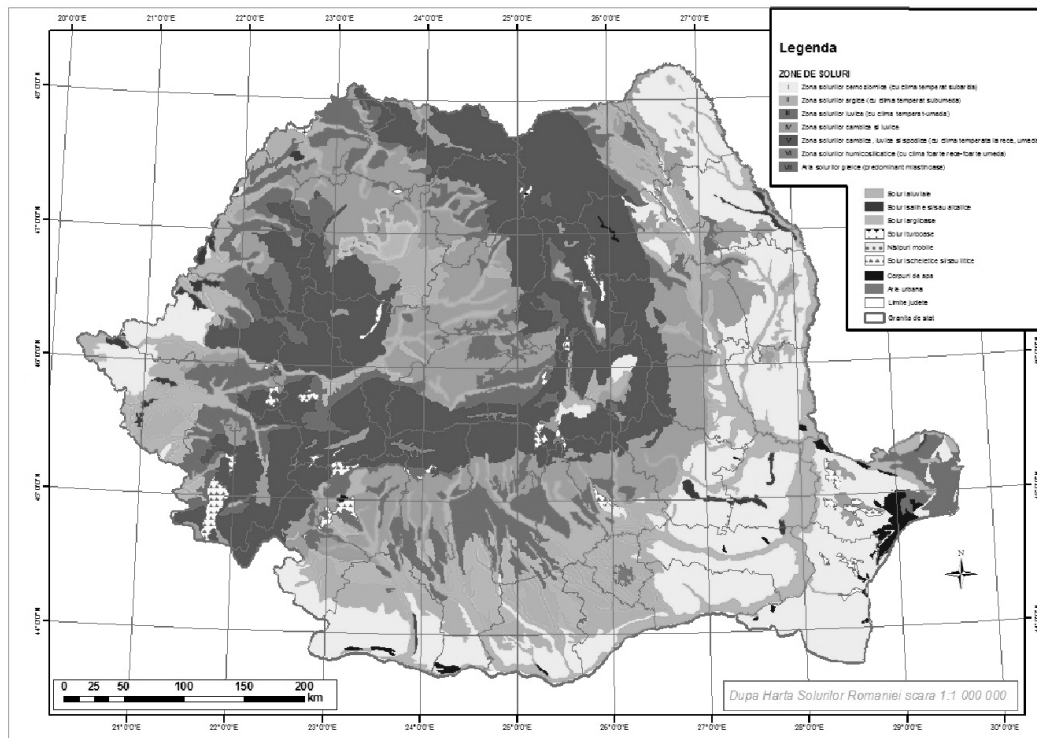

Fig. 1 România – Harta zonelor de soluri

Fig. 2 Grupele de terenuri din România după atributele specifice (UPAS), ținând seamă de cerințele tehnologice de management (Florea și colab., 2010)

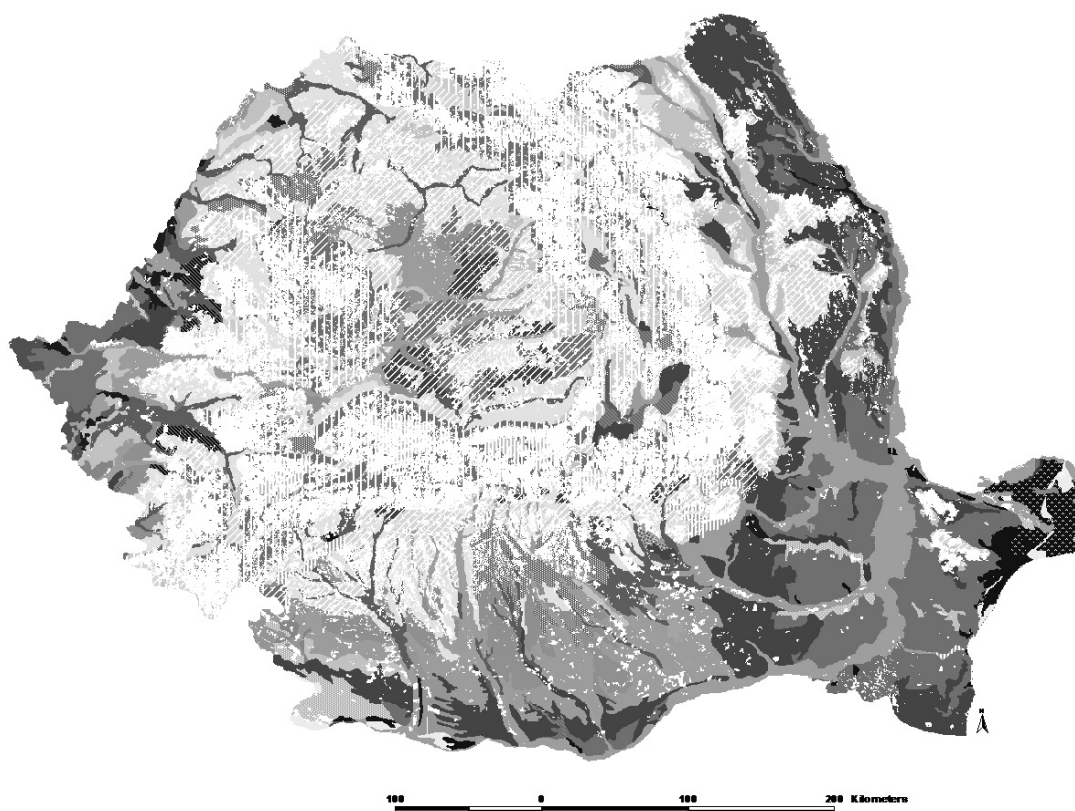

Fig. 3 Harta cu unități pedo-agrochimice (harta UPAC-urilor)
(Florea și Mocanu, 2011)

datele de detaliu ce le poate oferi studiul pedologic al fiecărui teritoriu comunal. Astfel de studii se găsesc la Oficiile Județene de Studii Pedologice și Agrochimice.

Acțiuni general necesare pentru dezvoltarea agriculturii și implicit a satului

Se consideră că satul poate prospera numai prin dezvoltarea agriculturii bazate pe resursele de soluri pe care le deține. Pentru aceasta sunt necesare modernizarea și eficientizarea acestora. În acest scop sunt necesare unele acțiuni generale:

- inventarierea și/sau actualizarea datelor privind resursele de sol și condițiile naturale pentru fiecare comună, atât cantitativ, cât și calitativ și a potențialului lor productiv;
- utilizarea acestor resurse de sol ținând seama de potențialul lor de producție;
- armonizarea utilizării și managementul resurselor de sol cu cerințele de protecție a solului și mediului în perspectiva unei dezvoltări sustenabile;

- adaptarea activității agricole a unităților de producție, în funcție de cerințele naționale și cerințele vieții;

- îmbinarea tehnologiilor noi în producție cu tehnologiile tradiționale eficiente;

- valorificarea organizată a producției agricole, luând în acest sens măsuri adecvate de păstrare, prelucrare, industrializare, dacă este cazul, și comercializare centralizată sau coordonată (cu crearea infrastructurilor și unităților operative necesare);

- promovarea produselor tradiționale.

Pentru toate acestea este necesară implicarea activă a statului sub aspect legislativ, juridic, financiar, economic, organizatoric etc., mai ales dacă se realizează o organizare teritorială și amenajări de îmbunătățiri funciare pe mari întinderi.

În realizarea acestor amenajări este util să se țină seama de unele principii:

- abordarea complexă, multilaterală a oricărei strategii sau proiect, ținând seama de condițiile variate pedologice și geografice ale mediului, ca și

de condițiile economice, demografice etc. ale teritoriului;

- respectarea realizării tuturor obiectivelor precizate în proiect și la nivel optim;
- conceperea și realizarea de lucrări de amenajare teritorială pe bazine și subazine hidrografice;
- efectuarea lucrărilor preconizate, începând din amonte în aval;
- monitorizarea realizărilor diferitelor obiective, mai ales sub aspectul integralității și calității.

Măsuri urgente

În întâmpinarea acțiunilor multiple de dezvoltare a satului și agriculturii inerente sunt necesare unele măsuri complementare în domeniul activității pedologice:

– revigorarea cercetării pedologice și a cartografiei solurilor prin Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Pedologie, Agrochimie și Protecția Mediului – ICPA București și prin Oficiile Județene de Studii Pedologice și Agrochimice;

– reactualizarea studiilor existente, pedologice și agrochimice și a recomandărilor de valorificare optimă a resurselor de sol ale fiecărei comune;

– regionarea pedogeografică, pedoambientală, având ca obiectiv amenajarea rurală a teritoriului și dezvoltarea satelor;

– elaborarea de planuri de organizare diferențiată pe zone, domenii și regiuni de soluri;

– elaborarea în timp de planuri de valorificare a solurilor și dezvoltare a satelor pentru fiecare comună.

Respectarea cerințelor de viațuire și ocrotire ale solului, ținând seama de condițiile variate de relief, climă și utilizare a lor de către om, este o datorie a fiecărui fermier, mai mult, o răspundere vitală pentru a se putea asigura regenerarea potențialului de producție (fertilitatea solului), „*chezășie a asigurării securității elementare a populației*” (Hera, 2013).

Solul trebuie considerat și tratat ca partener de existență (Florea, 2013), nu ca simplu mijloc de

exploatare, uneori, rapace. Această nouă etică față de sol trebuie larg difuzată, pentru a conștientiza populația de importanța solului și indispensabilitatea lui pentru omenire.

Bibliografie

Florea N., Geanana M., 2001, *Unele considerații asupra relațiilor sol-relief și pedologie-geomorfologie*, „Com. Geogr.”, IV, Ed. Universității București.

Florea N., Maria Gheorghe, 2008, *Gh. Ionescu-Șișești despre agrotehnica diferențiată*, „Public. SNRSS”, nr. 36A, p. 244–249, București.

Florea N., 2013, *Solul, partener de existență*, București, 365 p.

Florea N., Victoria Mocanu, Maria Gheorghe, 2010, *Grupele de terenuri din România după specificul cerințelor tehnologice de management*, *Știința Solului*, vol. XLIV, nr. 1, p. 83–116.

Florea N., Mocanu Victoria, 2011, *Pedo-agrochemical grouping of soil entities, an integration of soil genetic and agrochemical features*, 15th World Fertilizer Congress of the International Scientific Centre for Fertilizers (CIEC), Meeting the Fertilizer Demand on a Changing Globe: Biofuels, Climate Change and Contaminants, Proceedings, 29 August–2 September 2010, Bucharest, Romania, Ed. Academiei Române, p. 293–308.

Hera Cr. (coord.), 2006, *Lumea rurală – astăzi și mâine*, Ed. Academiei Române, București, 313 p.

Hera Cr., 2013, *Agricultura, domeniul strategic pentru securitatea și siguranța alimentară*, Ed. Academiei Române, București, p. 39–63.

Ionescu-Șișești Gh., 1937, *Dezvoltarea studiilor despre sol în România*, Discurs de recepție la Academia Română, București, Imprimeriile Naționale.

Ionescu-Șișești Gh., Staicu Ir., 1958, *Agrotehnică*, vol. I și II, Ed. Agrosilvică de Stat, București.

*** 1987, *Metodologia elaborării studiilor pedologice* (red. coord. Florea N., Bălăceanu V., Răuță C., Canarache A.), trei vol., ICPA, București.

Grigore Antipa despre problemele evoluției poporului român*

Dumitru Murariu

Membru corespondent al Academiei Române

Grigore Antipa a văzut lumina zilei la 25 noiembrie 1867 (stil vechi sau calendarul iulian) sau 7 decembrie 1867 (stil nou sau calendarul gregorian) în casa avocatului Vasile Antipa și a doamnei Zoe Antipa (născută Șendrea), în Botoșani. A fost atât fratele mai mic (după mamă) al lui Nicolae Leon (1862–1931), care a devenit un eminent om de știință, profesor și rector al Universității din Iași, precum și al lui Dimitrie Antipa (după tată, din prima căsătorie a lui Vasile Antipa cu Profira Botez, sora lui Gheorghe Mărzescu), despre care nu știm decât că a îmbrățișat cariera militară.

Grigore Antipa a urmat școala primară la Institutul Mărgineanu din Botoșani (1874–1878), iar liceul (1878–1885) la renumitul Institut Academic din Iași (numit, din anul 1879, Institutele Unite), și unde, în anul 1885, a dobândit diploma de bacalaureat. În liceu i-a avut colegi de clasă pe Emil Racoviță și pe Dimitrie Voinov – alți doi mari biologi români, cunoscuți și apreciați în țară și peste hotare.

În anul 1938, Grigore Antipa își amintea: „Am avut norocul să fiu elevul a patru învățați dascăli care au trezit în mine interesul viu pentru științele ce ni le-au predat și au avut o influență hotărâtoare asupra dezvoltării mele ulterioare”. Era vorba despre Grigore Cobălcescu (1831–1892) – geolog și paleontolog, Petru Poni (1841–1925) – marele chimist și mineralog, Alexandru D. Xenopol (1847–1920) – reputatul istoric și filosof al istoriei și Petre Missir (1856–1929) – profesor de economie politică. În galeria dascălilor săi au fost și alți profesori excepționali: matematicienii Ioan Melik (1840–1889) și Nicolae Culianu (1832–1915), botanistul Atanasie Fătu (1816–1886), filologul Ioan

Grigore Antipa

Caragiani (1841–1921), filologul Alexandru Lambrior (1845–1883). Pentru limbile latină, franceză și germană i-a avut profesori pe Ștefan Vârgolici (1843–1897) – latină și franceză, Anton Naum (1835–1917) – franceză și Petre Paicu pentru germană, succesor al lui Mihai Eminescu etc.

După ce a obținut bacalaureatul, în anul 1885, cu bazele solide ale educației sale, dobândite în atmosfera mediului intelectual ieșean, a fost primit cu toată căldura la cursurile Facultății de Filosofie de la faimoasa Universitate germană din Jena. Acolo urma studiile și fratele său (de mamă), Nicolae Leon.

Cu inteligența sa excepțională, vioiciunea, comunicativitatea și seriozitatea la cursuri și în

*Alocuțiune susținută la sesiunea „150 de ani de la nașterea lui Grigore Antipa” (27 noiembrie 2017, Aula Academiei Române)

lucrările de laborator a fost repede remarcat și a câștigat simpatia maestrului Haeckel și a colaboratorilor acestuia; a legat o îndelungată prietenie cu Arnold Lang (1854–1914), Willy Kükenthal (1861–1922), Alfred Walter etc.

Grigore Antipa a fost unul dintre puținii studenți doctoranzi (doar trei) distinși de Haeckel cu mențiunea maximă *summa cum laude*, pe toată durata carierei sale didactice. De aceea, la terminarea studiilor, maestrul a dorit să-l oprească la catedră, ca asistent al său, dar Antipa a preferat să asculte chemarea țării, care la sfârșit de secol XIX avea mare nevoie de oameni de știință, buni specialiști, capabili să aplice în practică ideile avansate ale cunoașterii.

Constantin Meissner (1854–1942), remarcabil profesor și directorul Școlii Normale de Băieți „Vasile Lupu” din Iași, trecând prin Jena l-a cunoscut pe Antipa. De la marele Haeckel a aflat cât de mult îi prețuia și se mândrea cu cei doi elevi români – Nicolae Leon și Grigore Antipa. Mulți ani după întâlnirea din Jena, C. Meissner avea să evoce frumoasele cuvinte ale lui Haeckel: „*Der kleine dicke Antipa ist ein äusserst begabter und herziger Junge*” („*Micul și grăsunul Antipa e un băiat extrem de înzestrat și drăguț*”).

Cum în colecțiile laboratorului lui Haeckel exista un bogat material de splendide meduze în formă de umbrelă, de o constituție gelatinoasă, delicat colorate în subtile nuanțe de roz, violet sau clar transparente, Antipa s-a simțit atras de cunoașterea structurii lor, interes stimulat și de neîntrecutele desene ale maestrului său, în splendide planșe colorate pentru ilustrarea lucrărilor publicate. Când înoată, meduzele pulsează ca o inimă, iar tentaculele plutesc în apă asemenea unor șuvițe de păr. După felul lor de a înota, unora li s-a dat numele „inima mării”. Interesul lui Antipa pentru meduze a fost stârnit și de legendele mitologiei, după care Meduza, una dintre cele trei Gorgone, de o frumusețe fascinantă, cu un păr ca o adevărată podoabă, avea puterea de a prefăce în stană de piatră pe toți cei care se uitau la ea. Reușind să o supere pe Minerva, zeița înțelepciunii, aceasta i-a prefăcut pe loc minunatele coșite în șerpi veninoși, iar Perseu i-a tăiat capul scăpând lumea de ea.

În sfârșit, Antipa a fost atras de unele meduze care au obiceiul (neobișnuit) de a se fixa de un suport solid (o algă, un lemn, o stâncă) prin intermediul unui picioruș, o prelungire a părții superioare

a umbrelei; ele se numesc stauromeduze sau lucernarii. Cu studiul acestora (sistematic, anatomic și histologic) și-a trecut Grigore Antipa valoroasa teză de doctorat. Apoi a petrecut un stagiu de lucru la Stațiunea zoologică de la Neapole, sub îndrumarea lui Anton Dohrn (1840–1909), fondatorul Stațiunii, iar la Neapole l-a întâlnit și pe marele oceanograf Salvatore Dobianco (1860–1910).

Înainte de revenirea în țară, Antipa își pusese întrebarea asupra cărei laturi a biologiei să se concentreze, pentru a contribui la studierea și explicarea fenomenelor sociale care se supun legilor proprii, legilor comunităților de viețuitoare. Mărturisindu-i lui Anton Dohrn frământările sale de a aborda studiile economice piscicole asupra apelor dulci și din Marea Neagră, acesta s-a declarat încântat de proiect și l-a îndemnat să-l urmeze, căci „...*astfel vei avea un câmp mai larg de activitate și mai multe satisfacții decât în cariera profesorală, plină de spini și sacrificii*”.

Fiind omul planurilor, Grigore Antipa nu a lăsat nimic la voia întâmplării. Imediat după ce a fost numit directorul Colecțiilor zoologice și directorul Pescăriilor Statului a făcut ordine și le-a organizat pe baze științifice. Astfel și-a găsit adevărata vocație pentru primele cercetări hidrobiologice în țară și pentru muzeologie, domeniu în care a fost un avangardist.

Ca hidrobiolog nu putea să aibă o corectă viziune științifică fără a fi și un excelent zoolog, specializat în ihtiologie; apoi, hidrobiologia face casă bună cu oceanologia.

Un domeniu nou abordat cu mare succes a fost al muzeologiei, prin realizarea unei instituții de referință, printre altele similare, mai vechi, din lume. Dar, investit și cu funcția de director al Pescăriilor Statului, în afară de excelent organizator, Grigore Antipa a avut și o gândire progresistă de economist, propunând încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea cooperativizarea pisciculturii. Nu în ultimul rând s-a aplecat asupra temei de redresare a stării sociale și culturale și în acest context a publicat, în anul 1919, cartea *Problemele evoluției poporului român* (Fig. 1).

În prima parte a lucrării, Antipa a făcut considerații de ordin general, cu evidențierea rolului culturii ca armă de luptă și ca factor al evoluției popoarelor sau despre învățămintele care decurg din studiul evoluției omenirii, pentru ca partea a doua (în 329 pagini) să fie în exclusivitate dedicată problemei evoluției poporului român.

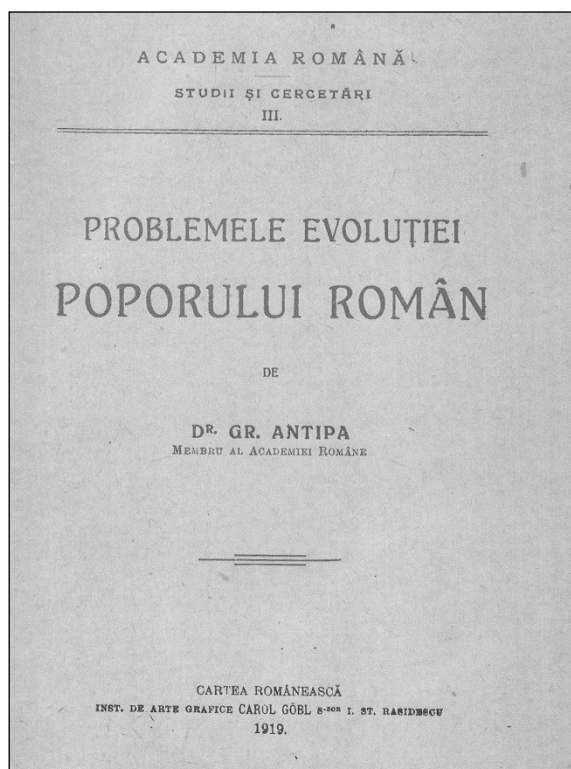

Fig. 1 – Coperta cărții
Problemele evoluției poporului român/1919

Vorbind despre îndelungata perioadă în care s-a zămislit poporul român a fost posibilă dezvoltarea coeziunii necesare între elementele ce-l compun, spre a crea o singură ființă conștientă de unitatea ei și rezistentă la orice influență din afară. După Antipa, conștiința individualității etnice cu simțul național, instinctual de conservare al neamului, puterea de asimilare a altor popoare în organismul său și legăturile indestructibile cu pământul pe care s-a zămislit, adică simțul iubirii patriei sunt câteva din însușirile fundamentale pe care poporul nostru și le-a dezvoltat și întărit încă din perioada vieții sale de reculegere.

Ca ereditate, poporul are însemnate predispoziții de cultură și energie, moștenite atât de la romani, cât și de la tracii. Cu sângele reîmprospătat prin încrucișarea acestora cu dacii au rezultat oameni cu puteri reîntinerite, cu conștiința individualității lor etnice, cu simțul național și instinctul de conservare al neamului bine dezvoltate. Cu organismul robust și tenace, format în permanenta luptă contra mediului natural și politic, poporul român s-a putut adapta la cerințele epocilor trăite.

Grigore Antipa (1919): „...progresele realizate și succesele obținute nu le lasă (popoarelor n.n.)

Cartea cuprinde 407 pagini, împărțite în două părți:

Partea I – *Evoluția omenirii și factorii de care depinde ea*, 78 pagini;

Partea a II-a – *Evoluția poporului român*, 329 pagini, cu cinci mari capitole:

1. Formarea firii poporului român;
2. Predispozițiunile naturale și însușirile firești ale poporului român;
3. Cultura și problemele activității culturale;
4. Mediul de trai al poporului român și bazele geografice ale vieții și activității sale civilizatorii;
5. Organizarea puterilor poporului român și întrebuințarea lor. Statul și politica.

timpul de odihnă, căci acestea singure aduc alte probleme noi, atât pentru consolidarea acestora (a progreselor și succesorilor n.n.), cât și pentru asigurarea mai departe a vieții și propășirii lor”.

Pentru a-și putea asigura viitorul, fiecare popor trebuie să fie în stare să-și adapteze munca și preocupările sale la ...*noul Tempo* al dezvoltării progresului omenirii. Cu cât un popor rămâne mai în urmă pe calea progresului său, cu atât devin mai mari pașii pe care îi va avea de parcurs. Apoi, orice popor trebuie să-și creeze instituțiile necesare, pentru ca prin educație să ridice nivelul cultural al populației, să-i dezvolte și să-i perfecționeze puterile și aptitudinile. El este preocupat să cunoască și să-și însușească achizițiile științei și civilizației universale, să le aplice în țara sa, pentru a perfecționa mediul de trai și pentru a pune în valoare bogățiile ei. Cu priceperea și îndemânarea dobândite prin muncă intensă și bine organizată, popoarele își pot realiza civilizația profundă, care trebuie să pătrundă până în cele mai îndepărtate colțuri ale țării și până în cele mai joase pături sociale, „...*să se întărească astfel, spre a-și apăra teritoriul de cotropiri străine și spre a se afirma în marea concurență dintre popoare”* (Antipa, *op. cit.*). Toți ceilalți factori care contribuie

la crearea unei civilizații (de exemplu, capitalurile), oricât de necesare ar fi ei, au totuși o importanță secundară și acei factori se realizează de la sine.

Adevăratele bogății ale unei țări sunt și rămân, pe de o parte, țara însăși, cu bogățiile ei naturale și perfecționate prin munca acumulată a generațiilor trecute și, pe de altă parte, **poporul** cu puterea de muncă, inteligența și comorile sale sufletești. Un popor care știe să-și înalțe firea prin cultură, dezvoltându-și puterile și toate comorile sale sufletești și care a reușit, prin munca sa organizată și prin știință, să dezvolte o civilizație originală pe teritoriul ce-l ocupă, **nu se poate considera cu misiunea încheiată, dacă nu contribuie cu produsele originale ale culturii și civilizației sale la progresul general al omenirii.**

În viața proprie, poporul român a avut – după regiuni – modul său special de a clădi locuințe, de a le mobila și de a-și organiza gospodăria, portul original, instrumentele sale de muncă, pentru toate ramurile de activitate și toate meseriile la care s-a dedat. A avut tradițiile, maximele și proverbele sale cu povățuiri înțelepte, de care se conducea în viață, în zilele de veselie și în cele de tristețe, principiile sale de dreptate și omenie, medicina sa etc. și o întregă viață artistică și intelectuală, care deși nu era scrisă, se transmitea din tată în fiu, ca un tezaur cultural propriu al acestui popor.

Antipa considera că este de datoria oamenilor de știință să nu lase să fie distrusă cultura veche, necrisă, care de veacuri a stăbătut în sângele poporului nostru și este perfect asimilată, servind de bază pentru noua cultură, una care trebuie să fie continuarea celeilalte și nu distrugătoarea ei. Cultura de la sate nu trebuie să fie una exotică, îmbrăcată numai în haine românești, dar străină de firea poporului român, de concepțiile și simțirile sale, deci neasimilabilă.

Gheorghe Ionescu-Șișești scria în 1937: „...*Antipa a meditat asupra surselor vitalității poporului român, pe drumul său, asupra obstacolelor care i-au stat în cale, asupra destinului... A analizat formarea caracterului poporului, predispozițiile și trăsăturile naturale ale caracterului său, cultura și problemele activității culturale, mediul de trai, bazele geografice ale vieții sale și activitatea sa civilizatoare, organizarea forțelor sale și folosirea lor*”.

În viziunea dr. Grigore Antipa, statul trebuie să asigure ordinea internă, să garanteze siguranța persoanelor și a proprietății. O asemenea misiune nu se

poate îndeplini fără susținerea sa de o mare putere culturală, financiară și militară. Statul să fie un foarte bun organizator al muncii naționale, să fie apărător și îndrumător al interesului general, de executor al voinței întregului popor în lupta pentru progres și civilizație, spre binele tuturor membrilor societății.

Cu aproape o sută de ani în urmă, Antipa afirma că poporul român este înconjurat de vecini cu interese etnice diferite de ale noastre. Unele dintre aceste interese sunt conforme sau merg paralel cu ale noastre, altele însă sunt contrarii intereselor noastre fundamentale. Trebuie deci urmărite interesele fiecărui stat cu care avem sau putem avea vreo legătură, în ce mod să ne întovărășim la realizarea intereselor comune, iar pe de altă parte, în ce mod putem să împăcăm interesele contrarii sau să ne apărăm contra lor.

Poporul român trebuie să-și decidă singur soarta, are nevoie de o pregătire specială a fiecărui individ, în calitate de CETĂȚEAN. Educația cetățenească nu este deplină nici din școală, nici de la partidele politice, ale căror programe sunt, de cele mai multe ori, unilaterale. Numai omul de știință, având ca unică preocupare cercetarea și expunerea obiectivă a adevărului, independent de orice alte considerații, este singurul care are datoria de a îndeplini, astăzi, acest rol important – educația cetățenească.

Timpurile de astăzi, spunea Antipa (1919), bogate în fapte și învățăminte – în care o nouă alcătuire politică, economică și socială caută a înlocui pe cea veche și a crea o nouă stare de echilibru între popoarele lumii și între păturile sociale din care se compun ele – nu îngăduie însă o prea lungă chibzuială. Hotărâri grabnice trebuie luate, căci lupta sub alte forme continuă cu aceeași înverșunare și focul amenință să ne prindă nepregătiți în mijlocul său.

Despre politica externă a statului român Antipa (*op. cit.*) nota că un popor care-și bazează speranțele satisfacerii intereselor sale pe forțele altora se înșală pe sine însuși, tot astfel ca un popor care-și cheltuiește forțele sale pentru satisfacerea intereselor altor popoare, cu care se crede a fi legat prin simpatii iluzorii sau așa-zise afinități. Căci nu trebuie să se uite niciodată, că politica bazată pe sentimente este un lux, pe care nici măcar statele cele mai puternice nu și-l pot permite. Dar pentru statele mici, a face politică de sentimente și nu de interese reale înseamnă a se juca cu propria lor existență.

Premiile Academiei Române pe anul 2015, decernate în anul 2017*

I. DOMENIUL FILOLOGIEI ȘI LITERATURII

1. Premiul „Timotei Cipariu”

Lucrarea: *Formarea cuvintelor în limba română*, volumul al IV-lea, *Sufixe. Derivarea nominală și adverbială*, Partea I (A-C), coordonator: Marina Rădulescu Sala

Coautor: Laura Vasiliu

2. Premiul „Bogdan Petriceicu Hasdeu”

a) Lucrarea: *Istoria lui Alexandru cel Mare – Alexandria ilustrată de Năstase Negrule*

Autori: Carmen Albu, Claudia Nichita și Gabriela Dumitrescu¹

b) Lucrarea: *Terminologia meteorologică românească a fenomenelor atmosferice. (Științific versus popular)*, coordonator: Cristina Florescu¹

Autori: Alina Pricop, Cristina Cărăbuș, Liviu Apostol, Mădălin Pătrașcu și Dan Chelaru

3. Premiul „Ion Creangă”

Romanul: *MJC*

Autor: Ion Iovan

4. Premiul „Titu Maiorescu”

a) Ediția: *Duiliu Zamfirescu, Opere*, vol. I, *Integrala romanelor*

Autori: Ioan Adam și Georgeta Adam

b) Ediția: *Ioan Alexandru, Opere*, vol. I, II, ediție îngrijită de Alexandru Ruja

Autor: Alexandru Ruja

5. Premiul „Mihai Eminescu”

Volumul: *Opere V, Crepusculul civil de dimineață (peste 300 de poeme inedite)*

Autor: Emil Brumaru

6. Premiul „Lucian Blaga” nu s-a acordat.

7. Premiul „Ion Luca Caragiale” nu s-a acordat.

II. DOMENIUL ȘTIINTELOR ISTORICE ȘI ARHEOLOGIEI

1. Premiul „Vasile Pârvan”

a) Lucrarea: *Epoca bronzului în podișul Sucevei*
Autor: Bogdan Petru Niculiță

b) Lucrarea: *Vase de sticlă în spațiul dintre Carpați și Prut (secolele II a.Ch–II p.Ch)*

Autor: Sever-Petru Boțan

2. Premiul „Dimitre Onciul”

a) Lucrarea: *Untersuchungen zu den Römisch-barbarischen Kontakten östlich der römischen Provinz Dacia*

Autor: Alexandru Popa

b) Lucrarea: *Bizanțul la Dunărea de Jos (secolele VII–X)*

Autor: Oana Damian

3. Premiul „George Barițiu”

Lucrarea: *Comunitatea dispărută. Germanii din România între anii 1945 și 1967.*

Autor: Laura Gheorghiu

4. Premiul „Mihail Kogălniceanu”

a) Lucrarea: *L'avamposto sul Danubio della Triplice Alleanza. Diplomazia e politica di sicurezza nella Romania di re Carlo I (1878–1914)*

Autor: Rudolf Dinu

b) Lucrarea: *Viața și destinul lui Dimitrie Cantemir*

Autor: Victor Țvircur (Republica Moldova)

*Ceremonia de decernare a premiilor Academiei Române
(15 decembrie 2017, Aula Academiei Române)

5. Premiul „Nicolae Bălcescu”

a) Lucrarea: *Viața economică din nordul Dobrogei în secolele X–XIV*

Autor: Aurel-Daniel Stănică

b) Lucrarea: *Regele Ferdinand I Întregitorul*

Autori: Cătălina Macovei și Adriana Natalia Bangălă

6. Premiul „A.D. Xenopol”

a) Lucrarea: *Congregația „De Propaganda Fide” și misiunea catolică din Moldova (secolele XVII–XVIII)*

Autor: Rafael Dorian Chelaru

b) Lucrarea: *De la gustul pentru trecut la cercetarea istoriei. Vestigii, călătorii și colecționari în România celei de-a doua jumătăți a secolului XIX*

Autor: Alexandru Istrate

7. Premiul „Nicolae Iorga”

a) Lucrarea: *Din lumea cronicarului Ion Neculce. Studiu prosopografic*

Autor: Mihai-Bogdan Atanasiu

b) Lucrarea: *Comunitățile germane de la sud de Carpați în Evul Mediu (secolele XIII–XVIII)*

Autor: Alexandru Ciocîltan

8. Premiul „Eudoxiu Hurmuzaki”

a) Lucrarea: *Independență versus reformă. România în contextul relațiilor sovieto-americane în perioada „Perestroika” (1985–1989)*

Autor: Simion Gheorghiu

b) Lucrarea: *Manuel Paleologul „Sfaturi pentru educația împărătească”*

Autor: Simona Nicolae

III. DOMENIUL ȘTIINȚELOR MATEMATICE

1. Premiul „Gheorghe Lazăr”

a) Grupul de lucrări: *Remarks on diophantine quintuples*

Autor: Mihai Cipu

b) Grupul de lucrări: *Combinatorică în algebră*

Autor: Viviana Ene

2. Premiul „Spiru Haret”

Lucrarea: *Particle supported control of a fluid-particle system*

Autori: Nicolae Cîndea, Sorin Micu, Ionel

62 Rovența și Marius Tucsnak

3. Premiul „Dimitrie Pompeiu”

a) Grupul de lucrări: *Branching processes*

Autor: Oana-Valeria Lupașcu

b) Lucrarea: *Almost commuting permutations are near commuting permutations*

Autor: Liviu Păunescu

4. Premiul „Simion Stoilow” nu s-a acordat.

5. Premiul „Gheorghe Țițeica” nu s-a acordat.

6. Premiul „Grigore C. Moisil” nu s-a acordat.

IV. DOMENIUL ȘTIINȚELOR FIZICE

1. Premiul „Dragomir Hurmuzescu”

a) Lucrarea: *The architecture of the 12RSS in V(D)J recombination signal and synaptic complexes.*

Autor: Mihai Ciubotaru

b) Grupul de lucrări: *Contribuții la studiul mecanismelor din plasmă la presiune atmosferică și a acțiunii acestora asupra sistemelor biologice*

Autor: Ionuț Topală

2. Premiul „Constantin Miculescu”

a) Grupul de lucrări: *Morfologia și structura unor materiale nanostructurate cu aplicații tehnologice*

Autori: Lucian Baia, Virginia Danciu și Zsolt Pap

b) Grupul de lucrări: *Cercetări teoretice asupra interacției radiației laser cu sisteme moleculare.*

Autor: Attila Bende

3. Premiul „Horia Hulubei”

Grupul de lucrări: *Aspecte noi în studiul excitațiilor octupolare ale nucleelor atomice*

Autor: Sorin Pascu

4. Premiul „Ștefan Procopiu”

a) Grupul de lucrări: *Contribuții la studiul compactificărilor 8-dimensionale în teoria super-gravitației 11-dimensionale*

Autori: Elena Mirela Babalić și Călin Iuliu Lăzăroiu

b) Lucrarea: *Thermodynamics of nonextremal Kaluza-Klein multiblack holes in five dimensions*

Autor: Cristian Ionuț Stelea

5. Premiul „Radu Grigorovici”

a) Grupul de lucrări: *Proprietăți structurale în straturi epitaxiale oxidice, nanostructuri și nano-compozite*

Autori: Raluca Negrea, Cristina Chirilă și Georgia Boni

b) Grupul de lucrări: *Spectroscopie de fotoelectroni și calcule ab-initio aplicate la studiul suprafețelor și interfețelor*

Autori: Marius Hușanu și Dana Popescu

V. DOMENIUL ȘTIINȚELOR CHIMICE

1. Premiul „Costin D. Nenițescu”

Grupul de lucrări: *Arhitecturi polimere conținând cicluri 1, 3, 4-oxadiazolice. Proprietăți fotofizice și fotochimice în diferite condiții de mediu*

Autor: Mihaela Homocianu

2. Premiul „I.G. Murgulescu”

Grupul de lucrări: *Compuși oxidici nanostructurați obținuți prin metoda sol-gel*

Autor: Luminița Predoană

3. Premiul „Gheorghe Spacu”

Grupul de lucrări: *Procese fizico-chimice sub constrângere nanometrică în materiale mezoporoase*

Autori: Daniela-Cristina Berger, Cristian Matei și Raul-Augustin Mitran

4. Premiul „Nicolae Teclu”

Grupul de lucrări: *Arhitecturi structurate pentru identificarea de biomolecule complexe*

Autor: Camelia Bala

5. Premiul „Cristofor I. Simionescu”

Grupul de lucrări: *Asamblarea supramoleculară cu ajutorul biomoleculelor*

Autori: Alexandru Rotaru și Elena Laura Ursu

VI. DOMENIUL ȘTIINȚELOR BIOLOGICE

1. Premiul „Grigore Antipa”

Lucrarea: *Les associations végétales de Roumanie. Les associations forestières et arbustives*; volumul III, apărut în 2015, face parte dintr-o trilogie coordonată de dr. Gheorghe Coldea²

Coautor: Adrian Indreica

2. Premiul „Emanoil Teodorescu” pentru lucrări elaborate și publicate în reviste internaționale

de prestigiu, în domeniul microbiologie-fotosinteză la cianobacterii cu implicații pentru fiziologia plantelor

Autori: Horia Leonard Banciu și Cosmin Ionel Sicora

3. Premiul „Nicolae Simionescu”

Pentru lucrări de frontieră publicate în perioada 2007–2015, în reviste internaționale de prestigiu, în domeniul medicinei translaționale privind disfuncțiile metabolismului lipidic și epigeneticii asociate aterosclerozei și diabetului.

Autori: Camelia Stancu, Loredan Niculescu și Doina Ruxandra Dimulescu

4. Premiul „Emil Racoviță” nu s-a acordat.

VII. DOMENIUL ȘTIINȚELOR GEONOMICE

1. Premiul „Grigore Cobălcescu”

a) Lucrarea: *Calcarele Jurassicului superior-Cretacicului inferior din Masivul Buila-Vântura-rița. Microfaciesuri și biostratigrafie*

Autor: George Pleș

b) Lucrarea: *The palaeontology of the cave bear bone assemblage from Urșilor Cave of Chișcău. Osteometry, palaeoichnology, taphonomy and stable isotopes*

Autor: Marius Robu

c) Lucrarea: *Evolution of the Danube Deep-Sea Fan since the Last Glacial Maximum: new insights into Black Sea water-level fluctuations*

Autori: Adriana Maria Constantinescu (România), Samuel Toucanne (Franța), Bernard Dennielou (Franța), Stéphan J. Jorry (Franța), Thierry Mulder (Franța), Gilles Lericolais (Franța)

2. Premiul „Gheorghe Munteanu-Murgoci”

a) Lucrarea: *Sarmatian foraminiferal assemblages from southern Transylvanian Basin and their significance for the reconstruction of depositional environments*

Autor: Lóránd Silye

b) Lucrarea: *The mud volcanoes from Berca: a significant patrimony site of the Buzău Land Geopark (Romania)*

Autori: Titus Brustur¹, Ion Stănescu, Rodica Macaieț, Mihaela C. Melinte-Dobrinescu¹

3. Premiul „Ludovic Mrazec”

Lucrarea: *The occurrence of high-temperature skarns from Oravița (Banat, Romania): a mineralogical overview*

Autori: Ștefan Marincea (România), Delia-Georgeta Dumitraș (România), Cristina Ghineț (România), Essaïd Bilal (Franța)

4. Premiul „Ștefan Hepites”

Lucrarea: *Climate of the Romanian Carpathians. Variability and trends*

Autori: Dana Magdalena Micu, Alexandru Dumitrescu¹, Sorin Cheval¹, Marius Victor Bîrsan

5. Premiul „Simion Mehedinți”

Lucrarea: *Bazinul Nirajului. Studiu de geomorfologie aplicată*

Autor: Sanda Roșca

VIII. DOMENIUL ȘTIINȚELOR TEHNICE

1. Premiul „Aurel Vlaicu”

Lucrarea: *The Optimal Homotropy Asymptotic Method. Engineering Application.*

Autori: Vasile Marinca² și Nicolae Herișanu

2. Premiul „Traian Vuia”

Lucrarea: *Metoda particulelor libere în analiza numerică a mediilor continue*

Autori: Vasile Năstăsescu și Ghiță Bârsan

3. Premiul „Anghel Saligny”

Grupul de lucrări: *Studii integrate privind evaluarea și remedierea poluării în ciclul natural și antropic al apei*

Autor: Carmen Teodosiu

4. Premiul „Constantin Budeanu”

Lucrarea: *The Role of Mechanisms in Sustainable Energy Systems*

Autori: Ion Vișa, Codruța Jaliu, Anca Duță, Mircea Neagoe, Mihai Comsit, Macedon Moldovan, Daniela Ciobanu, Bogdan Burduhos și Radu Săulescu

5. Premiul „Henri Coandă”

Lucrarea: *Aplicațiile medicale ale tehnologiilor de fabricație prin adăugare de material.*

Autori: Petru Berce¹, Nicolae Bâlc, Dan Leordean, Cristina Borzan, Horea Chezan, Voicu Mager și Cristian Berce

IX. DOMENIUL ȘIINȚELOR AGRICOLE ȘI SILVICE

1. Premiul „Gheorghe Ionescu-Șișești”

Lucrarea: *Leaf area constant model in optimizing foliar area measurement in plants: a case study in apple tree*

Autori: Florin Sala, Gicu Gabriel Arsene, Olimpia Iordănescu și Marius Boldea

2. Premiul „Marin Drăcea”

Lucrarea: *Consecințele despăduririlor – reconstrucția ecologică a Vrancei.*

Autori: Neculai Bogdan, Cristinel Constandache¹ și Sanda Nistor¹

X. DOMENIUL ȘTIINȚELOR MEDICALE

1. Premiul „Iuliu Hațieganu”

Lucrarea: *Pericardul, anatomie, fiziologie, patologie, chirurgie.*

Autori: Teodor Horvath și Daniel Fudulu

2. Premiul „Daniel Danielopolu”

Lucrarea: *Cercetări paleoantropologice privind populația Iașului medieval. Referire specială la necropola din secolul al XVII-lea de la Curtea Domnească*

Autor: Vasilica-Monica Groza

3. Premiul „Victor Babeș”

Lucrarea: *Atlas of Human Anatomy.*

Autor: Christache Zanoschi

4. Premiul „Constantin I. Parhon”

Lucrarea: *Sindromul metabolic și obezitatea. Perspective antropologice.*

Autor: Nicoleta Milici

5. Premiul „Gheorghe Marinescu” nu s-a acordat.

6. Premiul „Ștefan S. Nicolau” nu s-a acordat.

XI. DOMENIUL ȘTIINȚELOR ECONOMICE, JURIDICE ȘI SOCIOLOGIE

• ȘTIINȚE ECONOMICE

1. Premiul „Petre S. Aurelian”

Lucrarea: *Dezvoltarea economică endogenă la nivel regional. Cazul României*

Autori: Gheorghe Zaman¹, George Georgescu¹ (coordonatori), Daniela Antonescu, Florina Popa și Zizi Goschin

2. Premiul „Virgil Madgearu”

a) Lucrarea: *Managementul cererii și ofertei turistice*

Autor: Monica Maria Coroș

b) Lucrarea: *Ergonomie organizațională*

Autori: Aurel Manolescu, Alexandrina Deaconu, Cosmin Dobrin, Ion Popa, Cristian-Virgil Marinaș, Irinel Marin, Ramona-Ștefania Igreș

3. Premiul „Victor Slăvescu”

Lucrarea: *Polii de creștere și integrarea economică*

Autor: Edith Mihaela Dobrescu

4. Premiul „Nicolas Georgescu Roegen”

Lucrarea: *Competitivitate. Competitivitate regională în România*

Autori: Elena Pelinescu, Marioara Iordan, Mihaela Nona Chilian și Mihaela Simionescu

• SOCIOLOGIE

5. Premiul „Dimitrie Gusti”

a) Lucrarea: *Oameni prin vremuri. Bucovineni în secolul XX*

Autori: Ștefan Ungurean și Mircea Ivănoiu

b) Lucrarea: *Absorbția fondurilor europene pentru comunele din România: rolul capacității administrative*

Autor: Monica Marin

6. Premiul „Henri H. Stahl”

Lucrarea: *Mimetismul de la obiceisuri la crima organizată*

Autori: Septimiu Krausz și Irinel Stegar

• ȘTIINȚE JURIDICE

7. Premiul „Simion Bărnuțiu”

Lucrarea: *Buna și reaua-credință în negocierea și executarea contractelor de drept comun*

Autor: Marius Floare

8. Premiul „Nicolae Titulescu”

Lucrarea: *Probleme de drept european. Principii. Directive. Trimiteri preliminare. Jurisprudență românească comentată*

Autor: Anamaria Groza

9. Premiul „Andrei Rădulescu” nu s-a acordat.

XII. DOMENIUL FILOSOFIEI, TEOLOGIEI, PSIHOLOGIEI ȘI PEDAGOGIEI

1. Premiul „Vasile Conta”

Lucrarea: *Mit, magie și manipulare politică*

Autor: Nicu Gavriluță

2. Premiul „Mircea Florian”

a) Lucrarea: *Tratat despre Ființă*

Autor: Corneliu Mircea

b) Lucrarea: *Anul 1600. Cenzura imaginarului științific la începutul modernității*

Autor: Dan Gabriel Sîmbotin

3. Premiul „Ion Petrovici”

a) Lucrarea: *Din istoria marilor idei etice și pedagogice*

Autor: Nicolae Iuga

b) Lucrarea: *Ecce Nietzsche. Exercițiu de lectură hermeneutică*

Autor: Mircea Braga

4. Premiul „Constantin Rădulescu-Motru”

Lucrarea: *Opoziția politică în presa românească 1859–1899*

Autor: Alecu Gavrilescu

5. Premiul „Dumitru Stăniloae”

Lucrarea: *Ortodoxie și luteranism în Transilvania între Revoluția pașoptistă și Marea Unire*

Autor: Mircea-Gheorghe Abrudan

XIII. DOMENIUL ARTELOR, ARHITECTURII ȘI AUDIOVIZUALULUI

1. Premiul „George Enescu” în domeniul creației muzicale

Lucrarea: *Duo pentru flaut și pian*

Autor: Andrei Tănăsescu

2. Premiul „Ciprian Porumbescu”

– în domeniul muzicologiei

a) Lucrarea: *Musical Crossroads: Church Chants and Brass Bands at the Gates of the Orient*

Autor: Nicolae Gheorghiuță

b) Lucrarea: *Criza operei? Studiu de hermeneutică muzicală*

Autor: Ion Piso

---

3. Premiul „George Oprescu”

– în domeniul istoriei artei, *ex aequo*

a) Lucrarea: *Ion Vlasiu*

Autori: Ioana Vlasiu, Ioan Șulea și Cora Fodor

b) Lucrarea: *Valori de artă barocă în Banat.*

Autor: Rodica Vârtaciu Medelet

4. Premiul „Ion Andreescu”

– în domeniul artei plastice

Lucrarea: *Expoziția de la Bienala de la Veneția*

Autor (pictor): Adrian Ghenie

5. Premiul „Simion Florea Marian”

– în domeniul etnografiei și folclorului

Lucrarea: *Bibliografia românească de etnografie și folclor (2001–2010)*

Autori: Rodica Raliade (coordonator), Carmen Bulete, Adelina Dogaru, Armand Guță, Elena Șulea

6. Premiul „Duiliu Marcu”

– în domeniul creației arhitectonice

Lucrarea: *Catedrala arhiepiscopală Curtea de Argeș*

Autor: Augustin Ioan

7. Premiul „Aristizza Romanescu” în domeniul artelor spectacolului nu s-a acordat.

XIV. DOMENIUL ȘTIINȚEI ȘI TEHNOLOGIEI INFORMAȚIEI

1. Premiul „Gheorghe Cartianu”

a) Grup de lucrări: *Tehnici radio investigare univers* (carte și patru articole)

Autor: Alina Mihaela Bădescu

b) Grup de lucrări: *Managementul resurselor în sisteme distribuite de mari dimensiuni* (14 articole)

Autori: Florin Pop și Valentin Cristea

2. Premiul „Mihai Drăgănescu”

Grup de lucrări: *Procesare vorbire și semnale audio* (cinci lucrări)

Autori: Vasile Apopei, Doina Jitcă și Otilia Păduraru

3. Premiul „Tudor Tănăsescu”

Lucrarea: *Programarea aplicațiilor Android*

Autori: Felician Alecu, Bogdan Iancu, Ion Ivan, Paul Pocatilu, Adrian Vișoiu și Alin Zamfiroiu

---

¹Laureat al unui premiu al Academiei Române.

²Laureat al unui premiu al Academiei, membru al Academiei Române

Alexandru Moșanu (1932–2017) – omul care a scris și a făcut istorie

Acad. Ioan-Aurel Pop

Alexandru Moșanu, născut la 19 iulie 1932, în Braniște, județul Bălți, în Regatul României s-a stins la 7 decembrie 2017, la Chișinău. A fost mai întâi istoric și apoi, prin forța împrejurărilor, om politic basarabean. Cel mai înalt punct din cariera profesională l-a deținut în calitate de profesor universitar, *doctor habilitat* în științe istorice, la Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Chișinău. Pentru meritele sale didactice, științifice și civice a fost ales, în 1993, membru de onoare al Academiei Române.

Alexandru Moșanu și-a făcut studiile de specialitate la Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Moldova, în perioada 1952–1957. După absolvire, a lucrat (între anii 1957–1976) în cadrul Institutului de Istorie al Academiei de Științe al Moldovei, deținând, pe rând, funcțiile de laborant superior, cercetător științific inferior, cercetător științific superior și apoi secretar științific. În anul 1966 a susținut teza de doctor în științe istorice la Institutul de Istorie al Academiei de Științe din URSS, cu tema *Mișcarea muncitorească și lupta celor două tendințe în Partidul Social Democrat din România (1910–1914)*.

Din anul 1976, Alexandru Moșanu și-a desfășurat activitatea didactică la Facultatea de Istorie a Universității de Stat din Moldova, ocupând funcțiile de lector superior (1976–1980), șef al Catedrei de istorie universală modernă și contemporană (1980–1990), decan al Facultății de Istorie (1989–1990). Din 1993 a fost profesor universitar până la pensionare (1997).

În perioada 1989–1990, a deținut funcția de președinte al Asociației Istoricilor din Moldova. Începând din anul 1994 a fost redactor-șef al revistei trimestriale de istorie și cultură „Destin Românesc”.

Alexandru Moșanu a intrat în viața politică din Basarabia în epoca lui Mihail Gorbaciov, pe fondul

Alexandru Moșanu

mișcării de renaștere națională din RSS Moldovenească. A fost unul dintre fondatorii Frontului Popular și după alegerile din 1990. Devenit deputat în anul 1990, după alegerea lui Mircea Snegur ca președinte al RSS Moldova, Alexandru Moșanu a fost, între 3 septembrie 1990 și 2 februarie 1993, președinte al Parlamentului. A avut o contribuție decisivă la elaborarea unor acte legislative privind drapelul Republicii Moldova și imnul *Deșteaptă-te, române* (primul imn al Republicii Moldova, identic cu acela al României).

În calitate de președinte al Congresului Intelectualității, a fost reales deputat în Parlamentul Republicii Moldova (1994). A fost vicepreședinte al Partidului Forțelor Democratice (PFD) și, după fuziunea acestui partid cu Partidul Social-Liberal (PSL), la 1 decembrie 2002, a ocupat funcția de

---

președinte de onoare al Partidului Social Liberal (funcție din care s-a retras în iunie 2005, renunțând, în semn de protest, pentru votul pro-Voronin al deputaților social-liberali, și la calitatea de membru al acestei formațiuni).

Istoricul Alexandru Moșanu a declarat că ideile pentru care a luptat generația de intelectuali basarabeni la începutul anilor '90 ai secolului trecut și care au avut ca efect desprinderea de URSS și constituirea statului independent Republica Moldova au fost neglijate în totalitate de către regimul comunist (aflat la guvernare în Republica Moldova în perioada 2001–2009). El credea că independența Republicii Moldova a fost posibilă numai datorită redobândirii unor drepturi fundamentale de ordin spiritual care țin de identitatea română a poporului basarabean: oficializarea limbii române și revenirea la alfabetul latin. Ca urmare, a condamnat guvernarea comunistă de la Chișinău: „*Ceea ce întreprinde astăzi guvernarea comunistă, prin promovarea unor politici de neglijare a tot ce este românesc în mișcarea de eliberare națională, se înscrie într-un plan eșalonat de lovitură de stat, menit să neutralizeze valorile și principiile care au fost puse la temelie statului inde-*

pendent Republica Moldova, în august 1991. Este uitată cu desăvârșire Declarația de Independență și se caută motive pentru revizuirea ei, iar adoptarea unei ideologii de stat bazată pe moldovenismul antiromânesc nu este altceva decât revenirea la politica stalinistă de separare a poporului român al Basarabiei și menținerea lui în sfera de influență a Federației Ruse”.

Alexandru Moșanu a avut capacitatea și pregătirea necesare să vadă desfășurarea istoriei poporului român în toată amploarea sa. A vorbit și a scris, la modul competent și echilibrat, despre nevoia reintegrării Basarabiei în România, dar mai ales despre moștenirea comună, despre istoria românească, despre valorile noastre împărtășite deopotrivă de o parte și de alta a Prutului. A avut și multe dezamăgiri în anii din urmă – de suferință însingurată –, dar Academia Română, primindu-l încă din 1993 între membrii săi, și-a îndeplinit și față de Domnia Sa menirea sa de a face unirea tuturor românilor dincolo de deciziile politice.

Personalitatea lui Alexandru Moșanu va rămâne mereu așezată în galeria românilor luptători pentru binele națiunii, în rândul acelor istorici care au scris și care au făcut istorie.

Regele Mihai I al României (1921–2017)

În ziua de 5 decembrie a încetat din viață, după o lungă și grea suferință, la reședința sa din Aubonne (Elveția), **Regele Mihai I al României**, personalitate emblematică a istoriei noastre, membru de onoare al Academiei Române.

Fiul Regelui Carol al II-lea și al Elenei, fiica regelui Greciei, la doar șase ani a devenit rege al României, în urma decesului bunicului său, Regele Ferdinand, și a renunțării la tron a tatălui său, Carol al II-lea, domnind sub regența formată din principele Nicolae, patriarhul Miron Cristea și Gheorghe Buzdugan, președinte al Înaltei Curți de Justiție și Casație. În 1930, după revenirea în țară a lui Carol al II-lea ca rege, Parlamentul României l-a desemnat „Mare Voievod de Alba Iulia”.

Mihai și-a făcut studiile elementare în particular, iar din 1930 în cadrul unei clase special organizate („Școala palatină”); a fost apoi înscris onorific la Liceul „Sf. Sava” din București, la Liceul Militar „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealu și la Școala Tehnică a Aeronauticii din Mediaș. Pasionat de automobile, de avioane și de mecanică, a făcut practică la Atelierele „Ford”, în paralel cu pregătirea în cadrul batalionului Gărzii Regale a Palatului. A urcat din nou pe tronul țării la 6 septembrie 1940, ca urmare a abdicării lui Carol al II-lea în urma pierderilor teritoriale din acel an. În calitate de mareșal (din 1941) și comandant suprem al armatei, a fost decorat cu toate cele trei clase ale ordinului „Mihai Viteazul”.

Regele Mihai I a avut un rol hotărâtor la 23 august 1944, când, după arestarea lui Ion Antonescu, într-un apel radiodifuzat către națiune și armată, a proclamat loialitatea României față de Aliați, ordonând încetarea focului împotriva trupelor acestora și, implicit, întoarcerea armelor contra Germaniei hitleriste.

„Români, în ceasul cel mai greu al istoriei noastre am socotit, în deplină înțelegere cu poporul meu, că nu este decât o singură cale, pentru salvarea țării de la o catastrofă totală: ieșirea noastră din alianța cu puterile Axei și imediata

încetare a războiului cu Națiunile Unite. Români, un nou guvern de uniune națională a fost însărcinat să aducă la îndeplinire voința hotărâtă a țării de a încheia pacea cu Națiunile Unite. România a acceptat armistițiul oferit de Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii. Din acest moment încetează lupta și orice act de ostilitate împotriva armatei sovietice, precum și starea de război cu Marea Britanie și Statele Unite. Primiți pe soldații acestor armate cu încredere. Națiunile ne-au garantat independența țării și neamestecul în treburile noastre interne. Ele au recunoscut nedreptatea dictatului de la Viena, prin care Transilvania ne-a fost răpită. Români, Poporul nostru înțelege să fie stăpân pe soarta sa...”

Recunoscându-i-se meritele în scurtarea războiului și în victoria Aliaților, Regele Mihai I a fost decorat cu cele mai înalte distincții ale statelor aliate: Ordinul „Victoria” al U.R.S.S. cu diamante (1945) și Legiunea de Merit a S.U.A. în grad de comandant șef (1947),

Ordinul Regal Victorian în grad de Mare Cruce, Legiunea de Onoare a Franței în grad de Mare Cruce, Ordinul „Leopold” al Belgiei în grad de Mare Cruce, Ordinul „Annunziata” al Italiei în grad de Colan etc. Între august 1945 și ianuarie 1946 a încercat să se opună guvernului comunist condus de dr. Petru Groza, refuzând să-i semneze decretele („greva regală”), renunțând, doar la insistențele sovietice, britanice și americane, de a cere demisia primului-ministru. În noiembrie-decembrie 1947, cu ocazia participării la căsătoria Principesei Elisabeta a Marii Britanii, a pledat pe lângă guvernele occidentale pentru salvarea României de sub dominația sovietică. Deși a fost sfătuit să nu se mai întoarcă în România, pentru a nu-și pune viața în pericol, a considerat că datoria sa era de a reveni în țară.

La 30 decembrie 1947 a fost silit să abdice, România devenind Republică Populară. A părăsit țara, la 3 ianuarie 1948, stabilindu-se mai întâi în Marea Britanie, ulterior în Elveția. La 4 și 16 martie 1948 a luat poziție publică privitoare la ilegalitatea abdicării forțate și a făcut apel la liderii statelor democratice pentru reinstaurarea democrației în România, iar la 31 decembrie 1949 s-a adresat pentru prima oară din exil românilor, prin intermediul postului de radio Europa Liberă, tradiție continuată prin mesaje anuale. De altfel, din exil a continuat demersurile pentru decomunizarea, democratizarea și promovarea intereselor României. În 1988, a intervenit pe lângă Comisia Drepturilor Omului din cadrul O.N.U. pentru a opri distrugerea satelor din România, problemă reluată și la 2 august 1989, în apelul adresat poporului român prin intermediul televiziunii ungare. La 21 decembrie 1989 a transmis un mesaj în fața jurnaliștilor internaționali, cerând armatei române să răstoarne regimul ceaușist și să constituie un guvern democratic de tranziție.

În 1990 a făcut două încercări de intrare în țară, respinse de guvernul român, pentru ca în aprilie 1992 să reușească o scurtă vizită în România, fiind întâmpinat în București de peste 700 000 de români. De-abia în 1997 a primit cu titlu retroactiv cetățenia română și și-a asumat misiunea oficială de a susține intrarea României în NATO și în Uniunea Europeană.

În 2000–2001 a călătorit în S.U.A., prezentând poporului american potențialul și dificultățile României, iar în 2002 a efectuat vizite oficiale în Spania, Danemarca, Norvegia, Belgia, Olanda, Luxemburg și Marea Britanie pentru susținerea integrării euroatlantice a României.

În mai 2005, alături de Familia Regală, a refăcut „un drum al memoriei” pe urmele armatei române din al Doilea Război Mondial, ajungând până la Kromeriz și Brno, în Cehia.

În 2011, cu ocazia împlinirii vârstei de 90 de ani, s-a adresat pentru prima oară după șase decenii Cămelor reunite ale Parlamentului României: „...*Iubirea de țară și competența sunt criteriile principale ale vieții publice. Aveți încredere în democrație, în rostul instituțiilor și în regulile lor! Lumea de mâine nu poate exista fără morală, fără credință și fără memorie. Cinismul, interesul îngust și lașitatea nu trebuie să ne ocupe viața. România a mers mai departe prin idealurile marilor oameni ai istoriei noastre, servite responsabil și generos. În anul 1989, în ajutorul României s-au ridicat voci cu autoritate, venind de pe toate meridianele globului. Ele s-au adăugat sacrificiului tinerilor de a înlătura o tiranie cu efect distrugător asupra ființei națiunii. A sosit momentul, după douăzeci de ani, să avem un comportament public rupt complet și definitiv de năravurile trecutului. Demagogia, disimularea, egoismul primitiv, agățarea de putere și bunul plac nu au ce căuta în instituțiile românești ale anului 2011. Ele aduc prea mult aminte de anii dinainte de 1989. Se cuvine să rezistăm prezentului și să ne pregătim viitorul. Uniți între noi și cu vecinii și frații noștri, să continuăm efortul de a redeveni demni și respectați...*”.

Ca șef al statului, Regele Mihai I a fost protector și președinte de onoare al Academiei Române, între 6 septembrie 1940 și 30 decembrie 1947. La 19 decembrie 2007, ca o reparație, a fost ales membru de onoare al înaltului for de cultură și de știință al țării. Cu prilejul festivității de primire a însemnelor de membru al înaltului for de cultură și de știință al țării, Regele Mihai I menționa, între altele: „*Vă mulțumesc pentru că, la aniversarea Academiei, se înfăptuiește o reparație istorică, prin reluarea legăturii dintre Regalitate și Academie. Mă bucur că, peste vicisitudinile timpului, atât Casa Regală, cât și instituția academică au rezistat, rămânând simboluri trainice ale valorilor românești. Refăcându-se legătura istorică, sper ca împreună să recâștigăm locul României și în domeniul cultural, artistic și științific, așa cum a făcut-o deja în cel militar și politic. Astfel vom pune în valoare marele potențial uman în sprijinul dezvoltării europene a țării noastre*”.

Pentru Academia Română, ca și pentru întreg poporul român, Regele Mihai I a reprezentat un exemplu de înalt patriotism și de sublimă demnitate, de neasemuit curaj și de mare fermitate.

Dumnezeu să-l odihnească în pacea sa veșnică!

Mircea Petru Cucuianu (1928–2017)

Academia Română anunță cu profund regret plecarea dintre noi, la 7 decembrie 2017, a medicului biochimist **Mircea Petru Cucuianu**, membru corespondent al Academiei Române din 2014.

Mircea Petru Cucuianu a urmat studiile liceale la Liceul „Gh. Lazăr” din Sibiu și pe cele universitare la Facultatea de Medicină din Cluj. În 1966 a susținut teza *Contribuții la semnificația clinică și patologică a modificării glicoproteinelor serice și a insuficienței fibrinolitice în arteroscleroză* și a devenit doctor în medicină.

De-a lungul anilor a ocupat diferite funcții în învățământul superior și în cercetare: preparator (1953–1954), asistent (1954–1959) la Catedra de fiziopatologie a Universității de Medicină din Cluj, asistent la Clinica medicală I a Universității de Medicină din Cluj (1959–1965), cercetător principal la Institutul de Cercetări al Academiei, Filiala Cluj (1965–1971). A fost conferențiar la disciplina biochimie clinică și șeful Laboratorului Clinicii medicale I (1971–1981), profesor la disciplina biochimie clinică și medic șef al Laboratorului central al Spitalului Județean Cluj-Napoca (1981–1993), medic șef al Laboratorului central al Spitalului Județean Cluj-Napoca (1993–1998), profesor consultant la Universitatea de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” din Cluj-Napoca (din 1998). De numele său se leagă înființarea celei dintâi Catedre de biochimie clinică la Universitatea de Medicină și Farmacie din Cluj-Napoca.

În domeniul activității spitalicești, Mircea Petru Cucuianu a introdus în diagnosticul curent metode avansate de analiză: electroforeza proteinelor și lipoproteinelor serice, determinarea de rutină a trigliceridelor, HDL-colesterol, colinesterază serică, γ -glutamil transferaza, fibrinogen dozat fotometric, timp de liză al cheagului de sânge diluat.

În domeniul cercetării, a demonstrat cu prioritate creșterea nivelului plasmatic de factor XIII stabilizator al fibrinei la subiecții cu hipertrigliceridemic și stabilirea unei verigi intermediare între anomalii metabolice și creșterea rezistenței față de fibrinoliză a cheagului de fibrină.

Profesorul Cucuianu a efectuat primele studii care au evaluat o variabilă a hemostazei, în funcție de tipul de hiperlipoproteinemie și de mecanismele patogene ale anomaliilor metabolice și a prezentat o serie de argumente în favoarea concepției conform căreia anumite anomalii ale metabolismului lipidic, evoluând cu steatoză hepatică și asociate sau chiar condiționate de un flux crescut de acizi grași liberi spre ficat și de hiperinsulinism, se soldează nu doar cu accelerarea sintezei de trigliceride (VLDL), dar și cu stimularea sintezei unor enzime și proteine de proveniență hepatică. Rezultatele cercetărilor sale le-a prezentat în numeroase lucrări, apărute în țară și în străinătate.

Mircea Petru Cucuianu a fost președintele de onoare al Societății Române de Medicină de Laborator. A fost distins cu Premiul „Constantin Miculescu” (1986) și Premiul „Iuliu Hațieganu” (1996, 2013) ale Academiei Române și cu Premiul anual al Asociației Române de Arteroscleroză și Lipidologie (1999). În 2010, American Biographical Institute i-a acordat „Gold Medal for Romania”.

Andrei Țugulea (1928–2017)

Comunitatea academică anunță cu întristare trecerea la cele veșnice a academicianului **Andrei Țugulea**, personalitate de referință a electrotehnicii românești, cu deosebite contribuții la dezvoltarea școlii românești inițiate de acad. Remus Răduleț.

Născut la 19 august 1928, academicianul Andrei Țugulea a urmat studiile liceale la Liceul Național și apoi la „Alexandru Lahovari” din Râmnicu Vâlcea, iar pe cele universitare la Facultatea Electrotehnică din București. După obținerea titlului de doctor cu teza *Calculul prin încadrare al permanențelor în câmpuri cu simetrie*, coordonată de acad. Remus Răduleț, și-a continuat studiile în URSS și Franța. În 1974 a primit titlul de *doctor docent*. A avut o prodigioasă activitate didactică, urmând toate treptele ierarhiei universitare, ajungând profesor, șeful Catedrei de electrotehnică, decanul Facultății de Electrotehnică, apoi adjunct al Ministerului Învățământului și Științei, secretar de stat în Ministerul Învățământului și Științei. După 1989 a fost ales senator de Sibiu și membru al Comisiei permanente pentru învățământ și știință din Senatul României.

Bogata activitate științifică s-a concretizat în peste o sută de lucrări de specialitate, elaborate singur sau în colaborare, realizate la catedră, la Institutul de Energetică și Institutul „Sabba Ștefănescu”. Dintre contribuțiile care i-au asigurat un loc în istoria electrotehnicii românești, amintim *Considerații asupra calculului circuitelor magnetice cu fier*, *Câmpul electromagnetic cvasistaționar al conductelor rectilinii parcurse de curenți alternativi în prezența ecranelor electromagnetice cilindrice*, *Introducerea parametrilor tranzitorii în studiul circuitelor electrice lineare, având elemente nefili-forme și pierderi suplimentare*, *Transient electromagnetic field of the coil with spherical conducting solid core*, *Power flows in distorting electromagne-*

tic fields. La acestea se adaugă brevetele obținute și susținuta activitate de formare a specialiștilor care astăzi își amintesc cu respect de profesorul lor.

A fost secretar de redacție al revistei „Electrotehnica”, redactor-șef adjunct la „Revue Roumanie de Sciences Techniques” și a coordonat Secțiunea de electrotehnică a *Lexiconului tehnic român*. A primit Premiul „Traian Vuia” al Academiei Române și a fost ales membru al Asociației Inginerilor Electricieni și Electroniști din SUA.

Andrei Țugulea a fost ales membru corespondent al Academiei Române în anul 1991, titular în 1999, iar între 1999–2002 a fost secretarul general al Academiei Române.

Dumnezeu să-i primească sufletul în lumina iubirii Sale nesfârșite!

Decembrie

1 Decembrie: Cu prilejul Zilei Naționale a României, în Sala Unirii de la Palatul Cotroceni, a avut loc o ceremonie în cadrul căreia domnul Klaus Werner Iohannis, președintele României, a decorat 12 membri ai Academiei Române, „în semn de înaltă apreciere pentru prodigioasa activitate academică, reprezentând excelența științifică și culturală românească, pentru promovarea imaginii țării noastre în mediile științifice internaționale”.

– Ordinul Național „Steaua României” în grad de Comandor, academicianului Victor Voicu, secretarul general al Academiei Române;

– Ordinul Național „Steaua României” în grad de Ofițer, academicianului Ștefan Papacostea;

– Ordinul Național „Steaua României” în grad de Cavaler academicianului Grigore Brâncuș, academicianului Aureliu Emil Săndulescu, academicianului Victor Spinei, vicepreședinte al Academiei Române, doamnei academician Maria Zaharescu;

– Ordinul Național „Serviciul credincios” în grad de Comandor profesorului universitar Mircea Martin, membru corespondent al Academiei Române;

– Ordinul Național „Serviciul credincios” în grad de Ofițer profesorului universitar Cătălin Zamfir, membru corespondent al Academiei Române, și profesorului universitar Paul Niedermaier, membru corespondent al Academiei Române;

– Ordinul Național „Serviciul credincios” în grad de Cavaler profesorului universitar Ioan Cuculescu, membru corespondent al Academiei Române.

În același cadru, domnul Klaus Werner Iohannis, președintele României, a semnat decretele de decorare ale unor personalități din domeniul medicinei „în semn de înaltă recunoaștere și apreciere pentru întreaga lor carieră academică, reprezentând excelența medicală românească, pentru promovarea imaginii țării noastre în mediile științifice internaționale”.

– Ordinul Național „Steaua României” în grad de Cavaler academicianului Constantin Ionescu-Tîrgoviște, profesorului universitar Nicolae Hâncu, membru de onoare al Academiei Române.

1 Decembrie: Acad. Alexandru Surdu, vicepreședinte al Academiei Române, a participat la Alba Iulia la festivitățile prilejuite de Ziua Națională a României.

5 decembrie: În Sala de expoziții „Theodor Pallady” a Bibliotecii Academiei Române a fost vernisată expoziția de covoare tradiționale din Maramureș – cu motive zoomorfe, antropomorfe și romboidale, folosind culori vegetale – a Victoriei Berbecar. Despre valoarea exponatelor care continuă o tradiție de o valoare artistică deosebită a vorbit acad. Sabina Ispas.

6 decembrie: La împlinirea a 80 de ani de la nașterea profesorului Nicolae Popescu, membru corespondent al Academiei Române, creatorul școlii românești de algebră modernă și teoria numerelor, în Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române s-a desfășurat sesiunea comemorativă cu tema „Matematicianul, omul de cultură, mentorul” organizată de Secția de științe matematice. Despre activitatea științifică și universitară a profesorului Nicolae Popescu au vorbit:

– prof. dr. Ioan Tomescu, membru corespondent al Academiei Române;

– conf. dr. Radu Gramatovici, decanul Facultății de Matematică și Informatică a Universității București;

– prof. dr. Doru Ștefănescu, vicepreședinte al Societății de Științe Matematice din România;

– prof. dr. Vasile Brînzănescu, Institutul de Matematică „Simion Stoilow” al Academiei Române;

– prof. dr. George Georgescu, Universitatea București;

– dr. Cristian Cobeli, cercetător științific I, Institutul de Matematică „Simion Stoilow” al Academiei Române;

– dr. Dan Cristian Popescu;

– prof. dr. Victor Alexandru, Universitatea București;

– prof. dr. Ghiocel Groza, Universitatea Tehnică de Construcții București;

– conf. dr. Anca Zlătescu, Universitatea Politehnică de Construcții București;

– dr. George Anca;

– mrd. Octavian Fărcășanu;

– prof. dr. Elena Liliana Popescu, Universitatea București.

---

7 decembrie: Acad. Eugen Simion, președintele Secției de filologie și literatură și președintele Fundației Naționale pentru Știință și Artă, a primit titlul de *doctor honoris causa* al Universității „Titu Maiorescu” din București.

11 decembrie: Acad. Cristian Hera, vicepreședinte al Academiei Române, a prezentat un mesaj la sesiunea celor două camere ale Parlamentului dedicată comemorării Majestății Sale Regelui Mihai I. La manifestare au mai participat: domnul Klaus Werner Iohannis, președintele României, Alteța Sa Regală, Princesesa Margareta, custodele Coroanei României, Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, membru de onoare al Academiei Române, senatori, deputați, membri ai Corpului Diplomatic, reprezentanți ai cultelor și armatei.

13 decembrie: O delegație a Academiei Române a adus un ultim omagiu Majestății Sale Regelui Mihai I și a depus o coroană de flori din partea Academiei Române.

14 decembrie: Aula Academiei Române a găzduit sesiunea comemorativă cu tema „Titu Maiorescu – un mare îndrumător al culturii naționale”, eveniment organizat de Secția de filosofie, teologie, psihologie și pedagogie, împreună cu Secția de filologie și literatură. Despre viața și opera lui Titu Maiorescu au susținut comunicări:

– acad. Alexandru Surdu, vicepreședinte al Academiei Române – *Perioada de tinerețe și logica lui Titu Maiorescu*;

– acad. Eugen Simion, președintele Secției de filologie și literatură – *Îndemnul lui Maiorescu „Să fim naționali cu fața spre universalitate”*;

– acad. Gheorghe Vlăduțescu – *Prelegeri de istoria filosofiei*;

– prof. univ. Iosif Robi Urs, președintele Universității „Titu Maiorescu” – *Maiorescu și învățământul românesc*;

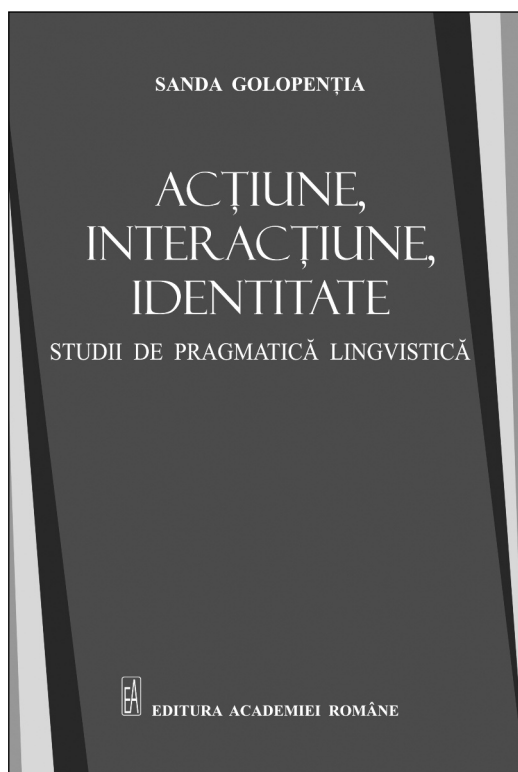
– dr. Marin Diaconu – *Corespondența fiicei lui Titu Maiorescu*;

– conf. univ. dr. Paul Cernat – *Moștenirea lui Maiorescu*.

14 decembrie: În Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române a fost lansat Corpusul computațional de referință pentru limba română contemporană – CoRoLa, manifestare organizată de Institutul de Cercetări pentru Inteligență Artificială „Mihai Drăgănescu” din București și Institutul de Informatică Teoretică din Iași. După cuvântul de deschidere rostit de acad. Bogdan Simionescu, vicepreședinte al Academiei Române, au susținut alocuțiuni: acad. Victor Spinei, vicepreședinte al Academiei Române, acad. Florin Filip, președintele Secției de știința și tehnologia informației, acad. Dan Tufiș, directorul Institutului de Cercetări pentru Inteligență Artificială „Mihai Drăgănescu”, acad. Horia Nicolai Teodorescu, membru corespondent al Academiei Române, directorul Institutului de Informatică Teoretică din Iași, prof. Dan Cristea, membru corespondent al Academiei Române, specialiști din țară și de peste hotare.

15 decembrie: În Aula Academiei Române s-a desfășurat Adunarea generală de decernare a premiilor Academiei Române pe anul 2015.

19 decembrie: Acad. Victor Voicu, secretarul general al Academiei Române, a fost ales membru corespondent al Academiei Naționale Franceze de Medicină. Ceremonia de decernare a prestigiosului titlu a avut loc în cadrul unei festivități speciale desfășurate la Paris.

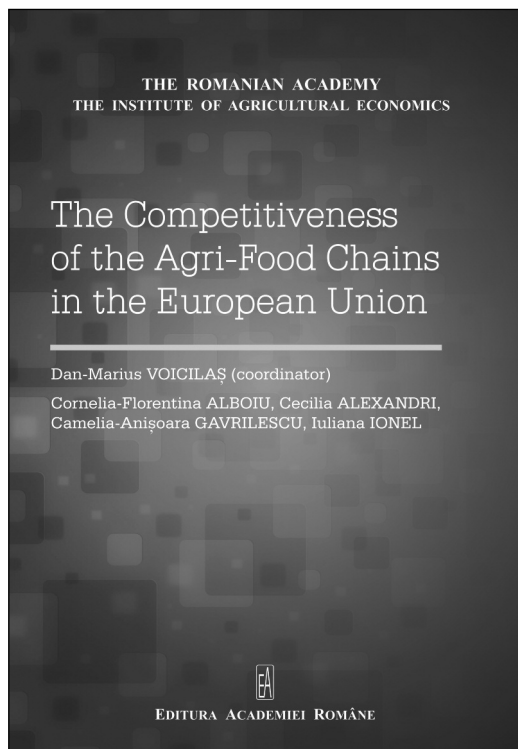
**ACȚIUNE, INTERACȚIUNE, IDENTITATE
STUDII DE PRAGMATICĂ LINGVISTICĂ**

Sanda GOLOPENȚIA

Volumul este al doilea dintr-o serie, proiectată de autoare, menită să reunească studiile și articolele pe care le-a publicat, în decursul timpului, în diverse periodice, lucrări colective, acte ale unor congrese sau conferințe.

Întemeindu-se pe o serie de constatări, rezultate din analiza pragmatică a limbajului și a conversației, autoarea propune unele soluții concrete pentru probleme de actualitate, legate îndeosebi de extinderea plurilingvismului și de statutul grupurilor etnice și al limbilor minoritare în cadrul comunităților plurilingve.

Studiile prezintă un interes deosebit, sub aspect teoretic, metodologic și aplicativ, nu numai pentru cei interesați de domeniul pragmaticii, ci și pentru specialiști cu preocupări în domenii înrudite: dialectologie, etnologie, științe ale comunicării, limbi moderne aplicate.

**THE COMPETITIVENESS
OF THE AGRI-FOOD CHAINS
IN THE EUROPEAN UNION**

Dan-Marius VOICILAȘ (coordonator) et al.

Volumul conține cele mai importante rezultate ale cercetărilor din domeniul economiei agroalimentare. Temele abordate sunt actuale și privesc nu doar România, ci și celelalte țări membre ale Uniunii Europene.

Cartea este structurată în șapte capitole care analizează filierele agroalimentare din Uniunea Europeană: cerealele, oleaginoasele, legumele, fructele, carnea și produsele lactate, precum și aspectele legate de dinamica acestora. Este prezentată și evoluția comerțului agroalimentar și este realizată o analiză a competitorilor, a prețurilor, a calității produselor.

Volumul este dedicat cititorilor dintr-un spectru larg de specializări profesionale.

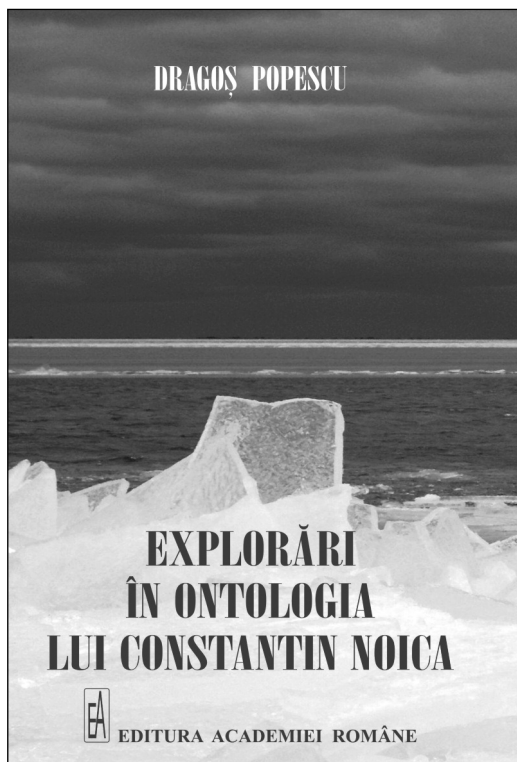

INFLUENȚA SLAVONĂ ASUPRA LIMBII ROMÂNE

Maria STANCIU ISTRATE

Lucrarea, o necesară sinteză bibliografică, dublată de o investigație lexicografică foarte utilă, ce cuprinde multe informații noi despre cuvintele de origine slavonă, vine să completeze datele cunoscute privind vocabularul utilizat în scrierile noastre literare, datate sau databile în perioada anterioară sfârșitului de veac XVIII.

Pe baza unei foarte bogate liste de izvoare, Maria Stanciu Istrate inventariază împrumuturi slavone, înregistrate în documentele slavo-române din secolele al XIV-lea și al XV-lea, dar, mai ales, întocmește o cuprinzătoare listă, ordonată alfabetic și bogat ilustrată cu trimiteri la surse, a împrumuturilor slavone atestate în texte românești anterioare anului 1780.

EXPLORĂRI ÎN ONTOLOGIA LUI CONSTANTIN NOICA

Dragoș POPESCU

Lucrarea tratează pe larg aspecte ale operei filosofului Constantin Noica, cu accent pe domeniul în care acesta a avut contribuții de seamă, ontologia. Noica a reușit să redea acestei discipline filosofice importanța cuvenită, într-o epocă de dezvoltare a filosofiei în care alte discipline filosofice și-au impus primatul, sub presiunea noilor cuceriri ale științei. *Devenirea întru ființă* este, potrivit autorului lucrării în atenție, conceptul prin care Noica și-a îndeplinit scopul.

Opera filosofică a lui Noica reprezintă, pentru cultura română, un dar neașteptat, aproape un miracol. Acest fapt se datorează în cea mai mare parte lui Noica însuși. Dacă se întâmplă uneori ca o filosofie să fie expresia vremii ei, în cazul acesta lucrurile stau tocmai invers: ea merge împotriva vremii care s-a constituit ca mediul ei germinativ. Voința filosofului de a-și duce experiența gândirii până la capăt s-a dovedit, în acest caz, mai puternică decât orice obstacol care i s-a împotrivit.

GHID PENTRU AUTORI

Propunerile de articole se predau la redacție în format electronic (CD, stick) sau se trimit prin e-mail, ca fișiere atașate.

Sunt returnate autorilor propunerile de articole care nu corespund indicațiilor din prezentul ghid, care nu sunt culese cu toate semnele diacritice pentru limba română sau franceză și care nu sunt corect scrise în limba română sau străină.

Sunt respinse propunerile de articole care nu au conținut științific pertinent, elemente originale, resurse bibliografice relevante și de actualitate.

Consiliul editorial decide acceptarea sau respingerea manuscrisului. Autorii sunt singurii responsabili asupra opiniilor și ideilor exprimate.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază!

Din cauza volumului mare de lucru, nu se primesc materiale dactilografiate sau scrise de mână care necesită culegere.

Pentru a scurta timpul de pregătire editorială, lucrările trebuie redactate, după cum urmează:

- Redactarea manuscriselor va respecta standardele precizate de Dicționarul explicativ al limbii române – DEX (ediția 2007, Editura Univers Enciclopedic sau <http://dexonline.ro/>), Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române – DOOM (ediția 2005, Editura Univers Enciclopedic), Hotărârea Adunării generale a Academiei Române din 17.02.1993 privind revenirea la grafia cu „â”, și „sunt”, în grafia limbii române (www.acad.ro/alte-Info/pag_norme_orto.htm).

- Cuvintele străine inserate în textul în limba română se vor culege italic.

- Se menționează referințele despre autori: titlul științific, prenumele și numele de familie ale autorilor, funcția, locul de muncă, localitatea, țara și datele de contact (telefon, e-mail etc.).

- Referințele bibliografice se scriu la sfârșitul articolului, în ordinea citării în text, numerotându-se cu cifre arabe, urmate de punct.

- Citările se scriu cu caractere italice. Fiecare citare trebuie să fie însoțită de sursa bibliografică, obligatoriu, menționată în lista de referințe bibliografice.

- Materialul ilustrativ se va prezenta separat de textul articolului, scanat cu rezoluția de 300 dpi, alb-negru cu extensia TIFF, sau se vor prezenta originalele ilustrațiilor, care vor fi scanate și prelucrate la redacție, după care se vor înapoia sub semnătură, autorului.

- În cuprinsul articolului se va menționa locul unde se va plasa figura sau tabelul, precum și legenda figurilor sau titlul tabelului.

- Tabelele trebuie să fie alb-negru fără coloane evidențiate cu alte culori.

De asemenea, dacă există scheme nu trebuie să aibă evidențieri în alte culori.

Dimensiunile unui articol trebuie să fie 5–6 pagini calculator, corp 12 și 3–4 ilustrații.

Redacția revistei „Academica“
Casa Academiei – Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, București, tel: 021.318.81.06/2712, 2713

**Abonamentele la revista „Academica“ se pot face prin mandat poștal pe adresa
revistei „Academica“, serviciul difuzare (Popa Aurora)
sau cu ordin de plată în contul RO64TREZ7055005XXX006462,
Trezoreria sector 5, București.
Prețul unui abonament pentru 12 luni este 3 lei.**

ISSN 1220-5737 78 PAGINI

PREȚUL 3 lei